

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Architektonická a památkářská činnost Ludvíka Láblera na Kutnohorsku
Jitka Císařová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jitka CÍSAŘOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Architektonická a památkářská činnost Ludvíka Lablera
na Kutnohorsku**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude věnována architektonickému dílu a památkářské činnosti Ludvíka Lablera (1855-1930) na Kutnohorsku. Bude založena na rešerši plánových materiálů a písemností z fondů SOKA v Kutné Hoře, Archivu Národního technického muzea (odd. archit. a stavitelství, fond 25) a rešerši lokálního tisku, regionální literatury a odborných architektonických časopisů: Architektonický obzor, Stavba, Věstník SIA ad.. Zpracovatelka zaměří svoji pozornost na Lablerovy realizované i soutěžní projekty světských staveb (divadla, spořitelny) i četné nerealizované návrhy. Cílem práce bude zařazení díla L. Lablera do kontextu vývoje české architektury a památkové péče na konci 19. a začátku 20. století.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jakub Pavel, Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století. Od osvícenství do první světové války, in: Sborník archivních prací XXV, 1975, 143-293.

Marie Benešová, Česká architektura v proměnách dvou století: 1780-1980. Praha 1984.

Jiří Hilmera, Česká divadelní architektura. Praha 1999.

Kol. aut.: Dějiny českého výtvarného umění III/ 2. 1780/1890. Praha 2001.

Rostislav Švácha, Kutnohorská architektura období historismu a moderny (1851-1918), Umění 39, 1991, č. 5, s. 402-436.

Pavel Vlček (ed.), Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 356-357 (tam odkazy na další literaturu).

Pozn. Uvedená literatura je dostupná ve fondu SVK v Hradci Králové, případně v Národní knihovně ČR v Praze.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

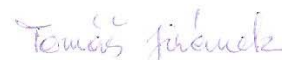
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V *Pardubicích* dne *27.5.2009*

Jitka Čížková

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu své práce dr. Pavlu Panochovi za ochotu, s jakou mi pomáhal při shánění zdrojů informací, za trpělivost, s níž usměrňoval mou občasnou slohovou neobratnost a za cenné podněty, bez nichž by práce ani nevznikla.

ANOTACE

Práce je věnována architektonickému dílu a památkářské činnosti Ludvíka Láblera (1855 – 1930) na Kutnohorsku. Snaží se charakterizovat poslední fázi restaurátorského purismu a postihnout změny v přístupu k památkám na konci 19. a na začátku 20. století. Zabývá se reflexí Láblerova díla v soudobé společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

architektura, památková péče, 19. – 20. století

TITLE

Ludvík Lábler as an Architect and Conservationist in the Kutná Hora Region

ANNOTATION

The work deals with the architectonic work and restorer activities of Ludvík Lábler (1855 – 1930) in the Kutná Hora region. Tries to define the last period of the restorer purism and afflict changes in attitude to the historical monuments in the end of the nineteenth and at the beginning of the twentieth century. Focuses in the reflection of Lábler's work in the contemporary society.

KEYWORDS

architecture, monument preservation, 19th – 20th century

OBSAH

ANOTACE	6
ÚVOD	8
STRUČNÝ ŽIVOTOPIS LUDVÍKA LÁBLERA	10
CHRÁM SVATÉ BARBORY	14
CHRÁM MATKY BOŽÍ NA NÁMĚTI	27
KAMENNÁ KAŠNA	32
VLAŠSKÝ DVŮR	34
KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE	44
KAMENNÝ DŮM	48
DROBNĚJŠÍ A NEREALIZOVANÉ PROJEKTY	53
ÚPRAVA PRŮČELÍ VŠEOBECNÉ NEMOCNICE	54
NÁVRH BUDOVY TYLOVA DIVADLA	54
NÁVRH BUDOVY SPOŘITELNY	56
ÚPRAVA SOKOLOVNY	56
SKUPINA VENKOVSKÝCH KOSTELŮ	59
PETROVICE U ČERVENÝCH JANOVIC – KOSTEL SVATÉHO VÁCLAVA	59
OTRYBY – KOSTEL SVATÉHO HAVLA	59
LOŠANY – KOSTEL SVATÉHO JIŘÍ	60
UHLÍŘSKÉ JANOVICE – KOSTEL SVATÉHO JILJÍ	60
ZÁVĚR	62
RÉSUMÉ	65
SEZNAM VYOBRAZENÍ	90
POUŽITÁ LITERATURA	93

Úvod

Restaurátorský purismus bývá uváděn jako příklad necitlivého přístupu k památkám. Já jsem chtěla pochopit, jak k němu přistupovali samotní tvůrci a jak vlastně byly chápány památky v době, kdy se purismus jevil jako nejlepší způsob jejich záchrany. Ludvík Lábler je představitelem generace, která byla vychována v zásadách přísného purismu, ale zažila i pronikavé změny, jakými architektura a památková péče prošla od konce devatenáctého do první třetiny dvacátého století, tudíž mě zajímalo i to, jakým způsobem se tento vývoj na jeho tvorbě odrazil. Nesnažila jsem se o hluboký uměnovědný rozbor, k práci jsem přistupovala spíše z kulturně historického pohledu ve snaze postihnout reflexi Láblerova díla v soudobé společnosti. Zaměřila jsem se na jeho působení v Kutné Hoře a okolí, neboť toto období jeho života bylo nejplodnější a v tomto prostoru se nabízí kolekce staveb, na nichž je patrný jeho postupný odklon od zásad přísného purismu. Navíc je zde možné přímé srovnání dvou generací puristů, reprezentovaných právě Láblerem a starším Josefem Mockerem, neboť spolupracovali na opravě a dostavbě chrámu svaté Barbory a závěrečná fáze prací už probíhala podle Láblerova projektu.

Také prameny jsou v tomto případě nejucelenější. Největší oporou mi byl Státní okresní archiv v Kutné Hoře, kde je uloženo velké množství pramenů včetně plánů ke všem jeho kutnohorským přestavbám. Bohužel jsem nemohla zcela vyčerpat Láblerův osobní fond v Archivu Národního technického muzea, neboť část pramenů je stále zmrazená po povodni v roce 2002. To se týká i jeho korespondence, tudíž jsem prakticky neměla možnost dozvědět se o Láblerových osobních postojích, protože literárně činný nebyl. Osobní fond se nachází i v Archivu Národního muzea, obsahuje však jen několik dopisů týkajících se stavby kostela u Karlových Varů a střech katedrály svatého Ducha v Hradci Králové.

Co se týče jeho projektů v okolí Kutné Hory, tak tam byla situace nejtěžší. V archivech žádné prameny uloženy nejsou a farní kroniky ve většině případů buď vůbec neexistují, nebo nenabízejí žádné informace. Musela jsem si proto vystačit s informacemi z literatury, neboť ani dobový tisk se o tyto události nezajímal.

Ostatně z literatury jsem hojně čerpala pro celou práci. Nejvíce se opírám o knihu Blanky Altové a Heleny Štroblové „Kutná Hora“, kterou vydalo v roce 2000 Nakladatelství Lidové noviny. Tento titul nabízí nejlepší syntézu poznatků o vývoji památek, na kterých Lábler pracoval. Považovala jsem totiž za vhodné uvést u každé její stručnou historii, aby bylo jasné patrné, jak velkou změnu Láblerovy úpravy přinesly. K tomu mi byla nápomocná i práce Vladislava Dudáka „Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran“, vydaná v roce 2004 nakladatelstvím Paseka. Ač se jedná o popularizační dílo, jehož cílem je především informovat potenciální návštěvníky města o jeho zajímavostech, je napsáno velice erudovaně a v některých ohledech je

dokonce na informace bohatší než prvně jmenovaná publikace. Literatury o kutnohorských památkách všeobecně existuje poměrně velké množství, ale autoři od sebe údaje přebírají a v mnoha případech je buď doslovně nebo jen s malými změnami citují a restauracím z konce devatenáctého století se věnují pouze okrajově.

Posledním zdrojem informací mi byl kutnohorský dobový tisk a odborná periodika, ovšem v nich se toho o zkoumaných památkách objevuje také méně, než jsem původně očekávala. Byla to však v podstatě jediná skupina pramenů, díky které jsem měla možnost pochopit, jak Láblerovi současníci reagovali na jeho práci a jak vnímali a co pro ně znamenaly nejen jím opravované stavby, ale i novostavby, které v té době vznikaly nebo se jejich výstavba plánovala. V tomto ohledu je trochu problematické, že o kutnohorském stavebním dění informovaly jen kutnohorské noviny, které zde navíc vycházely pouze jedny, bylo proto v podstatě nemožné vysledovat postoje nějakého nezaujatého pozorovatele.

Jelikož se většinou jednalo o sakrální stavby, dalo by se očekávat, že v časopise „Method“, jenž se zaměřoval na církevní architekturu, bude možné nalézt množství příspěvků věnujících se kutnohorskému stavebnímu dění. Bohužel se zde ale objevovaly pouze výňatky ze spisu o průběhu prací na chrámu svaté Barbory, jehož originál je kompletně uložen v kutnohorském archivu. Čerpala jsem i z „Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung Kunst- und Historischen Denkmale“, tam jsem však našla jen příspěvky týkající se vývoje kutnohorských památek, jejich současnému stavu se autoři článků nevěnují.

Jak vyplývá z předchozích řádků, obnovami kutnohorských památek na konci devatenáctého století se zatím nikdo příliš nezabýval, což je další důvod, proč jsem se rozhodla napsat práci o Ludvíku Láblerovi. Jeho kutnohorské působení představuje poslední fázi restaurátorského purismu a její specifika jsou dalším aspektem, který jsem se snažila svým výzkumem postihnout.

Stručný životopis Ludvíka Láblera

Budoucí inženýr a architekt, stavební a nakonec ministerský rada Ludvík Lábler se narodil 9. května 1855 v Brandýse nad Labem. Jeho otec Karel Lábler byl místním stavitelem. Z jeho realizací je však dnes známa jen obnova Dientzenhoferova probošství ve Staré Boleslavi z let 1863 – 1869.¹

Průběh Láblerových studií byl celkem charakteristický pro architekty druhé poloviny devatenáctého století. Ve školním roce 1873 – 1874 studoval na české technice v Praze pozemní stavitelství a své vzdělání dokončil na technice ve Vídni. Chybí jen studijní pobyt v Itálii. Po návratu do Čech se stal státním úředníkem. Roku 1893 získal titul stavebního rady na odboru pro pozemní stavby c. k. místodržitelství v Praze, nakonec se stal přednostou stavebního oddělení zemské správy politické v Praze, kde působil až do roku 1921. Ovšem i jako úředník ve výslužbě byl povoláván do sborů a komisí při rozhodování o stavebních zakázkách a jako člověk považovaný za odborníka ve svém oboru byl zván jako konzultant k mnoha přestavbám a opravám českých historických památek. Tak se stal technickým poradcem Správního výboru hradu Karlštejna, členem Svatovítské jednoty a Stavebního výboru Černínského paláce, kde jako stálý technický expert ministerstva zahraničí řídil jeho adaptaci pro potřeby zmiňovaného ministerstva. Po vyhlášení samostatného československého státu se účastnil i oprav Pražského hradu.² Nebyl však jen úředníkem a teoretikem. Již od počátků své architektonické kariéry a zcela v souladu s dobovými postupy navrhoval stavby v duchu historismu a později se stal jedním z hlavních představitelů restaurátorského purismu, jehož zastáncem zůstal až do své smrti dne 24. května 1930 v Praze.

Ludvík Lábler je autorem mnoha novostaveb venkovských kostelů a kaplí. Jsou jimi například novorománská hřbitovní kaple svaté Rozálie v Brandýse nad Labem z roku 1880, kaple svatého Floriána v Toušeni z let 1888 – 1889, novogotický kostel svatého Václava v Petrovicích u Červených Janovic z let 1891 – 1892 nebo další novogotický kostel, tentokrát zasvěcený svatému Jiří v Lošanech u Kolína z roku 1895. Toto zaměření na sakrální stavby je poměrně logické, vezmeme – li v úvahu ty skutečnosti, že kromě hradů, z nichž se ale jen malá část zachovala v původní středověké podobě, nám mnoho světských památek z období gotiky nezůstalo a také že v historiografii gotické architektury byla v devatenáctém století vyzdvihována dokonalost konstrukce právě sakrálních staveb, které jsou nakonec v městské zástavbě jen těžko přehlédnutelné na rozdíl od pozůstatků jiných objektů.

---

¹ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8. s. 356

² *Stavba*, 1930 – 1931, roč. 9, s. 15. ; *Umění*, 1930, sv. 3, s. 424 – 425.

Lábler se však do historie české architektury zapsal spíše jako restaurátor a to především svou činností v Kutné Hoře. Do Kutné Hory se dostal roku 1883 jako c. k. stavební adjunkt, účastnil se obnovy téměř všech významných zdejších středověkých památek a navrhl i několik novostaveb, které se však nedočkaly realizace podle jeho plánů, nejčastější příčinou nezdaru byl nedostatek financí, který se nejvýrazněji projevil u záměru postavit budovu divadla, která nakonec vznikla až na přelomu dvacátých a třicátých let dvacátého století. Láblerův příchod do Kutné Hory jen o rok předcházela začátku oprav a dostavby chrámu sv. Barbory, z čehož lze usuzovat, že mezi těmito dvěma událostmi můžeme vidět přímou souvislost, neboť Lábler byl blízkým spolupracovníkem Josefa Mockera, podle jehož plánů byla tato dostavba započata. Do Kutné Hory také mohl Láblera přivést jeho zřejmě dobrý přítel Josef Braniš³, který v letech 1876 – 1886 vykonával místo suplenta na státní střední škole v Kutné Hoře a jako zanícený milovník českých dějin vykonával mnoho teoretické práce pro záchranu kutnohorských památek. Braniš se o památkovou situaci v Kutné Hoře zajímal i po svém odchodu do Českých Budějovic a Lábler se s ním prostřednictvím korespondence radil o postupu při opravách některých objektů.⁴

Obnovovací práce na chrámu svaté Barbory byly realizovány podle návrhů Josefa Mockera, Lábler bývá někdy uváděn dokonce jako přední člen Mockerovy stavební huti.⁵ Na chrámu svaté Barbory nejdříve působil jako stavbyvedoucí, ale dostavba byla dokončena již podle jeho plánů a je také autorem nového hlavního oltáře, který byl podle dochovaných vyobrazení vytvořen v letech 1901 – 1905.

Další významnou kutnohorskou památkou, jejíž obnovy se ujal Ludvík Lábler, je Vlašský dvůr, bývalé sídlo českých králů a centrum kutnohorské mincovny. Tato míra rekonstrukce je dodnes poněkud kontroverzní a v některých člancích se o současném Vlašském dvoře dokonce píše jako o novostavbě.⁶ Důvodem je skutečnost, že oprava tohoto objektu proběhla tím způsobem, že v podstatě celá budova byla zbořena a postavena znovu, což ovšem u puristických oprav není nic neobvyklého. Plány počítaly pouze se zachováním částí, které byly vyhodnoceny jako nejcennější a

---

³ Josef Braniš se narodil 23. března 1853 v Brandýse nad Labem. Absolvoval akademické gymnázium v Praze a poté filosofii na pražské univerzitě. V letech 1876 – 1886 zastával post suplenta na státní střední škole v Kutné Hoře, následně byl zvolen učitelem na české reálce Matice školské v Českých Budějovicích. Již během studia na gymnáziu se živě zajímal o české dějiny a za tímto účelem vykonával mnoho cest po Čechách. Výsledky svého studia zveřejňoval v periodikách jako *Method*, *Památky*, *Světovzor*, *Kutnohorské listy*. Vydal také několik knih, například *Upomínka na Horu Kutnou*, *O působení kláštera sázavského*, *Dějiny středověkého umění v Čechách*. Viz *Ottův slovník naučný. Díl čtvrtý Brianchi – Giovini – Bžunda*. Praha, 1997. ISBN 80-7185-089-6. s. 578.

⁴ Státní okresní archiv Kutná Hora, Osobní fondy – Ludvík Lábler, neinvent., nestr.

⁵ BOJAROVÁ, Markéta. Skupina historizujících kostelů na Kolínsku. *Památky středních Čech*, 2001, roč. 15, č. 2, s. 63 – 68.

⁶ Takto se o Vlašském dvoře píše například v průvodci po Kutné Hoře, který vydalo samo město: „*Novostavba z let 1893 – 1898 (Ludvík Lábler), obsahující pozůstatky královské mincovny a sídla krále Václava II. (věž se zazděným průjezdem) a Václava IV. (palác, část kaple, průčelí šmiten)*.“ Viz BARTOŠ, Martin. *Památky Kutnohorska. Nemovitě kulturní památky okresu Kutná Hora*. 1. vyd. Kutná Hora, 1997. s. 40.

měly se pouze opravit, aby vydržely dalším generacím badatelů a zájemců o českou historii, bohužel ani toto se zcela nezdařilo.

Současně s opravami chrámu svaté Barbory a Vlašského dvora probíhaly restaurace i jiných objektů. Byla to oprava Kamenné kašny, chrámu Matky boží Na Náměti a kostela nejsvětější Trojice, který stojí asi půl hodiny pěšky za Kutnou Horou. Kromě těchto středověkých památek se Lábler snažil zasáhnout i do novodobé architektury města například svým návrhem budovy spořitelny z roku 1887, se kterým však neuspěl. O rok později ale byla podle jeho projektu zrekonstruována Sokolovna a v roce 1890 upravoval průčelí novogotické budovy Všeobecné veřejné nemocnice. Poslední památkou, kterou Lábler v Kutné Hoře pomohl opět uvést do života, je takzvaný Kamenný dům, jehož restaurace už spadá do prvních let dvacátého století.

V roce 1902 ukončil Ludvík Lábler svou činnost v Kutné Hoře. Usadil se v Praze, ale věnoval se památkám v různých městech Čech. Ovšem aspoň pro část obyvatel Kutné Hory byl jeho odchod smutnou událostí, jak dokládá článek v Podvysockých listech: *„Odchod pana Láblera znamená pro Horu Kutnou těžkou nenahraditelnou ztrátu, jejíž dosah oceniti dovede jen ten, kdo znal město naše před 19 lety, a kdo se na ně zadívá dnes. Všude jsou patrný stopy genialní ruky Láblerovy, vše to, čím se chlubíme, připomíná jeho jméno. Pan Lábler vykonal u nás velký kus poctivé, ideální, nezištné práce a bylo by nevděkem, při jeho odchodu ji nepřipomenouti.“*⁷

Kromě prací v Kutné Hoře se v letech 1898 - 1901 zúčastnil i regotizace katedrálního kostela svatého Ducha v Hradci Králové, pro který vytvořil návrhy střech. V letech 1898 – 1900 byl podle jeho projektu postaven novorománský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně a v této době se podílel i na obnově zámku v Jindřichově Hradci.

Po roce 1900 už Lábler nevyvíjel takovou architektonickou aktivitu jako v posledních dvaceti letech devatenáctého století. Do posledních třiceti let jeho života spadá například obnova chrámu svatého Bartoloměje v Kolíně, kterou vedl v letech 1904 – 1910 podle projektu Josefa Mockera, nebo restaurace hradeb v Nymburku v letech 1905 – 1909, která bývá všeobecně hodnocena kladně. V letech 1908 – 1909 se ještě vrátil do okolí Kutné Hory, když v Uhlířských Janovicích obnovoval kostel svatého Jiljí. Poslední jeho zmiňovanou prací je rekonstrukce po požáru zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou, kterou pod jeho vedením provedla firma Josefa Blechy v letech 1927 – 1928.⁸ Od začátku dvacátého století začali architekti a ochránci památek opouštět purismus a stále zřetelněji se prosazovaly spíše konzervátorské postupy, navíc si své příznivce získávalo i tak dlouho opomíjené a zavrhané baroko a ani Lábler nezůstal vůči těmto tendencím slepý. Již v roce 1903 se v jeho fejetonu o kutnohorských památkách projevuje

⁷ Podvysocké listy, 1902, roč. 13, č. 33, nestr.

⁸ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha, 2001. 2. vydání. ISBN 80-7277-028-4. s. 297 – 298.

jistá míra ocenění barokního umění, týká se to kostela svatého Jana Nepomuckého: „*Kostel sv. Jana jest stavba jednoduší ušlechtilé koncepce...Obnova kostela provedena ponejvíce po stránce dekorativní a to vně i uvnitř, kde zejména vkusná výzdoba štuková, umělé mramory a polychromie obnoveny byly.*“⁹ Lábler nezůstal myšlenkově zakonzervován v konci devatenáctého století, ale zajímal se o nové přístupy nejen v ochraně památek, ale v architektuře vůbec. Autor jednoho z jeho nekrologů oceňuje jeho živý zájem o nejnovější vývoj v oboru a uvádí, že Lábler dokonce četl některé eseje Adolfa Loose.¹⁰

Ludvík Lábler je neprávem opomíjen a zastíněn Josefem Mockerem nebo Františkem Schmoranzem. Jeho díla vynikají svou jednoduchostí a čistotou, co se výzdoby týče. Bohužel v případě restaurací musíme brát v potaz i jejich odvrácenou stranu, kterou jsou puristické postupy, díky nimž jsme navždy přišli o mnoho renesančních a většinu barokních prvků z takto obnovovaných staveb.¹¹

---

⁹ LÁBLER, Ludvík. Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2.

¹⁰ *Stavba*, 1930 – 1931, roč. 9, s. 15.

¹¹ Pro informace o Ludvíku Láblerovi doporučuji: TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Ostrava, 1994. 4. vydání. ISBN 80-900648-4-1. s. 3. ; NANKOVÁ, Věra - VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8. s. 356 – 357. ; *Stavba*, 1930 – 1931, roč. 9, s. 15. ; *Umění*, 1930, sv. 2, s. 424 – 425.

Chrám svaté Barbory

Na počátku osmdesátých let čtrnáctého století bylo v Kutné Hoře založeno bohatými obyvateli předměstí Na Cechu bratrstvo Božího těla, které mělo za úkol propagovat kult Těla božího, jenž v té době prosazoval arcibiskup Jan z Jenštejna, a za tímto účelem založit nový chrám. Ten měl být zasvěcen Tělu božimu a svaté Barboře. Pro stavbu bylo vyhrazeno místo za městem, kde stála zřejmě již od počátku čtrnáctého století hornická kaplička svaté Barbory, jež se nacházela uprostřed chrámové lodi až do příchodu jezuitů, kteří ji zbořili.¹² Zasvěcení chrámu svaté Barboře i Božímu tělu je uváděno do šestnáctého století, od té doby už se setkáme jen se svatobarborským patrociniem.¹³

První etapa výstavby

V polovině osmdesátých let čtrnáctého století, nejpozději v roce 1388, začala pražská huť Petra Parlěře pravděpodobně pod vedením Parlěřova syna Jana¹⁴ se stavbou chrámu, který byl zpočátku pojat jako trojlodní bazilika na katedrálním půdorysu, s vysokým chórem lemovaným ochozem a věncem kaplí s bočními předsíněmi, které měly nahradit příčnou loď. Kromě členů bratrstva v Cechu se na stavbě finančně podíleli i kutnohorští důlní podnikatelé, kteří celou akci pojali jako příležitost reprezentace vlastního bohatství a významu a jejich sebevědomí bylo již od počátku skutečně záviděníhodné, neboť jejich záměrem bylo, že nový chrám svou velikostí předčí ostatní městské kostely a minimálně se vyrovná pražské katedrále svatého Víta.¹⁵ Podle plánu katedrály, dochovaného z roku 1675, měla být stavba původně dvakrát delší, než nakonec je. „Bohatství a touha ukázati je navenek hnaly chrám do velikých rozměrů a naplňovaly přepychem jeho rozsáhlé prostory.“¹⁶ Realizaci původního projektu zabránila kromě postupného ubývání prostředků i skutečnost, že by si to vyžádalo rozsáhlejší terénní úpravy.¹⁷

Ovšem po přerušení stavby v letech 1401 – 1404¹⁸ byl projekt změněn na pětিলodní, a proto začaly vznikat vedle bočních lodí také hluboké obdélné kaple.¹⁹ Ještě před vypuknutím husitských

---

¹² DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7134-035-9. s. 174.

¹³ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 319.

¹⁴ Jan Parlěř se roku 1389 oženil v Kutné Hoře s Kateřinou, vdovou po Janu Rotlevovi a dcerou Ježka z Kutné Hory. Viz MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965. s. 29.

¹⁵ BRANIŠ, Josef. *Chrám svaté Barbory v Kutné hoře: dějiny a popsání původní stavby až do r. 1620*. 1. vyd. Kutná Hora, 1891. s. 10.

¹⁶ BENEŠ, František. Chrám sv. Panny Barbory v Kutné Hoře. *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*. Kutná Hora, 1936, č. 1, s. 2.

¹⁷ LÍBAL, Dobroslav. Kutná Hora, staleté ohnisko krásy. *Zprávy památkové péče*. 1994, roč. 54, č. 7, s. 1. ISSN 1210-5538.

¹⁸ Od počátku stavby Svatobarborské katedrály probíhal mezi sedleckým klášterem a bratrstvem Božího těla spor o patronátní právo. Právě v prvních letech patnáctého století dosáhla tato rozepře vrcholu a roku 1403 byla rozhodnuta ve prospěch bratrstva a výstavba chrámu tak mohla bez dalších obtíží pokračovat. Viz WIRTH, Zdeněk. *Kutná Hora*.

bojů byl chrám cele dostavěn nad vrcholy arkád hlavní lodi, zřejmě byly zaklenuty i všechny čtyři boční lodě, ochoz a ochozové kaple. Stavba úspěšně pokračovala až do roku 1419, kdy byla kvůli husitským válkám zastavena. V tu chvíli byly dokončeny základy příčných ramen a lodí, vystavěna sakristie a sklenuty zevní boční lodi.²⁰ Po skončení válek se Kutná Hora stala městem podobojí (po celou dobu husitských nepokojů stranu podobojí podporovala), ale chrám svaté Barbory byl nařízením císaře Zikmunda z roku 1437 ponechán katolické liturgii a bylo započato s jeho dostavbou.²¹

Dostavba chrámu

V osmdesátých letech patnáctého století už bylo město natolik bohaté, že si mohlo dovolit pokračovat v dostavbě Svatobarborského chrámu a jelikož v této době naopak pocítili finanční nedostatek na stavbě Pražského hradu, byli k dostavbě chrámu přizváni pražští hradní kameníci. Díky tomu pravděpodobně přišli do Kutné Hory bratři Hanuš a Blažek, z nichž právě Hanuš založil novou svatobarborskou huť. Významnou roli při dostavbě chrámu hrál i kutnohorský patricij a důlní podnikatel Michal Smíšek, který vykonával funkci ředitele stavby a dohlížel na její financování v letech 1483 – 1511, svou účast na stavebním podniku ale chápal spíše jako osobní než obecní záležitost. Byla to pro něj významná příležitost sebezprezentace.²²

Hanuš začal budovat základy vnějších pilířů vysokého chóru a triforium, jež budoval v rozsahu jednoho pole a závěru a původně bylo průchozí ve hmotě pilířů. Nad průchody byly osazeny sochařské reliéfy, inspirované podobou konzol na vnějším plášti chóru katedrály svatého Víta.

V roce 1489 mistr Hanuš zemřel. Místní zedničtí a kameničtí mistři nedokázali plně vyhovět nárokům patricijských objednavatelů, kteří chtěli za každou cenu udržet úroveň svatobarborské huti nad místními poměry. Proto pozvali k dalšímu pokračování stavby Matyáše Rejska a podle jeho projektu práce pokračovaly až do roku 1512.²³

Nejvýraznějším Rejskovým počinem ve Svatobarborském chrámu se stala výstavba chóru. Rejsk ho prodloužil o jedno klenební pole směrem k lodím a sloupky triforia osadil v celém jeho

---

Město a jeho umění. 89 fotografií architektury, maleb a plastik. 2. vyd. Praha, 1930. s. 12. K podrobnostem o sporu viz BENEŠ, František. Chrám sv. Panny Barbory v Kutné Hoře. *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české.* Kutná Hora, 1936, č. 1.

¹⁹ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran.* 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7134-035-9. s. 176.

²⁰ WIRTH, Zdeněk. *Kutná Hora. Město a jeho umění. 89 fotografií architektury, maleb a plastik.* 2. vyd. Praha, 1930. s. 12.

²¹ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora.* 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 326.

²² MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora.* 2. vyd. Praha, 1965. s. 54.

²³ BRANIŠ, Josef. *Chrám svaté Barbory v Kutné Hoře: dějiny a popánské původní stavby až do r. 1620.* 1. vyd. Kutná Hora, 1893. s. 67.

rozsahu. Pouze v západním poli na jižní straně dal vzniknout reprezentační lóži pomocí dvou mohutných segmentových oblouků. Nad tuto lóži umístil nejbohatěji členěné okno presbytáře. Při stavbě vnějšího opěrného systému chóru se musel Rejsek vypořádat s navázáním na konstrukci svého předchůdce, největší výzvou byl jeden z pilířů chóru umístěný do podélné osy chrámu. Rejsek se rozhodl dominantní úlohu tohoto pilíře ještě umocnit jeho převýšením o 5 metrů nad ostatní pilíře. V plastickém členění opěrných pilířů, oblouků a dalších architektonických článků Rejsek naplno uplatnil svou zálibu v dekoraci, která se projevila i v umístění figurálních plastik s reprezentativním vyzněním na vnějších ochozech²⁴. Za Rejskova působení byl ještě zaklenut presbytář síťovou klenbou a vzniklo věžovité sanktuarium neobvykle umístěné na epištolní straně chóru.

V roce 1512 přišel do Kutné Hory Benedikt Ried spolu s částí pražské stavební huti, neboť roku 1511 byly z nedostatku financí opět pozastaveny práce na stavbě Pražského hradu a Svatovítské katedrály. Očekávalo se, že Ried bude ve stavbě chrámu svaté Barbory pokračovat v duchu Rejskových projektů, tedy v bazilikálním systému, to se však neshodovalo s Riedovými záměry. Ried byl příznivcem velkých, opticky sjednocených prostorů, o čemž se můžeme nejspíše přesvědčit ve Vladislavském sále, navíc měl možná ambice zrealizovat v Kutné Hoře svůj neuskutečněný návrh klenby pro katedrálu svatého Víta. Rejskův chór tedy nekompromisně ukončil dvěma šikmými stěnami a hlavní loď na úrovni prvního patra rozšířil o tribuny, vystavěné nad vnitřními bočními loděmi. Tím v patře vznikl široký a jasně prosvětlený trojlodní síňový prostor. Navržená kroužená klenba vychází z klenby již zmiňovaného Vladislavského sálu, je však volnější ale zároveň komplikovanější. Podle Zdeňka Wirtha je tato klenba, nesená osmibokými pilíři ornamentální profilace bez hlavic, „*dokonalým odklonem od starého.*“²⁵ Vynecháním dělicích pásů a křížových žeber a zploštěním klenby o 1 metr oproti klenbě presbytáře „*je tu vyjádřen hluboký rozdíl mezi dvěma dobami.*“²⁶

Na počátku dvacátých let šestnáctého století se pomalu začala projevovat vyčerpatelnost prostředků a Benedikt Ried navíc onemocněl, proto se stavba zpomalila, kvůli čemuž ani nebyl realizován záměr postavit velkolepá schodiště zpřístupňující nový prostor chrámu. Ried ještě stihl položit základy výběhů klenebních žeber na pilířích a vnějších stěnách lodi. V roce 1532 byl postaven krov tří stanových střech, kterému musela ustoupit střecha nad Rejskovým bazilikálním chórem.²⁷ Ried zemřel roku 1534 a s ním odešla z Kutné Hory i většina členů jeho huti.

²⁴ KUTAL, Albert – LÍBAL, Dobroslav – MATĚJČEK, Antonín. *České umění gotické. Svazek I. Stavitelství a sochařství*. 1. vyd. Praha, 1949. s. 35.

²⁵ WIRTH, Zdeněk. *Kutná Hora. Město a jeho umění*. 2. vyd. Praha, 1930. s. 19.

²⁶ Tamtéž, s. 19.

²⁷ MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965. s. 70.

V práci pokračoval bývalý Riedův tovaryš Mikuláš se dvěma kameníky a dvěma zedníky, zatímco předtím na stavbě pracovalo okolo dvaceti tovaryšů. Zřejmě i tato skutečnost je důvodem toho, že Riedova klenba, na jejíž výstavbě pokračovali od roku 1541, nebyla dokončena tak dokonale, jak by se dalo z projektu předpokládat. Jednotlivé části klenebních žeber do sebe nezapadají a ani umístění svorníků není zcela přesné.

V roce 1548 byl Mikuláš vystřídán Janem Vlachem, který byl zřejmě jedním ze skupiny italských zedníků, působících v té době v Kutné Hoře. Janovým úkolem bylo dokončit klenbu a omítnout ji. Z důvodu již předesílaného nedostatku financí byl celý prostor na západě roku 1558 uzavřen jen jednoduchou, takzvanou jalovou zdí.²⁸ V tomtéž roce byla ještě v této části stavby vsazena nová okna, také bylo vysekáno kamenné zábradlí. Tím byla výstavba chrámu svaté Barbory v podstatě ukončena a kromě pokrytí střech pálenou krytinou už dále probíhaly jen různé „doplňovací“ práce.

Život chrámu po jeho dostavbě

V roce 1555 bylo započato s vestavbou kruchty, k níž bylo o 2 roky později přistavěno schodiště. O další dva roky později byl na průčelí chrámu umístěn kamenný sekaný císařský znak, v roce 1560 začaly práce na kazatelně.²⁹

V samém závěru šestnáctého století, v roce 1595, postavil Jan Vařil nad západním průčelím renesanční štít s dva lokty vysokým kalichem uprostřed.³⁰ Ten však byl později poškozen, nejvýrazněji při výměně střechy v roce 1732, a na konci devatenáctého století zanikl při kompletní přestavbě západního průčelí.

Součástí chrámu není a nikdy ani nebyla žádná věž. Postavena byla jen dřevěná zvonice vedle katedrály, která však byla zbořena po příchodu jezuitů.³¹ Důvodem je zřejmě nedostatek financí, který přišel právě v době, kdy by mohla být věž či pár věží založen. V roce 1626 přišli do Kutné Hory jezuité a s nimi vstoupilo do města i baroko, jehož projevy se samozřejmě nevyhnuly ani chrámu svaté Barbory. Začali v prostoru chóru, kde zrušili hornickou kapli, hlavní oltář dočasně zřídili v čele jižní lodi, kde kapli panny Marie nově zasvětili svatému Františkovi Xaverskému a upravili ji jako hlavní liturgický prostor. Na jižní straně ochozu přibyla umrlčí Černá

---

²⁸ ZDENO, Vlastimil. *Šolcův illustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 41.

²⁹ BRANIŠ, Josef. *Chrám svaté Barbory v Kutné Hoře: dějiny a popis původní stavby až do r. 1620*. 1. vyd. Kutná Hora, 1893. s. 86 – 87.

³⁰ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7134-035-9. s. 178.

³¹ WIRTH, Zdeněk. *Kutná Hora. Město a jeho umění. 89 fotografií architektury, maleb a plastik*. 2. vyd. Praha, 1930. s. 19.

kaple, zvaná také Obytecká podle Lidmíra Obyteckého, který ji nechal vystavět v letech 1672 – 1674.³²

Jezuité odstraňovali nebo upravovali zobrazení odporující katolickému pojetí, snížili počet kaplí z 52 na 12 a zrušili náhrobky utrakvistů. Hlavní stavební práce uvnitř chrámu byly zakončeny roku 1660 kompletním vybělením, aby mohly být stěny v polovině osmnáctého století nově vymalovány Janem Karlem Kovářem, a postupně sem byly umístovány barokní oltáře.³³ Od roku 1667 se soustředili na výstavbu své koleje podle návrhu Giovanniho Domenica Orsiho a v souvislosti s tím dali upravit i vnějšek chrámu svaté Barbory.

Jezuité také chrám spojili se svou kolejí visutou zastřešenou galerií, stalo se tak v roce 1727. V letech 1732 – 1733 probíhaly další úpravy zevnějšku. Nejpatrnější změnou byla v tomto případě přestavba střechy. Původní trojstanové zastřešení bylo podle projektu Ferdinanda Maxmiliána Kaňky vyměněno za průběžný valbový krov se třemi sanktusovými vížkami, stalo se tak i přes protesty měšťanů, kteří sice počítali s opravou střechy, ovšem při zachování původní konstrukce.³⁴

Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 většina jezuitů z Kutné Hory odešla, jejich kolej byla přeměněna na kasárna a Svatobarborský chrám byl uzavřen. Převzal jej takzvaný státní studijní fond, zřízený jako zvláštní matice pro správu budov a inventářů zrušených klášterů, který však svůj úkol nebral příliš závažně, neboť chrám pronikavě chátral.³⁵ Během napoleonských válek byl potom ochuzen „díky“ válečným rekvizicím. V roce 1811 odtud pryč byly odvezeny zlaté a stříbrné předměty ve dvou vozech.³⁶

Rekonstrukce chrámu svaté Barbory na konci devatenáctého století

Chrám svaté Barbory, který byl již ve třicátých letech devatenáctého století považován téměř za ruinu³⁷, začala být větší pozornost věnována od čtyřicátých let devatenáctého století. V této době byla kutnohorská historická věda spojená zejména s osobou Jana Erazima Vocela. Chrám ztělesňoval vše, na co mohli být kutnohořané a vlastně všichni Češi hrdí, což nejvýstižněji shrnul právě Vocel: *„Chrám sv. Barbory není jen důstojný dům Páně, ale také historický a umělecký pomník v plném smyslu slova. S ním se spojují spomínky o dávné minulosti české vlasti, spomínky o náboženském a účinném smýšlení možných obyvatelů města na konci 14. století, spomínky o žalostných bojích pro víru, o hrozných válečných bouřkách a o novém rozkvětu za*

³² ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 412.

³³ Tamtéž, s. 418.

³⁴ VOCEL, Jan Erazim. Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře. *Památky archeologické*, 1859, roč. 3, s. 81 – 86, 111 – 124.

³⁵ *Ottův slovník naučný. Díl patnáctý. Krajčij – Ligustrum*. Praha, 1999. ISBN 80-7185-226-0. s. 414.

³⁶ ZDENO, Vlastimil. *Šolcův nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 43.

³⁷ Method, 1883, roč. 9, č. 5, s. 58.

pokojných dob panování Vladislava II. , jako též o obětavém smyslu měšťanstva, které s radostným nadšením podniklo velkolepé rozšíření stavby v té podobě, jakou nás nyní překvapuje. Jest to pomník, jehož jednotlivé části jako památné listiny o střídání osudů nejen Kutné Hory ale i celé české vlasti svědectví vydávají!“³⁸ Oprava chrámu tedy nebyla jen jednou z řady záchranných akcí v rámci památkářského nadšení ve druhé polovině devatenáctého století, symbolizovala vzednutí českého národa a dokazovala, že Češi mají na co navazovat. Proti možným kritikům, kteří by mohli namítnout, že chrám chátral více než sto let, než se obdivné spisy o něm změnily v aktivní snahu zabránit jeho zkáze, byl připraven patřičně alibistický ovšem též ryze vlastenecký argument: „...království české by zajisté této čestné povinnosti plnou měrou bylo dostálo, kdyby náš lid při nynějším zřízení státním polypem centralisace ochuzován nebyl.“³⁹ Zaslepení manifestacemi češství však mnozí zapomněli, že první impuls k přestavbě chrámu přišel právě z Vídně. Na počátku šedesátých let byl totiž Centrální památkovou komisí ve Vídni poslán do Kutné Hory architekt a kunsthistorik Bernard Grueber, aby chrám prohlédl a vypracoval plán a rozpočet na jeho opravu. Byl to právě Grueber, který svými návrhy na opravu chrámu svaté Barbory a sedleckého kostela Nanebevzetí panny Marie přinesl do Kutné Hory teoretické základy cílevědomé památkové péče v duchu novogotického purismu.⁴⁰

Přestože výsledek Grueberova průzkumu chrámu svaté Barbory byl předložen již v roce 1863, zůstával zatím jen nevyužitým spisem a dalších 14 let se nic nedělo. Změny nastaly až z popudu kutnohorských patriotů. V roce 1877 byl založen muzejní a archeologický spolek Vocel⁴¹, který si dal za cíl dosáhnout obnovy a dostavby Svatobarborského chrámu. O dostavbu se jednalo hlavně v případě západního průčelí, které skutečně neodpovídalo jinak velkolepému vzezření chrámu. „*Západní jalová zeď, z níž mnohé krakorce a paty vyčnívají, jeví patrné stopy spěšného ukončení stavby.*“⁴²

Než bylo přikročeno k samotné opravě chrámu, proběhlo několik průzkumů jeho stavu, při nichž byly nalézány fragmenty středověkých nástěnných maleb. Tyto nálezy se povětšinou datují léty 1877 – 1878. Obnovu maleb prováděli malíři Antonín Liebscher a František Sequens od druhé poloviny osmdesátých let.

---

³⁸ VOCEL, Jan Erazim. Chrám svaté Barbory v Kutné Hoře. *Památky archeologické, 1859, roč. 3, s. 81 – 86, 111 – 124.*

³⁹ Method, 1883, roč. 9, č. 5, s. 59.

⁴⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 476.

⁴¹ Tento spolek byl samozřejmě pojmenován po Janu Erazimu Vocelovi. Mezi jeho přední představitele patřil kaplan a později arciděkan Karel Vorlíček, který je také autorem spisů o restauraci chrámu svaté Barbory a Vlašského dvora. Členy spolku byli lidé různých profesí a zájmů, kteří měli dostatek možností vyhledávat kontakty a prostředky potřebné k obnově kutnohorských památek. Kromě žádostí posílaných příslušným pražským a vídeňským institucím a samozřejmě představitelům města a mecenášům získávali prostředky i formou veřejných sbírek.

⁴² Kutnohorské listy, 1886, roč. 6, č. 18, nestr.

Na začátku osmdesátých let bylo přikročeno k restauraci chrámu.⁴³ Zpočátku ji prováděl místní stavitel Čeněk Dajbich podle Grueberových plánů, ale záhy se ukázalo, že tyto plány již neodpovídají nově vědecky podloženému purismu, a proto bylo vypracování nových plánů zadáno Josefu Mockerovi, jenž vytvořil celkem tři návrhy a v roce 1884 se začalo pracovat podle toho posledního.⁴⁴ Již od samého začátku byl přítomen i Ludvík Lábler, tehdy devěťadvacetiletý adjunkt c. k. okresního stavebního úřadu, který se stal Mockerovým asistentem. Státní dotace byly výslovně určeny pouze pro opravy konstrukčních částí, celý průběh rekonstrukce a dostavby chrámu byl tudíž doprovázen neustálou snahou získávat finanční prostředky, aby nebyl celý podnik proveden pouze polovičatě. Kromě těchto problémů vznikaly i spory o samotném postupu prací a to zejména v otázce úplného či jen částečného nahrazení poškozených částí stavby. Josef Hlávka byl zastáncem prvního názoru: „*Na jednom a témž předmětu bude pak dílem zevrubně nově provedené práce, dílem hrubé bossy, dílem hynoucí části pozorovati. Že pak tím tato umělecko – historická památka se v ceně své poškodí, jest zřejmo.*“⁴⁵ Restauraci chrámu svaté Barbory tedy provázela jakási neslučitelnost vědeckého a estetického pohledu na věc. Na jedné straně tu byla snaha obnovit chrám v jeho původní podobě a zároveň zachovat aspoň částečnou autentičnost, na straně druhé touha úplně chrám obnovit, vrátit mu lesk novostavby, po čemž toužili zejména kutnohorští představitelé, neboť chtěli dokázat, že Kutná Hora je stále významným a obdivuhodným městem.

S rekonstrukcí bylo započato roku 1884 od chórové strany. Největším úkolem zde byla rekonstrukce osmi ochozových kaplí, které byly všechny opraveny stejným způsobem. Staré střechy byly nahrazeny novými, krytými tmavomodrou moravskou břidlicí, za podmínky zachování konstrukce a provedení vazby krovů podle původních plánů. Každá střecha byla na čelní straně ukončena hrotem, zdobeným zlacenou bání. Po rekonstrukci střech bylo přikročeno k opravě kleneb. Ty byly vyčištěny a nahozeny silnou vrstvou vápenné malty. Kamenné žlaby byly vyasfaltovány a připojeny k novým okapům. Oprava chóru byla zakončena roku 1889. V tomto roce byla také zbořena spojovací chodba mezi chrámem a jezuitskou kolejí. „*Velechrám náš na všech stranách volný, presentuje se dnes velebněji, a jest opravdu neslýchaně krásný, jako luzná pohádka.*“⁴⁶

---

⁴³ Nedocentelným zdrojem informací o rekonstrukci chrámu svaté Barbory je: VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. 1. vyd. Kutná Hora, b. d. V menší či větší míře z něj čerpá každý z badatelů, kteří se o tuto událost zajímali, neboť Vorlíček skutečně pečlivě zaznamenal vše, co se během oprav stalo, a proto bylo obtížné najít nějaké rozšiřující informace. Uznala jsem tedy za vhodné zmiňovat Vorlíčka jen v případech doslovné citace.

⁴⁴ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 480.

⁴⁵ VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. 1. vyd. Kutná Hora, b. d. s. 63.

⁴⁶ Tamtéž, s. 126.

Roku 1890 pokračovala restaurace opravou střední lodi chrámu. Mezitím proběhlo několik jednání o možnostech státních dotací a vůbec o nutnosti pokračovat v opravě. Nakonec bylo rozhodnuto, že je potřeba památku nejen zachránit, ale i zachovat pro budoucí generace a to celou v co nejlepším a „nejpůvodnějším“ stavu. „*Jest tedy nepřetržitě opravení a zajištění celé budovy naší nejprvnější úlohou.*“⁴⁷ V souvislosti s opravou lodi vyplula na povrch i otázka výstavby nového západního průčelí, která byla nutností i z hlediska statiky celé stavby, a také výměny střechy, v kterémžto případě bylo uznáno za vhodné vrátit se k původní konstrukci, tedy k trojstanové střeše navržené Benediktem Riedem, která byla vhodnější opět i ze statických důvodů, neboť barokní střecha znamenala pro konstrukci chrámu příliš velkou zátěž.

Restaurace lodi byla rozvržena na 8 – 10 let. Nejdříve bylo vyměněno zdivo nad jižní boční lodí pod opěrnými pilíři č. 12 a 13, následně byla snesena lucerna schodiště a dvě okna této lodi byla kompletně zrekonstruována. Velké okno lodi mezi zmiňovanými pilíři bylo znovuzřízeno a další stejné okno v šikmé stěně mezi pravou stranou hlavní lodi a presbytářem opraveno. Při obnově velkého okna byly zničeny nástěnné malby v Mincířské kapli, neboť se o jejich existenci nevědělo.⁴⁸

Po dokončení těchto prací následovala oprava takzvané černé kaple, „*barokními přívěšky naskrze znešvařen.*“⁴⁹ V barokní době byla kaple vyzdobena různými leženy a oblouky, nechyběla štukatura, vstup do kaple byl zazděn úplně, okna jen částečně. Všechny tyto barokní prvky byly zcela odstraněny, okna a dveře znovu probourány a kaple tak byla vrácena do původního stavu. Při opravě bylo nutno vyměnit dveře a položit novou dlažbu.

Během rekonstrukce střední lodi se otázka zabezpečení statiky chrámu stala naléhavou, proto bylo rozhodnuto o podepření severozápadní části lodi. Toto provizorní zabezpečení však nepřineslo kýžený úspěch, neboť trhliny na západní straně chrámu se stále rozšiřovaly a koncem roku 1891 „*na schodišti této strany ... mnoho značných, obavu vzbuzujících trhlin se objevilo.*“⁵⁰ Během tohoto roku se však ukazovalo, že statika je narušena ve všech částech chrámu. Byla proto sestavena komise k prozkoumání stupně nebezpečí, členy byli Florian Urban, Josef Mocker, Ludvík Lábler a Karel Vorlíček. Z jejich šetření vyplynulo následující: severní i jižní část chrámu jsou v neustálém pohybu, což si vyžaduje sejmutí žebroví a skruží posledního okna na severní straně a podepření klenby tamtéž. Navíc se celý chrám postupně naklání směrem k západnímu průčelí, a proto je potřeba opravit po dvou opěrných pilířích na severní a jižní straně chrámu a poté

---

⁴⁷ VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. 1. vyd. Kutná Hora, b. d. s. 107.

⁴⁸ MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965. s. 84.

⁴⁹ Tamtéž, s. 125.

postavit zcela nové západní průčelí, aby mohlo být pokračováno v dalších opravách. Takzvaná jalová zeď totiž postrádala základy, tudíž neposkytovala chrámu dostatečnou oporu.⁵¹ V tuto chvíli tedy nejen nastalo nebezpečí, že se chrám v blízké budoucnosti zřítí, ale také že této katastrofě bude z finančních důvodů zabráněno postavením dalšího provizorního průčelí, což nechtěl sbor Vocel dopustit. Byla proto sepsána žádost o přijetí návrhu průčelí, který vytvořil Josef Mocker a který zahrnoval i přístavbu nového klenebního pole a předsíně, a zároveň o poskytnutí finanční podpory od státu, která se dočkala kladného vyřízení, a proto mohlo být roku 1892 započato s realizací nového západního průčelí a již v říjnu tohoto roku mohla být osazena křížová kytky na jeho štítu. Poté se práce přesunuly na střechu.

Stanové střechy byly znovuzřízeny v letech 1897 – 1899. Do bání střední střechy byla umístěna schránka se zprávami sboru Vocel z let 1883 – 1897 a pamětní listina. Poté bylo přikročeno k rekonstrukci klenby sousedící s nově přistavěnou částí. Tato klenba se totiž vlivem pohybu katedrály snížila o 35 cm. Proto byla její střední část po podepření zbořena a nově sklenuta v původním tvaru. Tyto práce byly dokončeny roku 1899. Potom byla klenba omítnuta, její staré části opraveny a více poničená žebra vyměněna.

Nové západní průčelí bylo zkolaudováno v roce 1904. Jeho postavení bylo považováno za jednu z nejdůležitějších fází opravy chrámu, a proto byla i jeho kolaudace chápána jako „generální kolaudace“ veškerých prací. Na tuto událost chtěli kutnohorští přitáhnout mnoho pozornosti i proto, že doufali, že všechny krásy chrámu zaslepí veškeré pochybovače o smysluplnosti jeho rekonstrukce a také že dosáhnou na další finanční příspěvky na dokončení velkolepého projektu.

Obnova chrámu svaté Barbory nebyla jen opravou či výměnou zchátralých částí stavby a odstraněním všech barokních prvků, byly realizovány i ty plány, které nebyly provedeny v dobách gotické výstavby katedrály. V roce 1895 totiž bylo ohledáním římsy v hlavní lodi zjištěno, že původní stavitelé chrámu měli v úmyslu tuto galerii postavit, ale nakonec od tohoto plánu upustili. *„Jelikož by lesk a podivuhodné bohatství všelikých forem dekorativních zazářily plnou měrou, kdyby vysoká loď po způsobu vysokého kůru opatřena byla galerií, byl nálež ústřední komisi pro zachování uměleckých a historických památek oznámen a za její dobré zdání žádáno.“*⁵² Tak roku 1898 vznikla galerie nad římsou hlavní lodi chrámu.

Poté, co byly provedeny hlavní práce na opravě vnějšku a konstrukčních prvků chrámu, nastal čas na opravu interiéru. Této fáze obnovy kutnohorské katedrály se už Josef Mocker

---

⁵⁰ VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. 1. vyd. Kutná Hora, b. d. s. 127.

⁵¹ LÁBLER, Ludvík. Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2, č. 1, s. 2.

⁵² VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. 1. vyd. Kutná hora, b. d. s. 175.

nedočkal, neboť v roce 1899 zemřel. Návrh na opravu kleneb, pilířů, arkád, empor, položení nové dlažby, výměnu schodů, opravu vnitřního zařízení a rekonstrukci varhan a zřízení nového hlavního oltáře tedy vypracoval Ludvík Lábler a roku 1899 byl jeho projekt schválen výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování. V roce 1901 bylo s restauračními pracemi v interiéru započato. Zahrmovaly úplnou opravu veškerých kleneb střední lodí, později presbytáře, ochozu a obou bočních lodí i kaplí v ochozu. Současně s tím bylo opravováno žebroví, okna i jiné kamenné detaily. Ty byly vyčištěny a podle potřeby opraveny nebo vyměněny.

Po dokončení restaurace kleneb bylo započato s čištěním a opravami na arkádách mezi střední lodí, ochozem a bočními loděmi. Poškozená článkování, zejména zničené sokly, byly vyměněny.

V obou bočních lodích byly po vyčištění stěn nalezeny malby na arkádách i nástěnných pilířích a žebroví. Polychromie byla očištěna a ponechána ve stavu, v jakém byla nalezena. Ještě za restaurace v ochozu a bočních lodích bylo započato s pokládáním nové dlažby. Nejdřív byly vydlážděny kaple v ochozu, pak ochoz sám, dále presbytář. Boční lodě byly vydlážděny původními deskami, které byly pouze opraveny. Při dláždění byly zakryty hrobky jezuitů, které byly předtím vyfotografovány a jejich poloha zakreslena.

Následovala restaurace vnitřního zařízení a stavba nového hlavního oltáře, který vytesal Jan Kastner v roce 1903 podle popisu původní archy od Jakuba Řezáče z roku 1502.⁵³ Také byly opraveny a napuštěny fermeží původní barokní lavice, 5 skupin ve střední lodí a 2 skupiny v lodích bočních.

Oprava by nebyla úplná, kdyby chrámu chyběla patřičně výstavná okna. Karel Vorlíček, arciděkan chrámu a jakýsi „duchovní vůdce“ jeho rekonstrukce, měl zřejmě přesně promyšlenou koncepci výzdoby oken. Vorlíček chtěl gotickými výrazovými prostředky vyjádřit novodobou apoteózu místních „patricijů“ tak, jak ji kdysi ztělesnil samotný chrám svaté Barbory. Pro tento úkol si vybral Františka Urbana⁵⁴ a to nejspíš i z toho důvodu, že Urban absolvoval Umělecko –

⁵³ VEPŘEK, Josef a kol. *Kutná Hora a okolí: oblastní turistický průvodce*. 1. vyd. Praha, 1955. s. 26.

⁵⁴ František Urban se narodil v roce 1868 v Karlíně, kde také absolvoval nižší reálku. Poté nastoupil jako učeň malířství porcelánu do továrny v Libni. Jako učeň navštěvoval 2 roky večerní průmyslovou školu v Karlíně a kreslil u profesora Škody. Původně chtěl studovat na akademii umění, ale po poradě s profesorem Škodou šel na právě založenou Umělecko – průmyslovou školu, kde od roku 1885 studoval u Františka Ženíška a Jakuga Schikanedera. Na UMPRUM absolvoval nejprve 3 roky všeobecného studia a poté dalších 5 let speciální školu pro figurální kresbu a malbu. Poprvé na sebe upozornil druhou cenou v soutěži na okna chrámu svaté Ludmily v Praze na Vinohradech, pro který nakonec 4 kartony vytvořil. Dále je autorem oken chrámu v Karlíně, chrámu svaté Barbory v Kutné Hoře, kostelů v Hlinsku a Sedleci u Tábora, kaple spolku Červeného kříže v Praze a kaple svatého Václava a Ladislava ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře. Kromě oken maloval Urban i oltářní obrazy a vytvořil malířskou výzdobu chrámu svatého Petra a Pavla na Vyšehradě, v apsidě karlínského chrámu, v kapli ve Vlašském dvoře, nástrovní malby kostela svatého Petra a Pavla v Mnichově u Mariánských Lázní a opravil a doplnil dekorace dřevěného kostelíku v Koči u Chrudimi. Dále namaloval například obrazy v zasedací síni Vlašského dvora a oponu divadla ve Smetanově domě v Litomyšli. Také vytvořil mnoho plakátů výstav Jednoty výtvarných umělců, diplomy a další drobnější práce. Viz *Dílo. List věnovaný původní*

průmyslovou školu v době, kdy již odezníval historizující typ sklomalby, jehož základem byla ornamentální kompozice složená z gotických architektonických článků a detailů a kde měl tedy hlavní slovo architekt. „*Po třech desetiletích přísného historismu se praxe založená na věrnosti předlohám ocitla ve slepé uličce. Proto se někteří umělci rozhodli rezignovat na vytvoření věrné repliky středověkých originálů a vytvořit nezasťřeně novou gotiku.*“⁵⁵ Tato „nová gotika“ měla blízko k pozdní gotice, a proto se také více hodila pro chrám svaté Barbory. František Urban vytvořil sklomalby v tomto pojetí již pro kostel svaté Ludmily v Praze na Vinohradech, tudíž se jevil jako nejvhodnější umělec pro Svatobarborský chrám. V letech 1898 – 1916 tedy vytvořil ve spolupráci s manželkou Marií Urbanovou – Zahradnickou⁵⁶ pro chrám svaté Barbory 18 sklomaleb.

Původně chtěli představitelé sboru Vocel napodobit výzdobu kaple svaté Anny ve Svatovítské katedrále, ale objevily se obvyklé finanční překážky. V roce 1897 však získal Vorlíček bohatou mecenášku a v té době už sbor Vocel změnil názor a bylo rozhodnuto podřídit se Urbanovu pojetí, které bylo výrazně naturalističtější než dosavadní historizující přístupy. Urban se musel v návrzích na svatobarborské sklomalby vyrovnat se dvěma hlavními podněty, které bylo potřeba obsáhnout a nějakým způsobem skloubit. Jedním byl národopis a regionální vlastenectví, druhým slavjanofilství a nově využitá domácí světecká tradice. Přestože je prolínání obou těchto proudů značné, v Kutné Hoře převážil ten první. Jak již bylo řečeno, Karel Vorlíček od počátku věděl, co by měly sklomalby vyjadřovat, ale žádná jasně daná koncepce neexistovala, Urbanovi tedy bylo ponecháno poměrně volné pole působnosti. Musel se však podřídit požadavkům jednotlivých mecenášů. Z tradičních církevních zpodobení se v Kutné Hoře uplatnilo jen mariánské téma.⁵⁷

V roce 1898 navrhl Urban sklomalbu „Panna Marie se světcí v krajině s říčkou Vrchlicí“. Pro chrám svaté Barbory se rozhodl vytvořit typ kutnohorské madony, překážkou mu však byl nedostatek místní krojové tradice, a proto má jeho madona hlavu ovinutou šátkem na způsob Hanačky.

---

tvorbě české hlavně dekorativní, 1904, roč. 2, s. 217; *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 26. díl. U – Vusín*. Praha, 1907. s. 221 – 222.

⁵⁵ PETRASOVÁ, Taťána. Sklomalby Františka Urbana v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 236 – 239. ISSN 1210-5538.

⁵⁶ Marie Urbanová – Zahradnická se narodila roku 1868 v Praze. Zároveň se svým budoucím manželem studovala Umělecko – průmyslovou školu a poté se stala odbornou učitelkou na městské dívčí pokračovací škole v Praze. Věnovala se malbě a kresbě květin a ornamentální tvorbě. „*U – Z vyniká mezi českými malířkami květin jemností a rázovitostí kresby a svým vysloveným smyslem pro dekorativní stilisaci naší domácí flóry.*“ Je autorkou ornamentálních částí výzdoby kostela svatého Petra a Pavla na Vyšehradě, kaple a zasedací síně ve Vlašském dvoře, chrámových oken v Kouřimí, Kutné Hoře, Plzni a kaple svatého Jana v katedrále svatého Víta. Viz *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 26. díl. U – Vusín*. Praha, 1907. s. 224.

⁵⁷ To souvisí s obecně velkou oblibou mariánského kultu na přelomu století, která byla posílena pražskou Národopisnou výstavou v roce 1897. Na této výstavě byl vyzdvihován život venkovanů, jehož prostřednictvím měl být

Na Urbanových sklomalbách pro chrám svaté Barbory se však více uplatňuje snaha zakomponovat soudobé významné události do těch historických a prolínání symbolických a reálných dějů. První z příležitostí, jak toto prosadit, bylo vysvěcení chrámu po dokončení západního průčelí v roce 1905. Na památku této události jmenovalo město světícího biskupa královéhradeckého Doubravu čestným občanem a právě on je na jedné ze sklomaleb zobrazen ve skupině poklekajících horníků, sledující zjevení svaté Barbory.

Ovšem nejambicióznější sklomalba vznikla k oslavě návštěvy Františka Josefa I. Je trochu paradoxem, že ač byla přestavba pojímána jako jakási manifestace české kultury a společnosti, nejvíce se nakonec chtěli její tvůrci zavděčit představiteli monarchie. Jako by Češi chápali postavu císaře a monarchii jako dvě rozdílné entity. Votivní okno a nástěnná malba v kapli svatého Blažeje měly kompletní výzdobou tvořit pandán ke starší výzdobě kaple Smíšků z Vrchovišť, původcem tohoto nápadu byl zřejmě opět Karel Vorlíček. Dole ve středu okna klečí postava Františka Josefa I. v hávu zlatého rouna před hlavním oltářem chrámu svaté Barbory. Vpravo za císařem měla být stojící alegorická postava s mečem v ruce „*ku kterému přimyká ratolest lauru*“ – symbol mírumilovné vlády. Vlevo dole sedí postava Historie píšící v knize. Urban si neuvědomil, že stavět za císaře postavu s mečem v ruce je poněkud nevhodné, ovšem oku správce fondu, který měl z císařských peněz zakázku hradit, tento nedostatek neunikl. Správce fondu upozornil místodržitelství a zároveň zamítl kompletní malířskou výzdobu kaple a z původní koncepce tak zbylo jen torzo, které je však stále působivé. Využívá detailu svatobarborského pastoforia ke zdůraznění autenticity prostoru.

Tématika svatobarborských sklomaleb vrcholí v roce 1913 osazením okna objednaného Vocelem. Toto okno bylo objednáno nejen na památku oprav chrámu, ale i jako připomínka všech ostatních kulturních aktivit, na nichž se sbor Vocol podílel jako iniciátor. „*Urbanovy vitraile jsou komponovány jako živé obrazy v době, která se už mýjela s jejich velkolepým aranžmá. Ale jejich barevné řešení je nanejvýš soudobé a dokáže působivě využít historického prostředí chrámu. I tak zůstává Vorlíčkův pokus o nové naplnění neogotiky na počátku 20. století pozoruhodným výkonem, který provokuje další otázky o smyslu a podobách závěrečné fáze neogotiky.*“⁵⁸

Původně plánovaná záchrana památky před úplnou zkázou se nakonec změnila v restauraci veškerých částí stavby, od opěrného systému po vnitřní vybavení, a zahrnovala i úpravu okolí chrámu. Celkové náklady dosáhly více než 1 milionu korun. Všichni, kdo se na projektu podíleli, byli jistě patřičně hrdí na vykonané dílo a v tomto duchu také restauraci zhodnotil Karel Vorlíček:

---

objeven ráj člověka průmyslové doby. Viz PETRASOVÁ, Taťána. Sklomalby Františka Urbana v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 236 – 239. ISSN 1210-5538.

⁵⁸ PETRASOVÁ, Taťána. Sklomalby Františka Urbana v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 236 – 239. ISSN 1210-5538.

„Všechny práce dostavby, jakož i restaurační uvnitř kostela provedeny jsou dokonale, způsobem v každém ohledu správným – dostavba jest imposantní, restaurace vzorná a nelze tu popřít, že provedeno jest dílo záchrany umělecké památky prvního řádu, kteréž jiným za vzor sloužiti může a skutečně také již slouží. ... Avšak nejen dostavba a restaurace stavebních částí, ale i restaurace vnitřku, jeho zařízení, jakož i rekonstrukci varhan dlužno označiti za dokonalou.“⁵⁹

Tento ambiciózní projekt je jakýmsi obloukem spojujícím kutnohořany z přelomu devatenáctého a dvacátého století s obyvateli města ve století čtrnáctém. První stavebníci chrámu i jeho obnovitelé chtěli všem ukázat, že na to mají a že Kutná Hora není jen jedním z mnoha měst, ale že je to soběstačné a silné město. Rozdíl vidím v tom, že jedním z prvotních impulsů ke stavbě chrámu byla touha jaksi zhmotnit sebevědomí obyvatel horního města, kdežto na konci se obyvatelé města obrátili k chrámu spíše ve snaze sebevědomí opět získat.

---

⁵⁹ PETRASOVÁ, Taťána. Sklomalby Františka Urbana v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 228. ISSN 1210-5538.

Chrám Matky boží Na Náměti

Kutná Hora začala fungovat jako město již na počátku čtrnáctého století, ale výstavba kamenných městských kostelů spadá až do dvacátých až třicátých let tohoto století. Na městský kostel byla nejprve povýšena kaple stojící v blízkosti městského hradu (Vlašského dvora), na jejíchž základech bylo posléze započato se stavbou „horního kostela Panny Marie“, který byl později zasvěcen svatému Jakubovi a dnes tvoří jednu z dominant města. Takřka současně však bylo započato i se stavbou druhého městského kostela, takzvaného „dolního kostela Panny Marie“, který následně získal přízvisko „Na Náměti“.⁶⁰ Současná stavba obou kostelů nebyla náhodou. Kolem kostela svatého Jakuba nebyl dostatek místa pro založení hřbitova a svou roli hrálo i množství věřících, které si měly oba kostely rovnoměrně rozdělit.

Chrám Matky boží Na Náměti byl založen před rokem 1357⁶¹ na volném prostranství při hradbách města a později byl vedle něho založen hřbitov. Ten byl ale zrušen v šedesátých letech dvacátého století. Tehdy byly exhumovány a pohřbeny jinam jen nejvýznamnější osobnosti, které zde byly pochovány, zbytek byl zavezen a z bývalého hřbitova se stal parčík.

Oním volným prostranstvím, na kterém byl kostel založen, byl rudný trh. Zde se obchodovalo s výtěžky z kutnohorských stříbrných dolů. Každý večer po skončení trhu se zametly (nametly) zbytky stříbra, které popadaly na zem a následně byly doprodány a právě z výtěžku z prodeje tohoto v podstatě odpadu byla financována stavba kostela, který byl pro upomínku pojmenován „Na Náměti“.⁶²

Původně měl vzniknout typ trojlodního síňového kostela se zkráceným posledním klenebním polem, do jehož západního průčelí byla umístěna věž v ose. Stavbu projektovala a zahájila sedlecká stavební huť. Z této první etapy se zachovala pouze spodní část věže, jejíž prostor sloužil jako hlavní vstup. Do prostoru se vstupovalo velkým portálem ve tvaru ostrého luku, jehož široká lineárně profilovaná ostění spočívala na nízkém soklu. Na archivoltě bylo pět stupňovitě uspořádaných nik, krajní byly rámovány fiálami a fiála nad střední nikou dosahovala téměř až k římsce mezi podlažími věže. Níky byly vykloubeny do průčelí věže a každá z nich měla dole polygonální konzolu a nahoře baldachýn zdobený volnými kružbami ve tvaru trojlistu.

Dostavba kostela proběhla pod vedením pražské dvorské hutí, která začala s pracemi již v první polovině čtrnáctého století. Stavba však probíhala pomaleji, než se původně očekávalo, byla proto přerušena a teprve na konci čtrnáctého století byly dostavovány obvodové zdi lodi a

⁶⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 308.

⁶¹ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 278.

⁶² ZDENO, Vlastimil. *Šolcův ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 18.

presbytáře. Stěny rozčleňují vysoká kružbová okna s opěráky. Uvnitř mezi okny sbíhají k bankálům oblé přípory podložené vertikálními pásy podložek. V kružbě okna v pravé boční lodi se uplatňuje parlérovský motiv v kruhu rotujících plamének. Tento motiv je okopírován z tympanonu portálu Svatobarborské katedrály z devadesátých let čtrnáctého století.

Chrám Matky boží Na Náměti byl pozdněgoticky přestavěn po požáru v roce 1470, po němž zbyly jen obvodové zdi lodi a kněžiště a spodní část věže. Následná obnova, která trvala téměř čtyřicet let, započala znovupostavením presbytáře a klenby. V závěru presbytáře a jeho klenby byla vytvořena sochařská výzdoba archaického rázu jako připomínka starobylosti kostela. Nad menším sanktuářovým výklenkem byla pod masivní hrotitou archivoltou vytesána hlava Krista, jež svým frontálním a strnulým pojetím připomíná přechodný románsko – gotický styl doby kolem roku 1300.⁶³

V osmdesátých letech čtrnáctého století se stavby ujal mistr Blažek. Po něm pokračoval ve stavbě Matyáš Rejsek, který v roce 1490 dokončil opravu a dostavbu věže v západním průčelí. Věž sloužila i jako hláska, nebyla ovšem pro město tak důležitá jako věž kostela svatého Jakuba, a proto zde vykonávali funkci hlásného převážně lidé starší, vysloužilí nebo sem byli přeřazováni hlásní z kostela svatého Jakuba za trest.

Nad původním podvěžím vznikl nový prostor pokladnice, do níž se vstupovalo novým unikátním schodištěm. Jeho jedinečnost spočívá v tom, že v jednom šneku byla umístěna dvě protisměrná schodiště, což umožňovalo po schodišti zároveň stoupat i sestupovat. Zastřešení věže bylo řešeno jakousi „pětivěží“⁶⁴, kdy střední, nejvyšší věž, obklopovaly čtyři menší. Každá špice navíc měla vlastní makovici. Tato střecha zanikla v roce 1555, kdy se kostel stal obětí dalšího požáru. Během Rejskových prací byly dále vyspraveny a vybíleny obvodové stěny a celý prostor byl zakryt stanovou střechou.

Další slavné jméno, které je spjaté i s dostavbou chrámu Matky boží Na Náměti, je Benedikt Ried, jenž možná ještě v Praze nebo hned po příchodu do Kutné Hory v roce 1512 zasáhl zřejmě jen jako poradce do koncepce přestavby kostela. Nový projekt se týkal interiéru, který byl rozdělen mezilodními pilíři, ale pilíře v příčné lodi byly posunuty ke středu, což však nerespektuje síťová klenba, kterou v letech 1509 – 1513 vytvořil mistr Blažek ovlivněný Riedovými klenbami.

Po dokončení klenby postavila Riedova huť sakristii, schodiště na tribunu a započala s pracemi na bohatě zdobené kazatelně, která byla dokončena až roku 1532. Náměťská kazatelna je patrně zjednodušenou verzí předlohy, ze které vyšly současně vznikající kazatelny pro svatoštěpánský dóm ve Vídni od Antona Pilgrama a pro kostel svatého Štěpána v Eggenburgu. Nad

⁶³ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 356 – 357.

⁶⁴ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 370.

kazatelnu byl dřevěný vyřezávaný polychromovaný a zlacený baldachýn s drobnými dřevěnými plastikami světců a Panny Marie, který však byl v devatenáctém století nahrazen kopií. Hlavní podíl na zhotovení kazatelny bývá podle kamenické značky na jednom z baldachýnů poprsnice přisuzován Wendelu Roskopfovi.⁶⁵

Na Silvestra roku 1555 uhořel, na tuto roční dobu skutečně nečekaně, do střechy schodiště k tribuně blesk. Oheň se rychle rozšířil do věže a v důsledku velkého žáru se roztavily 3 zvony, největší zvon se utřhl a pádem poškodil hodinový stroj a klenbu a nakonec pukl.⁶⁶ Následky požáru však byly odstraněny již za dva roky. Nad schodištěm na tribunu vznikla renesanční hřebíková klenba s lunetami a na věži byla postavena osmiboká baňatá střecha s lucernou a makovicí a krytým ochozem hlásného. Také byly odlity nové zvony. Do interiéru bylo pořízeno i nové renesanční vybavení.

Po příchodu jezuitů do Kutné Hory proběhly v kostele poměrně zásadní úpravy, které se týkaly zejména interiéru. Všechna okna v presbytáři byla úplně zazděna, v lodích byla okna zazděna jen do poloviny. Gotické oltáře byly nahrazeny vysokými barokními. Část oltářních obrazů byla umístěna na zadní zdi chrámu, část přemístěna do chrámu svaté Barbory. Dále byl zrušen dolní kůr pro zpěváky a obě oratoria byla spojena přístavkem.⁶⁷ Kolem roku 1730 byla do západní části chrámu vestavěna kruchta zvlněného půdorysu s bohatou štukovou páskovou ornamentikou.⁶⁸

V osmnáctém století zasáhly Kutnou Horu i s chrámem Matky boží Na Náměti další dva požáry. Ten první z roku 1751 po sobě nezanechal žádné výraznější škody. V roce 1770 však byla situace trochu jiná. Při tomto požáru se opět rozlily zvony a na odlití nových přispěla sama císařovna Marie Terezie šesti tisíci zlatými. Kromě tří nových přibyl tehdy do kostela i zvon přenesený sem z kostela nejsvětější Trojice, odlitý pro tento svatostánek již roku 1475. Tyto zvony bohužel potkal roku 1916 stejný osud jako mnoho dalších zvonů z celé Evropy, byly totiž zabaveny pro válečné účely.⁶⁹

Chrám Matky boží Na Náměti postupně chátral a obnovovat ho po požárech bylo složité, neboť v roce 1823 zasáhl celé dolní město další obrovský požár, jenž však nebyl pro kostel tak ničivý jako ty předchozí. Shořela střecha věže, která byla nejprve pouze provizorně nahrazena. Teprve roku 1850 byla věž přikryta novou jehlancovou střechou. Také presbyterium už bylo

---

⁶⁵ Tamtéž, s. 394 – 396.

⁶⁶ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 281.

⁶⁷ ZDENO, Vlastimil. *Šolciv ilustrovaný průvodce po památkách Sedlecka a Kutnohorska*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 18.

⁶⁸ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech* 2.1. vyd. Praha, 1978. s. 193.

⁶⁹ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. Praha (Kutná Hora), 2004. s. 281.

mnohými požáry silně poškozeno, takže hrozilo jeho sesutí, a proto byl roku 1860 zesílen triumfální oblouk.⁷⁰

Ze strany města sice chyběla dostatečná snaha udržet kostel v reprezentativním stavu, takže na něm byly prováděny pouze udržovací práce, neunikal však pozornosti místních badatelů a amatérských ochránců památek, mezi něž patřil i ředitel kutnohorské reálky Jiří Zach, který svým článkem o náměťském chrámu přispěl do několika čísel *Methodu* z roku 1886, tedy z roku, kdy bylo započato s opravami chrámu. Zach v článku popisuje hlavně architektonický vývoj stavby a upozorňuje na její nejpozoruhodnější části, nevyhýbá se ale ani kritice a to v případech renesančních a barokních úprav, které hodnotí jako zcela nevhodné. „*Již r. 1557 postaven jest na věž krov nový, baňatý, nepěkný, což patrně svědčí, jak rychle po zavedení renaissance dobrý vkus u nás klesal.*“⁷¹ Zcela v souladu s dobovými postoji však jako nejhorší hodnotí barokní prvky: „*Přistavěna byla...mezi původní kruchty v pozadí lodí pobočných nová veliká ve hlavní lodi ve slohu ovšem copovém, a pan Vojt. Kegler, jenž kostel sv. Jana vlastní rukou bezplatně ostukařil, zanechal i v naší svatyni nemístnou památku svého umění.*“⁷²

V roce 1886, v souvislosti s obnovou chrámu svaté Barbory, tedy bylo přikročeno k novogotické obnově kostela podle projektu Ludvíka Láblera, která byla již v následujícím roce dokončena. Tato oprava dala vzniknout novému portálu věže s tympanonem, byla doplněna slepá arkatura pod hlavní římsou a bylo postaveno i nové vnější schodiště.⁷³ Zajímavé na této opravě je to, že Lábler při ní nepostupoval přísně puristicky. Zachoval kruchtu ze sedmnáctého století i renesanční schodiště přistavené k severní straně věže. Ovšem k barokním prvkům byl zcela nesmlouvavý: „*Chrám Matky Boží, několika požáry a 'časovou' opravou v době baroku značně poškozený, restaurován byl...s nevšední pietou.*“⁷⁴ Jediný barokní prvek, který unikl puristické přestavbě, je krucifix z poslední čtvrtiny osmnáctého století.⁷⁵

Bylo nutné zrestaurovat i opukovou kazatelnu, která byla během let velice poškozena a neprospěly jí ani mnohé nátěry. Její opravy se v roce 1900 ujala svatobarborská huť.⁷⁶ Hlavní oltář byl vyměněn za původní pozdně gotický, který byl jezuity přemístěn do chrámu svaté Barbory. Do presbytáře a bočních lodí byly také po pečlivé opravě navraceny původní křídlové oltáře „*dříve na kruchtě se povalující.*“⁷⁷

⁷⁰ ZACH, Jiří. Chrám Matky Boží na Náměti v Hoře Kutné. *Method*, 1885, roč. 11, č. 11, s. 4.

⁷¹ ZACH, Jiří. Chrám Matky Boží na Náměti v Hoře Kutné. *Method*, 1885, roč. 11, č. 12, s. 137.

⁷² Tamtéž, č. 11, s. 4.

⁷³ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 278 – 279.

⁷⁴ Ludvík Lábler: Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2, s. 6.

⁷⁵ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. 1. vyd. Praha, 1978. s. 195.

⁷⁶ LÁBLER, Ludvík. Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2, s. 6.

⁷⁷ Tamtéž, s. 4.

Poslední částí kostela, která byla zcela obnovena, jsou okna. Zazděná okna v presbytáři i v lodích byla vybourána a opatřena novým skružím.⁷⁸ Sklomalby byly zrealizovány podle kartonů Františka Urbana, bez něhož si opravy nejen kutnohorských kostelů a kaplí můžeme jen stěží představit.

---

⁷⁸ ZDENO, Vlastimil. *Šolcův ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 19.

Kamenná kašna

Kamenná kašna je příkladem utilitární stavby, která však možná i díky svému umístění v centru města nezůstala umělecky nedotčena. „*Kašna je památkou, ze které vane přímo dech krásné pohody života našich měst v době poděbradské a jagelonské.*“⁷⁹ Na konci patnáctého století byla Kutná Hora zásobována vodou ze svatovojtěšského pramene mezi vesnicemi Přítoky a Bylany. Voda byla přiváděna po svahu dvojími dřevěnými rourami přes kamenný akvadukt do vodojemu za Kouřimskou branou, odkud se vedla dál čtyřmi směry, z nichž jeden ústil do Kamenné kašny.⁸⁰ Důvod pojmenování kašny „Kamenná“ je prostý, až do osmnáctého století totiž byly všechny ostatní městské kašny dřevěné.⁸¹

Kašna byla postavena v letech 1493 – 1495 kameníky z Rejskovy hutě v pozdně gotickém stylu.⁸² Má podobu dvanáctibokého hranolu z tesaných kvádrů, jehož stěny jsou zdobeny slepými okny s kružbami, zakončenými ve tvaru oslího hřbetu s křížovou kytkou ve vrcholu. V kružbách se opakují tři schémata výzdoby, což je dle některých badatelů důkazem toho, že autorem dekorací není sám Matyáš Rejsek.⁸³ Jednotlivá pole nádrže jsou vymezena opěráky, střídavě zakončenými štíhlou fiálou nebo pilířkem s konzolkou a baldachýnem pro umístění sochy. Žádné sochy ale na kašně nenajdeme a z informací, které jsou dostupné, lze usoudit, že tam ani nikdy nebyly. Kašna také byla chráněna vysokou šestibokou střechou s obíhajícím prolamovaným zábradlím při její patě.⁸⁴

Stavba po staletí sloužila svému účelu ponechána napospas všem rozmarům počasí a možná i rukám a nohám různých vandalů, takže postupně chátrala. Jakožto utilitární stavba také dlouho nezbuzovala dostatečnou pozornost a o její opravě bylo uvažováno maximálně v mezích udržitelnosti její účelovosti. V letech 1844 – 1845 byla nádrž prozkoumána a půdorysně zakreslena za účelem výměny střechy, ke které ale nakonec nedošlo.⁸⁵

Až v poslední čtvrtině devatenáctého století byla objevena i umělecko – historická hodnota kašny a její obnova se stala žádoucí: „*Pro umělé vyvedení dochází kašna ta ocenění každého znalce; a v brzce přikročeno bude k dávnému splnění přání každého přítele starožitných stavitelských památek, totiž k náležitému a dokonalému opravení, přičemž se doplní i to, co bud'*

⁷⁹ LÍBAL, Dobroslav. *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 1948. s. 275.

⁸⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 371.

⁸¹ LEMINGER, Emanuel. *Stará Kutná Hora. Část 3. Archeologie, numismatika, dodatky*. 1. vyd. Kutná Hora, 2006. ISBN 80-86406-40-7. s. 91.

⁸² POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. 1. vyd. Praha, 1978. s. 198.

⁸³ „*Ve 12 kružbách se střídají 3 variace...zatímco by Rejsek novými motivy jistě přímo plýtl.*“ Viz LEJSKOVÁ, Milada. Kutnohorská pozdní gotika a její vyvrcholení Benediktem Rejtem. *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*. Kutná Hora, 1933, 8. řada, 1. sešit, s. 44.

⁸⁴ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 372.

⁸⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Pokladní úřad Kutná Hora - Kamenná kašna s plány 1844 – 1845. kart. č. 8. nestr.

zubem času, buď neopatrností neb svévolí již sešlo.“⁸⁶ Rekonstrukci provedla na náklady města v letech 1887 – 1890 svatobarborská huť podle Láblerova projektu.

Ludvík Lábler zřejmě zhodnotil stav kašny jako katastrofický, neboť při opravě byla vyměněna podstatná část kamene⁸⁷, což patrně již ve své době přinášelo rozporuplné reakce, jak dokládá jakási obhajoba postupu rekonstrukce, jíž Lábler včlenil do svého článku o Kamenné kašně v Architektonickém obzoru: „*Připomenouti dlužno, že bylo při kamenné kašně pouhé konservování naprosto nemožné, neb kašna provedená z pískovce Kutnohorského, který vlivem povětrnosti zvětral a tak změkkl, že již při pouhém doteknutí rukou se rozpadl a nezbývalo, než valnou část úplně vyměnit.*“⁸⁸ Dalo by se říci, že Lábler v podstatě Kamennou kašnu postavil znovu, podobně jako se stalo v případě Vlašského dvora. Také původní střecha byla vyměněna a po Láblerově rekonstrukci kryje kašnu nízká střecha, kterou lze vidět pouze při pohledu z výšky.⁸⁹

---

⁸⁶ VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*. 1. vyd. Kutná Hora, 1999. ISBN 80-9027-19-1-X. s. 75.

⁸⁷ ZDENO, Vlastimil. *Šolcův nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904. s. 50.

⁸⁸ LÁBLER, Ludvík. Kamenná kašna v Kutné Hoře. *Architektonický obzor*, 1902, roč. 1, s. 30.

Vlašský dvůr

Název Vlašský dvůr je doložen až od roku 1401 a odvozuje se od převahy italských, tedy vlašských mistrů, kteří zde pracovali. Než se vžilo toto označení, byl dvůr znám jako *curia monete* nebo *münzhof*, později jako *curia Gallica* či *curia Italica*.

Doba vzniku samotné stavby je odhadována na polovinu třináctého století, čemuž napovídá vejčitý tvar jejího půdorysu.⁹⁰ Zřejmě již od devadesátých let třináctého století sloužilo sídlo jako sklad železné rudy. Za panování krále Václava II. byl objekt opevněn hradební zdí a samostatným příkopem⁹¹ a přibyla funkce mincovny. Účelům mincovny byly vyhrazeny prostory ve východní, severovýchodní a jihozápadní části objektu, které však nestačily, a proto byly zvlášť zbudovány minciřské dílny, takzvané šmitny, a preghauz neboli ražebna, která stála v severní části dvora mezi vstupní věží a šmitnami. Minciřské dílny, kterých bylo 17, byly podélné, asi čtyři metry vysoké valeně zaklenuté stavby s vysokým oknem a větracím otvorem, které stály v řadě vedle sebe. Každá také měla vlastní sedlovou střechu a vysoký štít.⁹² Na kamenných žlabech mezi střechami byly umístěny železné chrliče. Do šmiten i preghauzů přibyli po reformě z roku 1300 i lidé ze zrušených mincoven, šmitny proto nesly názvy podle sídel původních mincoven (například Písecká, Kladská, Mostecká, Žitavská).

V přízemí vstupní věže se nacházel průjezd na nádvoří a místnosti v patře věže sloužily panovníkovi. Od věže vybíhaly hradby, které uzavíraly prostor o půdorysu nepravidelného obdélníku. Až do dob krále Václava IV. převažovala mincovní funkce objektu nad tou sídelní a k hradbám tedy přiléhaly zpočátku dřevěné a až později kamenné hospodářské a správní budovy. Králové Jan Lucemburský nebo Karel IV. při návštěvách Kutné Hory většinou pobývali v sedleckém klášteře.

Vlašský dvůr za vlády Václava IV.

S příchodem Václava IV. na český panovnický stolec nastává pro Vlašský dvůr skutečná doba rozmachu a následující století lze považovat za jakousi „zlatou éru“ života na Dvoře. V této době také byly postaveny nejcennější části objektu.

Roku 1378 začíná přestavba dvora za účasti dvorských hutí. Díky ní vznikl vrcholně gotický královský palác a palácová kaple, některé objekty mincovny byly přestavěny a proběhla i výstavba

---

⁸⁹ ZAVADIL, Antonín Josef. *Svědkové staré slávy kutnohorské*. 1. vyd. Kutná Hora, 1898. s. 90.

⁹⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 307.

⁹¹ MATĚJKOVÁ, Eva. *Vlašský dvůr v Kutné Hoře*. 1. vyd. Praha, 1963. nestr..

⁹² Tamtéž.

nových budov.⁹³ Ty stály před severovýchodním průčelím, na konci devatenáctého století však byly strženy a místo nich byl založen drobný park, kterému dnes dominuje bronzový pomník Tomáše Garrigua Masaryka od Karla Dvořáka z roku 1938.

Představené budovy znemožnily průjezd hlavní branou, a proto byl v přízemí nově vystavěného paláce proražen průjezd nový, jenž slouží jako hlavní vstup do dvora dodnes. Věž byla novými budovami také zastíněna, následovalo tedy zazdění cimbuří a celá věž byla zvýšena a opatřena gotickou střechou. Po požáru v roce 1585 ale byla opět snížena na dnešní výšku a později zakryta cibulovou střechou. Z dob Václava IV. také pochází galerie městských znaků, které byly umístěny nad šmitnami vždy podle města, jehož název šmitna nesla. Kromě znaků měst byly v horním pásu umístěny i znaky zemí a měst majících vztah k Lucemburkům. Jihozápadní křídlo šmiten bylo od severozápadního odděleno branou, díky níž se dvůr stal průjezdným a nebylo už potřeba, aby se vozy s nákladem otáčely na nádvoří.

Kolem roku 1400 nechal Václav IV. navýšit preghauz o dvě patra, ze kterých tak vznikl královský palác, takzvaný Vysoký dům. V prvním patře paláce se nacházel velký reprezentační sál a druhé patro sloužilo jako soukromé královské komnaty. Do obou pater paláce se vstupovalo dřevěným vřetenovým schodištěm, přistavěným k jižní straně věže, do preghauzu potom vedl klenutý vchod z dnešního průchodu. Jedním z největších pokladů celého objektu je původní gotický trámový strop v reprezentačním sále, který byl zakryt před vpádem krále Zikmunda do města a k jeho znovuoživení došlo až při Láblerově rekonstrukci. Samotný preghauz byl také upraven. Plochý strop byl nahrazen valenými klenbami na cihlových arkádách.⁹⁴

Jelikož stojí Vlašský dvůr nad údolím řeky Vrchlice, nabízela se možnost krásného výhledu z paláce, proto byl vytvořen gotický balkon. Se stavbou královského paláce souvisela i stavba kaple, která byla zřízena v patře, presbyterium, v podobě proskleného arkýře, bylo vysunuto do dvora. Ve spodní části kaple se nacházela králova soukromá modlitebna, jež se po husitských válkách změnila v mincovní pokladnu.

Královská kaple svatého Václava a svatého Ladislava by byla, nebýt rekonstrukce na konci devatenáctého století, výjimečným projevem dvorské architektury Václava IV. Byla vysvěcena zřejmě již roku 1389, tedy ještě před dostavbou královského paláce. Její původní vybavení bohužel není známo, nově byla vybavena a upravena, zřejmě produkty z norimberských dílen, v roce 1497

---

⁹³ Král Václav IV. ve Vlašském dvoře poměrně často přebýval a místo se stalo svědkem několika významných událostí nejen za jeho vlády, ale i v dalších desetiletích. Dne 18. ledna 1409 byl v reprezentačním sále v prvním patře královského sídla podepsán Kutnohorský dekret. Pro Zikmunda Lucemburského se Kutná Hora stala sídlem jeho české politiky. I Jiří z Poděbrad měl na Vlašský dvůr dobré vzpomínky. V roce 1444 tu byl zvolen hejtmanem čtyř východočeských krajů a o čtyři roky později zde byla vyhlášena Poděbradská jednota a rozhodnuto o obsazení Prahy. Nakonec zde byl Vladislav Jagellonský dne 27. května 1471 zvolen českým králem.

⁹⁴ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 315.

za vlády Vladislava Jagellonského na náklad mincmistra Jana Horstoffara.⁹⁵ Tehdy také bylo její původní zasvěcení svatému Václavovi rozšířeno o uherského patrona svatého Ladislava.

Kaple je na svou dobu velice netypicky orientována severo – jižním směrem. Oltář je umístěn na jižní straně v mohutném polygonálním arkýři, vystupujícím zvnějšku do dvora. Arkýř je ozdoben profilací, zvýrazňující úzká dělená gotická okna se čtyřlístou kružbou pod oblouky, podpírá ho vysoký pětiboký sokl. Severo – jižní orientace zřejmě není jen výsledkem estetického cítění, neboť takto je prosvětlen arkýř, ale má i zcela praktický důvod, jímž je přizpůsobení se dispozici mincovní dílny.

Zdůrazňována bývá klenba kaple a celkově neobvykle řešený interiér. Hvězdicová klenba se sbíhá na jediný sloup, což by ještě nebylo nic tolik zvláštního, kdyby ovšem kaple nestála na půdorysu nepravidelného obdélníka a kdyby tento obvykle středový sloup nebyl posunut k zadní stěně kaple. Toto posunutí zapříčinilo, že se žebra v zadní části kaple do prostoru nevešla a jsou proto jakoby seříznuta zadní stěnou, což vyvolává pocit, že místnost dál pokračuje, možná do prostoru, kde je možno setkat se s bohem. Hvězdovou klenbou je zaklenuto i presbyterium v arkýři. V tomto případě už se ale jedná o méně netradiční konstrukci.

Od husitských válek po téměř fatální devastaci

Během husitských válek byl Dvůr ušetřen ničení, které se však nevyhnulo městu samotnému. S vládou Jagellonců se pojí pouze drobné opravy a doplňování výzdoby, zejména v kapli. Byly však také přistavěny nové komnaty severně od věže, protože gotický palác nenabízel dostatek prostoru. K malířské výzdobě královských komnat byla pozvána skupina italských nebo uherských malířů.⁹⁶

V této době byl také zasypán vodní příkop, který obklopoval severní, západní a východní stranu stavby a Vlašský dvůr tak dělily od města už jen hradby, které byly strženy v roce 1865. Za Jagellonců byl v těsné blízkosti dvora postaven takzvaný Mincmistrovský dům. Významným počinem renesanční přestavby byla proměna severozápadního křídla objektu. Tím byla původně samostatná budova rejtů⁹⁷ pocházející pravděpodobně z konce patnáctého století, která byla

---

⁹⁵ Jan Horstoffar se narodil zřejmě před rokem 1460 v Plzni. Rodina Horstoffarů měla blízké styky s Norimberkem, kde jako úspěšní zpracovatelé a mezinárodní obchodníci s mědí působili jejich příbuzní. Jan tam v odešel a v roce 1481 se oženil s dcerou norimberského radního Margaretou Nützelovou. Na počátku devadesátých let se dostal do blízkosti Vladislava Jagellonského, pro kterého mimo jiné opatroval různé umělecké zakázky a vyřizoval platbu dvorským umělcům. V roce 1496 byl jmenován nejvyšším královským mincmistrem, kteroužto funkci plnil do roku 1499. Po tyto tři roky pobýval střídavě v Norimberku a Kutné Hoře. Po odchodu z Kutné Hory se Jan Horstoffar ujal vedení rodinného podniku v Norimberku a jako člen městské rady zde roku 1511 zemřel. Podrobněji se o jeho životě lze dočíst například v: ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 351 – 356.

⁹⁶ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 384.

⁹⁷ rejtů – z německého *Rechnungssal* = účtárna

obohacena o arkádovou chodbu v patře a arkády v přízemí. Na přestavbě se zřejmě podíleli kameníci ze svatobarborské huti Benedikta Rieda.⁹⁸ V tomto křídle se původně nacházel i sněmovní sál, který byl ale pro značnou zchátralost zbořen v roce 1830. Pod arkádovou chodbou vedla od kaple až po zadní bránu rozsáhlá sklepení, která sloužila jako skladiště mincovního materiálu.

Od počátku šestnáctého století význam Vlašského dvora upadal, s čímž šla ruku v ruce i celková devastace objektu. Ovšem ještě do roku 1526 byly Riedovou svatobarborskou hutí dokončeny goticko – renesanční arkády na severním křídle.⁹⁹ Na počátku vlády Habsburků byly královské pokoje ještě užívány, ale už v roce 1545 o nich mincovní úředníci mluví jako o neobyvatelných a na počátku sedmnáctého století byly přestavěny na byt správce objektu. Úřady, které zde sídlily, byly postupně přesunovány do jiných měst, hlavně do Prahy.

V letech 1578 až 1582 proběhla poslední výrazná architektonická úprava, která se týkala zejména východního a jihozápadního křídla se šmitnami, jejichž střechy musely ustoupit novému renesančnímu patru přistavěnému pro potřeby mincovny. Šmitny sice ztratily samostatné střechy, ale místo toho byly obohaceny alespoň o obloučkové střešní štíty. Renesančně byl přestavěn také Mincmistrovský dům, jehož nově upravené interiéry byly od nynějška osvětlovány skrze pětici renesančních oken. Úprava se samozřejmě nevyhnula ani průčelí domu.¹⁰⁰ K Mincmistrovskému domu na západě od roku 1595 přiléhala novostavba školy. Koncepti pravděpodobně navrhl a hrubou stavbu v roce 1594 provedl italský mistr Antonín, označovaný jako Vlach. V roce 1595 v jeho díle pokračoval kutnohorský mistr Jan Vařil. Mistr Antonín školu koncipoval jako jednopatrovou budovu na obdélném půdoryse, v obou podlažích rozvrženou jako dvoutrakt. Přízemí ozvláštnila především chodba klenutá valenou hřebínkovou klenbou s lunetami, v patře zase vynikal rozlehlý sál s trémovým stropem. Vnější podoba budovy je částečně zachycena na skicách Jana Willenberga z roku 1602, kdy cestoval po Čechách a připravoval si podklady pro ilustrace k dílu *Diadochos* Bartoloměje Paprockého z Hlohol. Nad hlavní římsou severního, jižního a západního průčelí zde vidíme atiku zakončenou obloučkovými štíty a obelisky. Atika kryla pět sedlových a dvě pultové střechy kladené za sebou od severu k jihu. Fasády a zřejmě i interiéry vymaloval místní malíř Mikuláš Kocourkovský. Hlavní vstupní portál z červeného sliveneckého mramoru s půlkruhově klenutým vchodem byl osazen v závěru stavby.¹⁰¹

---

⁹⁸ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 74.

⁹⁹ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 396.

¹⁰⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 401.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 401 – 402.

V roce 1622 byla část dvora poškozena požárem, jehož následky byly opraveny jen provizorně a v podobném duchu se vedly i opravy v dalších letech, které měly hlavně udržovací účel. Veškerá snaha zachovat Vlašský dvůr v alespoň trochu důstojném stavu skončila v sedmdesátých letech sedmnáctého století a od té doby dvůr až do devatenáctého století chátral, přestože byl dále využíván k jiným účelům, než jakým sloužil po většinu své existence. Posledním výrazným nejen architektonickým počinem do přestavby na konci devatenáctého století bylo založení kašny uprostřed nádvoří. Kašnu vytvořil kameník Vojtěch Kulhánek roku 1740, původně byla zdobena korunovaným lvem, držícím štít s nápisem Carolo VI.

Mincovna byla roku 1727 přestěhována do Prahy, čímž se uvolnilo celé východní a jihozápadní křídlo i budovy v severozápadním nároží. Tyto prostory však zůstaly ve většině prázdné, což urychlilo jejich pustnutí. Dále byl v roce 1784 zrušen úřad nejvyššího mincmistra, který však už od sedmnáctého století sídlil převážně v Praze, tudíž byly prázdné i kanceláře v západním křídle. Poté sloužil Vlašský dvůr jako sídlo c. k. distriktálního horního úřadu, který spravoval záležitosti šesti českých krajů a celé Moravy a Slezska, ale i tyto funkce byly postupem doby okleštěny a roku 1881 byl ze dvora přemístěn poslední úřad, který souvisel s mincovnictvím.

V roce 1862 byly strženy poslední zbytky opevnění Dvora a kámen, ze kterého byly hradby postaveny, byl rozprodán. Navíc zde od poloviny devatenáctého století, kdy byly vystěhovány horní úřady, žádná jiná instituce nesídlila a budova se velice rychle přibližovala k okamžiku absolutní zkázy. Dvůr byl ale roku 1880 koupen městem „ *Z rakouské ‚péče‘, po bezvýsledném hledání kupce, vysvobodilo město tuto bořící se pamětihodnost*“¹⁰² a již o rok později byla vypsána soutěž na projekt jeho záchrany.

Záchrana a přestavba Vlašského dvora

Plán nenechat Vlašský dvůr svému osudu přišel téměř na poslední chvíli. Budova už byla v tak katastrofickém stavu, že byla nebezpečná pro kolemjdoucí a hrozilo její sesutí. V objektu chyběly schody, propadaly se stropy, byly vytrhány podlahy a po oknech a dveřích zbyly pouze díry ve zdech. Karel Vorlíček, kutnohorský děkan a člen spolku Vocel, nám o plánech i následné přestavbě zanechal vyčerpávající dokumentaci v podobě svých „*Dějin restaurace Vlašského dvora v letech 1892 – 1898*“: „...*jest Vlašský dvůr v stavu žalostném, že se více zapadlé ruině, než příbytku lidskému podobá.*“¹⁰³ Zároveň ale oceňuje prastarou historii objektu i jeho

---

¹⁰² VEPŘEK, Josef. *Obnovený kostel s. Jakuba v Kutné Hoře. Sborník prací o stavebním vývoji a obnově kostela.* Kutná Hora, 1946. s. 59.

¹⁰³ Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Kutná Hora, Osobní fondy – Karel Vorlíček, neinvent., s. 5.

architektonický vývoj: „...poněvadž se na Vlašském dvoře vystřídaly všechny stavební periody, jež mu vtiskly onen působivý ráz, který tak milým dojmem na duši každého návštěvníka působí.“¹⁰⁴

Jak jsem již napsala, město Kutná Hora získalo Vlašský dvůr od státu v roce 1880, jeho cena byla tehdy odhadnuta na 30 207 zlatých. V kupní smlouvě se Kutná hora zavázala zachovat při přestavbě v původním stavu jen královskou kapli.¹⁰⁵ V následujícím roce byla vypsána veřejná soutěž na projekt obnovy objektu. Město mělo vizi, že do zrenovovaného Vlašského dvora budou soustředěny všechny kutnohorské školy.

Do soutěže bylo zasláno 12 projektů, jejichž autoři zůstali anonymní, aby vše proběhlo korektně. Vítězný projekt vybrala skutečně reprezentativní odborná porota, jejímiž členy byli kutnohorský stavitel Jan Ladislav, z Prahy přijel Josef Mocker a Antonín Barvitijs. Ti se nakonec shodli na návrhu, jehož autory byli František Schmoranz s Josefem Machytkou. Jejich projekt počítal se zachováním kaple svatého Václava, věže a obvodového zdiva nádvoří, vše ostatní chtěli úplně zbourat a postavit místo toho novou rozsáhlou dvoupatrovou neorenesanční budovu. Volba neorenesance pro školní budovu odpovídala dobové představě školy jako nositele tradic antického a renesančního humanismu. Radikálním plánem bylo zcela napřímit východní průčelí a pomocí bočních rizalitů z něj vytvořit čestný dvůr.¹⁰⁶ Projekt byl schválen i vídeňskou centrální komisí pro zachování uměleckých a historických památek, která stanovila základní podmínky, za kterých měl být Dvůr opraven. „...aby vše zvláště formální a charakteristické při Dvoře bylo zachováno, aby kaple s arkýřem z patnáctého století byla zachována úplně, staré arkády znovu postaveny použitím starých kvádrů a kamenných erbovních štítů, znovu použít starých okenních říms a přístřešků, zachovat renesanční formu střechy na arkýři kaple.“¹⁰⁷ Nakonec se však městu zdálo, že tento projekt je příliš nákladný, proto byli architekti František Hradecký a Jan Ladislav požádáni, aby původní plán přepracovali. Nový projekt však nebyl schválen, proto se vše vrátilo zpět na začátek.

Ačkoli byl Schmoranzův a Machytkův projekt schválen všemi příslušnými orgány, město zcela neopustilo ani návrh ředitele zdejší reálky Jiřího Zacha z roku 1884. Zach vytvořil dvě varianty, neorenesanční pro využití Vlašského dvora jako školy a neogotickou, ve které se poprvé uvažovalo o využití Dvora jako sídla kutnohorské radnice a která proto město zaujala více. Tak město přijalo i tento Zachův návrh, aniž by však zamítlo Schmoranzův a Machytkův, čímž vznikl

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 4.

¹⁰⁵ Autor neuveden. *Vlašský dvůr: tajemství mince*. 1. vyd. Kutná Hora, b. d. s. 10

¹⁰⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 409. ISSN 0049-5123.

¹⁰⁷ MUŠKA, Eugen. *Vlašský dvůr v Kutné Hoře*. 1. vyd. Praha, 1900. s. 59.

velký zmatek, protože ani samotní představitelé města nakonec nevěděli, který projekt mají chápat jako závazný.¹⁰⁸

Během osmdesátých let se celá idea záchrany Vlašského dvora nedostala dál než na papír, František Schmoranz byl nucen předkládat stále nové a přepracované projekty (1886, 1887, 1889), což činil s obdivuhodnou trpělivostí. Zde stojí za zmínku postoj c. k. místodržitelství ve Vídni, který Vorlíček ve svém spise parafrázuje: „*Vlašský dvůr, který z různých stavebních dob pochází, výhradně ve slohu gotickém restaurovati, neodpovídalo by nikdy modernímu uměleckému bádání.*“¹⁰⁹

Nicméně po dlouhých peripetiích vznikl konečný plán a byl vybrán i zdánlivě definitivní projekt obnovy objektu. O projektu Jiřího Zacha přestalo být uvažováno od chvíle, kdy tento muž v roce 1887 náhle zemřel. Dne 8. ledna 1892 bylo rozhodnuto, že Dvůr bude přestavěn k účelům umístění dívčí školy a že za základ bude vzat Schmoranzův návrh z roku 1889. Ten měl umožnit umístit do Vlašského dvora dívčí, chlapeckou a měšťanskou dívčí školu. Každá z těchto škol by měla vlastní vchod, vlastní schody, sociální zařízení a učební místnosti. Navíc měli mít v objektu své byty i ředitelé a školníci. Konečné rozhodnutí zredukovat počet škol pouze na jednu nebylo nikde zcela jasně vysvětleno, můžeme se tedy pouze domnívat, že se jevilo jako praktičtější.

Vorlíček uvádí, že finální podoba Vlašského dvora vychází téměř beze změny ze Schmoranzových plánů, které byly následující: zachovat královskou kapli, věž a bývalé královské sídlo, ostatní zbourat a postavit novou jednopatrovou budovu v půdorysu staré stavby. První fáze přestavby se měla týkat severního a západního traktu, který měl být uzpůsoben pro potřeby dívčí školy, počítalo se i s přesným napodobením dolních i horních arkád, k čemuž měly být použity fragmenty původních. Ve druhé fázi měl být přestavěn východní a jižní trakt a následně sem měl být umístěn obecní úřad.¹¹⁰ Je sice pravdou, že realizace přestavby se odvíjí od tohoto plánu, jak ale uvidíme dále, mnohé se ještě změnilo a obzvlášť zásahy do částí dvora, které vznikly za Václava IV., byly a jsou předmětem někdy velice vzrušené diskuse.

V roce 1892 byla ve volbách v Kutné Hoře poražena strana staročechů a do čela města se tak dostali mladočeši. Není náhodou, že právě v tomto roce se začalo ve Vlašském dvoře konečně něco dít. „*Láblerova přestavba byla reprezentativní akcí mladočeské strany.*“¹¹¹ Ani Rostislav Švácha v článku o architektonickém vývoji Kutné Hory na přelomu devatenáctého a dvacátého

¹⁰⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektury období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 410. ISSN 0049-5123.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Kutná Hora, Osobní fondy – Karel Vorlíček, neinvent., s. 18/2.

¹¹⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Kutná Hora, Osobní fondy – Karel Vorlíček, neinvent., s. 23, 27, 44

¹¹¹ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 483.

století¹¹² nepodceňuje roli mladočechů v dění okolo této přestavby. Nejsnazším způsobem, jak se dovědět o vlasteneckém nadšení kutnohořanů na konci devatenáctého století, je podívat se do nějakého výtisku místních novin z této doby.¹¹³ Ty jsou plné více či méně skrytě protiněmeckých článků a lidé, kteří příliš hojně používají němčinu, jsou považováni za krajně podezřelé. Jak lépe prokázat svébytnost českého národa, než znovuoživením středověké památky, kterou si nechal zvelebit syn nejslavnějšího českého krále a císaře Karla IV. ?

Po Jiřím Zachovi zemřel v roce 1892 i František Schmoranz a Lábler, jakožto vrchní dozorce nad obnovou chrámu svaté Barbory a autor přestavby kostela Matky boží Na Náměti, se v Kutné Hoře těšil velké přízni a oblibě, tudíž bylo nasnadě, že přestavba Vlašského dvora bude nabídnuta i jemu. Začátku prací předcházela pečlivý průzkum všech dostupných pramenů a první zevrubná prohlídka objektu po stránce uměleckohistorické. První průzkum stavby provedl z pověření centrální komise pro zachování historických a uměleckých památek již František Schmoranz a po něm i Jiří Zach, ti se však soustředili hlavně na bývalé královské sídlo a kapli, které byly vyhodnoceny jako nejcennější části celého Dvora.¹¹⁴ Nově se úkolu zhostili Ludvík Lábler s Josefem Branišem, který plnil spíše roli poradce, protože v této době už žil v Českých Budějovicích. Svou radost z vývoje situace okolo renovace Vlašského dvora vyjádřil v dopise Láblerovi dne 13. března 1892: „*Dnešní dopis Tvůj mne velice potěšil, neboť jsem nedávno cosi četl, že se má Vlašským dvorem hnouti, a tu jsem se právem obával, aby v tom nevězelo něco 'Šmoranzovského', co by nás o tuto jedinou svého druhu památku připravilo. Nyní, když vím, že prozřetelnost' Boží...také Vlašského dvora Ti dopřeje, spadá mi se srdce předposlední kámen – (posledním bude Kamenný dům) -, tak že doufám, že přece spokojeně umru, až uzřím splněno to, co se mi před 15 léty zdálo zbožným snem.*“¹¹⁵ Dne 28. března 1892 mohl Lábler předložit konečný plán přestavby, který byl schválen i centrální komisí pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni.

Ludvík Lábler dodržel plán Schmoranzova projektu, z celého objektu ušel demolici pouze královský palác s kaplí a věž. Jako první byl zbořen bývalý Mincmistrovský dům „*Škoda, že byl r. 1893 zbytečně a bezdůvodně zbořen!*“¹¹⁶, po něm se práce přesunuly na arkády. Následovala úprava kaple, která pro ni byla takřka fatální. Lábler totiž nechal zbourat její západní stěnu a půdorys kaple upravil na přesný čtverec, čímž byla zcela zmařena původní myšlenka a celková

¹¹² ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektury období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5.

¹¹³ V Kutné Hoře vycházely noviny *Kutnohorské listy*, které se ke konci devatenáctého století přejmenovaly na *Podvysocké listy*. Obě periodika jsou k dispozici v Národní knihovně.

¹¹⁴ MUŠKA, Eugen. *Vlašský dvůr v Kutné Hoře*. 1. vyd. Praha, 1900. s. 58 – 59.

¹¹⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, Osobní fondy – Ludvík Lábler, neinvent. , nestr. , dopis č. 4.

¹¹⁶ VEPŘEK, Josef. *Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře. Sborník prací o stavebním vývoji a obnově kostela*. 1. vyd. Kutná Hora, 1946. s. 59.

koncepce kaple. K tomuto kroku došlo díky nepochopení smyslu původního provedení kaple, kterou Lábler v tomto stavu považoval za nedokončenou. Přestavbou chtěl dosáhnout mimo jiné i úplného hvězdicového obrazce klenby. V původním umístění tak zůstal v podstatě jen klenební sloup. Celý interiér byl radikálně změněn novou výmalbou a vitrajemi ve stylu začínající secese, které vytvořil František Urban se svou ženou Marií Urbanovou – Zahradnickou v letech 1904 – 1906.¹¹⁷ V okně vlevo od triumfálního oblouku je vymalován svatý Václav a svatá Ludmila, vpravo svatý Ladislav a svatá Anežka Česká. Ve středním okně presbytáře drží dva andělé znaky se svatováclavskou orlicí a českým lvem, nad tímto výjevem je stuha s nápisem „Nedej zahynouti nám i budoucím.“, ostatní okna vyplňuje květinový ornament. V největším okně je zobrazen svatý Vojtěch, po jehož bocích jsou dva andělé s veslem a oštěpy, atributy jeho mučednické smrti. Celkem vzniklo pro kapli 9 nových oken.

Manželé Urbanovi jsou autory taktéž celé výzdoby kaple, tedy i výmalby stěn. „*Výmalba kaple založena jest myšlenkou, že kaple tato byla vynikající součástí někdejšího sídla královského – tedy bohatě nejen ornamentálně ale i figurálně.*“¹¹⁸ Na východní stěně kaple je zobrazena adorace českých patronů k panně Marii. Jsou to po stranách vchodu svatý Prokop a svatá Barbora, svatý Norbert a Mlada, v levém poli svatý Roch, svatí Cyril a Metoděj a svatá Hedvika, v pravém poli svatý Vít, svatý Zikmund, Kosmas a Damián, nad vchodem je namalován znak Kutné Hory a v pozadí její silueta. Na severní stěně vpravo nesou cherubíni roucho svaté Veroniky, vlevo je adorace kříže. Podobné výjevy najdeme i na západní stěně. Výzdoba stropu je provedena mnohem jednodušeji. Ve střední části nad sloupem jsou zpívající andělé s duhou, spojující jednotlivá pole se žlutým pozadím, ostatní pole jsou dekorována lehkým ornamentem. Žebra klenby byla pozlacena a různě vybarvena. Vymalován byl i presbytář, ovšem již méně náročně než loď, obzvláště co se týče figurální výzdoby. U triumfálního oblouku vpravo stojí postava Václava II., naproti němu je Vladislav II. Presbytář byl bohatě dekorován, převažuje zde žlutá a zlatá, červená a modrá „*tím doufám docíliti bohatého a barvitého dojmu.*“¹¹⁹ Výzdoba kaple nakonec stála 11 500 zlatých, bylo na ni spotřebováno velké množství zlata a přestože zahrnuje více než 50 figur, nevzbuzuje dojem přeplněnosti nebo nevkusu. Kaple byla znovu vysvěcena v roce 1906.

Jednou z podmínek přestavby celého dvora bylo i použití původních částí, proto byly fragmenty zbořených částí kaple použity k sestavení nohy arkýře a klenby dolní kaple. Tělo arkýře,

---

¹¹⁷ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 78 – 80.

¹¹⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Městský úřad Kutná Hora - Kaple sv. Václava ve Vlašském dvoře, inv. č. III/21, kart. č. 106., nestr.

¹¹⁹ Tamtéž.

stěny a klenba horní kaple jsou ale z nových kusů. V této části kaple zůstaly původní pouze kamenné oltářní menzy, hmota středového sloupu a výklenek sanktuáře.

Ovšem ani arkády nebyly obnoveny zcela v původním duchu. V roce 1893 byla stržena střecha, která je kryla, následovalo stržení zdiva a sklepení na straně k městu a tím byly odhaleny trhliny v arkádách. Svolaná komise rozhodla o jejich zbourání a obecní zastupitelstvo se shodlo, že by bylo dobré postavit je znovu¹²⁰, což odpovídalo i zcela původním záměrům. Spodní arkády byly zazděny a arkády v patře zaskleny. Navíc bylo celé křídlo zvednuto o 75 centimetrů, aby se vyrovnala úroveň přízemí s prostranstvím před kostelem svatého Jakuba.¹²¹

Celkové náklady na opravu Dvora nakonec dosáhly částky 300 tisíc zlatých, které byly částečně hrazeny ze státní a zemské pokladny, většinu však zaplatila obec. Ve východním a jižním křídle nově opraveného Vlašského dvora, tedy v hradní věži a bývalé sněmovní síni a královských komnatách, byla umístěna radnice a archiv, křídlo proti kostelu svatého Jakuba obývala již od roku 1895 dívčí obecná a měšťanská škola, součástí byl i byt ředitele.

Láblerovi bývalo vytýkáno, že opravu Vlašského dvora pojal tolik destruktivně, ale myslím si, že můžeme být rádi, že se aspoň nesnažil zmizelé části nahradit nějakými pseudoslohovými fantaziemi, díky čemuž dnes působí celý objekt kompaktně a reprezentativně. „*Posuzujeme – li výsledek stavebních úprav Vlašského dvora z konce minulého století, dospějeme k názoru, že tyto úpravy nenesou již typické znaky běžných restauračních úprav té doby. V činnosti L. Láblera se sice značí snaha po zachování a restaurování středověkých částí objektu, avšak realizaci této snahy omezuje na části, které lze bez násilí vzhledem k jejich stavebnímu stavu restaurovat. Části již zcela defektní nerestauruje, nýbrž zcela odstraňuje. Nahradí je pak objekty nově řešenými bez jakéhokoli kopírování odstraněných částí stavby.*“¹²² Po letech i sám Lábler připustil, že k opravě Vlašského dvora se dalo přistoupit trochu šetrněji, ale na druhou stranu se snažil provedené změny obhájit: „*Některé z výtek, svého času proti restauraci a přestavbě pronešených, byly snad na místě, nesmí však být přehlédnuto, že tuhý musil býti veden boj proti snahám mnohých místních faktorů, kteří ve Vlašském dvoře pouhou 'hromadu kamení' spatřovali a o její odstranění usilovali. Jen tvrdší bojem byla záchrana největších, historicky nejdůležitějších částí Vlašského dvora umožněna.*“¹²³

¹²⁰ MATERKA, Antonín. Vlašský dvůr na Horách Kutných. *Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze*, 1893, roč. 1, č. 2, s. 33 – 41.

¹²¹ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 74.

¹²² ŠEBEK, Josef. Oprava Vlašského dvora v Kutné Hoře. *Památková péče*, 1968, roč. 28, č. 5, s. 129 – 142.

Kostel nejsvětější Trojice

Kostel nejsvětější Trojice byl založen asi ve druhém desetiletí patnáctého století a zpočátku byl obklopen osadou horníků, kteří v blízkosti kostela pracovali.¹²⁴ Po jejich odchodu kostel chátral, ale v letech 1488 – 1504 byl přestavěn ve stylu pozdní gotiky na rodinnou hřbitovní kapli Smíšků z Vrchovišť¹²⁵, na čemž pracovali stejní zedníci a kameníci, kteří byli zaměstnáni na stavbě Hrádku.¹²⁶

Kostel na čtvercovém půdorysu má podobu trojlodního halového chrámu s polygonálně uzavřeným presbytářem, krytý je vysokou sedlovou střechou. Západní hranolová věž je zdobena kamennými reliéfními znaky. Nejvýš je umístěn Smíškův erb s jednorožcem, pod ním znak nákladníků hor a nejnižší je reliéf znázorňující práci havířů v dole.¹²⁷ V přízemí věže se nachází žebrově sklenutá předsíň.

Na presbytář o jednom klenebním poli s mírně protáhlým závěrem o pěti stranách osmiúhelníku navazuje téměř čtvercová loď, jejíž klenbu nesou čtyři subtilní válcové pilíře. O přítomnosti stejných dělníků jako při stavbě Hrádku svědčí křížová žebrová klenba presbytáře, která se uplatňuje i v nárožní místnosti prvního patra Hrádku a v jeho arkýři s prevétem.¹²⁸ Závěr kostela je zaklenut paprscitě. Podobně jako v chrámu Matky boží Na Náměti i zde najdeme historizující prvky, jsou jimi klenby lodí, které jsou jakýmsi návratem k dvorskému umění Václava IV. Vždy tři klenební pole v každé lodi kostela jsou tvořena křížovou klenbou, jejíž žebra přímo (bez podpěr) vybíhají ze čtyř hladkých pilířů.¹²⁹ V kostele nejsvětější Trojice se však objevují i nové prvky. Tím nejpatrnějším je nové členění obvodových stěn lodí. Podokenní římsa je posunuta do poloviny výšky stěny, čímž se zkracuje výška oken a do interiéru tak proudí méně světla.¹³⁰

---

¹²³ LÁBLER, Ludvík. Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2, s. 2, 6, 9, 14.

¹²⁴ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹²⁵ Přestavba byla zrealizována nákladem důlního podnikatele Jana Smíška z Vrchovišť a jeho syna Kryštofa. Viz DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹²⁶ Briccus Gauszke se narodil ve Zhořelci. V místních pramenech i literatuře bývá uváděn i jako mistr Brikejí ze Zhořelce nebo z Vratislavi. V Kutné Hoře se objevil poprvé v letech 1490 – 1493, kdy je uváděn na listině kutnohorského kamenického a zednického cechu. Patrně pracoval na stavbách sídel a soukromých svatyní významných kutnohorských patriciů. V roce 1494 se sice vrátil do Vratislavi, ale v té době se naplno rozhořely spory a dohady Kutnohořanů o působení Matyáše Rejska na stavbě chrámu svaté Barbory, a proto poslala kutnohorská městská rada roku 1495 městské radě ve Vratislavi žádost o zapůjčení Gauszkeho. Ten pravděpodobně pozvání přijal, ale do svatobarborské huti vůbec nevstoupil, protože mezitím se spory města s Rejskem urovnaly. Gauszkeho přítomnosti však využil Jan Smíšek a přizval ho k přestavbě Hrádku a výzdobě kostela Nejsvětější Trojice. Viz ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 350.

¹²⁷ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹²⁸ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 350.

¹²⁹ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹³⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 350.

Interiér kostela tak nejen získává nezaměnitelnou atmosféru, ale lze to považovat i za jasnou známku odklonu od klasického pojetí gotických staveb, ve kterých hrálo co největší množství světla linoucího se dovnitř velkou roli.

V průběhu stavby byly do kostela umístovány náhrobky členů rodu Smíšků. Od roku 1495 probíhala práce na výzdobě kostela, jenž byla nejspíše svěřena Bricciovi Gauszkemu, který pracoval pro Jana Smíška už při svém prvním pobytu v Kutné Hoře v letech 1490 – 1493. Briccius Gauszke byl v roce 1495 přizván i k dostavbě chrámu svaté Barbory, které se však nakonec nezúčastnil.¹³¹ Pro kostel nejsvětější Trojice vytvořil náhrobníky, kamenný reliéf s erbovním znamením Smíšků a reliéf s výjevem z kutnohorských dolů na západní věži kostela. Nejzdařilejším dílem Gauszkeho nebo jednoho z jeho pokračovatelů je potom sedmimetrové věžové sanktuarium z opuky, přiléhající k severní stěně kněžiště.

Schránka sanktuaria spočívá na hranolové torčované noze. Je otevřena třemi zamřížovanými okénky zakončenými prostými nelomenými oblouky a zaklenuta je u nás řídko používanou sklípkovou klenbou, objevující se i v klenbičkách baldachýnů. Z hmoty sanktuaria vybíhají i nárožní konzolky pro sochy, které však chybí. V korunách baldachýnů se prostupují oblouky oslích hřbetů a dynamicky se pnoucích osekávaných větvíček, uplatňují se i drobné zoomorfnní motivy a maskarony. Podobně je řešena i koruna nad schránkou, ze které vyrůstá vysoká fiála se zdobnějším opěrným systémem. Křížová kytka fiály se vyklání, kterýžto prvek vyvolává pocit vadnutí.¹³²

Kostel však příliš dlouho využíván nebyl. Od šestnáctého století byl většinou opuštěn a v roce 1588 zde byla dokonce zřízena městská prachárna.¹³³ Město ho však nenechalo zcela bez povšimnutí a narázově dávalo doplňovat jeho výzdobu. V sedmnáctém století sem byly umístěny sochy svatého Petra a Pavla a z roku 1727, pochází barokní sousoší Kalvárie se sochami svatého Václava a svaté Ludmily.¹³⁴ Důkazem malého významu kostela pro město je paradoxně i skutečnost, že obraz nejsvětější Trojice byl zadán Petru Brandlovi. V dnešní době jeden z nejvýznamnějších českých barokních malířů byl za svého života nedoceněn a během let, která strávil v Kutné Hoře, mu byly nabízeny pouze zakázky menšího významu. Jeho obraz nejsvětější Trojice dnes můžeme spatřit v kostele svatého Jakuba.¹³⁵

---

¹³¹ Tamtéž, s. 350.

¹³² Tamtéž, s. 351.

¹³³ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹³⁴ Tamtéž s. 320.

¹³⁵ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 351.

V devatenáctém století byly v kostele slouženy mše pouze jednou do roka a to při příležitosti pouti v den nejsvětější Trojice.¹³⁶ V roce 1817 uhodil do věže už tak dosti zchátralého kostela blesk a stavba vyhořela.¹³⁷ Potom uběhlo ještě mnoho desetiletí, než se někdo začal zajímat o jeho další osud.

Záchranu kostela nejsvětější Trojice se ujal kutnohorský spolek Vocel, bez jehož iniciativy by většina kutnohorských památek buď zcela zmizela nebo by se začaly opravovat ještě později. Před samotnou rekonstrukcí byl celý kostel pečlivě prohlédnut a prozkoumán, aby mohl být stanoven postup prací. Prohlídku provedli v roce 1892 městský radní a patronátní referent Prokop Slavík, městský inženýr Jan Ladislav, c. a k. inženýr Červenka, kontrolor František Mašin a arciděkan Svatobarborského chrámu a člen Vocela Karel Vorlíček, který následně sepsal protokol z prohlídky. V protokolu se kromě jiného dočteme: „*Kostel vystaven jest v čistém slohu gotickém a jeho provedení a základní myšlenka budí obdiv. Minulého století byl kostel tento barokními přílepkami znešvařen.*“¹³⁸ Oněch „barokních přílepků“ bylo v tomto případě velice málo, jak vyplývá z předchozích řádků, přesto byla rekonstrukce a regotizace kostela velice rozsáhlá, což můžeme přičíst i faktu, že byl ve skutečně havarijním stavu.

V první řadě bylo nutné odkopat zeminu kolem kostela, aby se vyrovnala úroveň jeho podlahy, což je dodnes patrné, protože kostel leží v poměrně hlubokém dolíku. Množství hlíny přiléhající přímo ke zdem kostela způsobovalo pronikání vlhkosti do konstrukce. Špatný stav zdiva byl způsoben i použitím kutnohorského pískovce, který je velice náchylný ke zvětrávání. Chybějící vnější omítky jistě také přispívaly k rychlé devastaci celého objektu. Taktéž střecha a krovy byly v bídném stavu a do kostela zatékalo, což s sebou neslo i ničení klenby. Tím se dostáváme k interiéru kostela, kde nebyla situace o nic lepší. Původní gotická římsa sice byla v pozdější době nahrazena římsou „*slohu negotického*“¹³⁹, ale i ta byla značně zchátralá, bylo potřeba opravit i sanktuarium a opěrné pilíře včetně jejich obložení. Mnoho částí bylo při prohlídce posouzeno jako neopravitelné, proto komise doporučila výměnu okenních kružeb, dlažby, zmiňované římsy a také lavic a dalšího nábytku a dveří obou portálů. Mnoho z těchto prvků bylo nahrazeno i z toho důvodu, že nebyly vytvořeny v gotickém slohu. „*Vnitřek kostela musí býti nově upraven a všechny hyzdicí barokní přívěsky musí býti odstraněny.*“¹⁴⁰

¹³⁶ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 320.

¹³⁷ ZAVADIL, Antonín Josef. *Královské horní a svobodné město Hora Kutná*. b. m. b. d. s. 11.

¹³⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Městský úřad Kutná Hora – Kostel nejsvětější Trojice, inv. č. III/54, kart. č. 98., nestr.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

Lábler zřejmě nechtěl jen zachránit a obnovit kostel a vrátit ho tím do původního gotického stavu, snažil se dosáhnout i estetických hodnot. Radil se proto v Josefem Branišem, jak má postupovat, co zachovat a co naopak úplně odstranit a to bez ohledu na slohovou příslušnost, jak dokládá jeden z Branišových dopisů: „*Lechtivou bude při opravě otázka kruchty, nynější dřevěná 'nanáška' jest, jak z tvaru sloupků a dveří do věže patrno, původní, ale hezkou není a bylo by věru nejlepe nechat kostelík bez kruchty, proraziti klenbu v přízemí věže a tudy udělati schůdky do hořejšího patra.*“¹⁴¹

Samotná rekonstrukce probíhala v letech 1895 – 1898 a stála 18 659 zlatých.¹⁴² Po odkopání zeminy okolo kostela byl zbourán zadní štít ve vrchní části lodě, část předního štítu a římsa uvnitř kostela. Dále byly vytrhány dlažby, otlučeny vnitřní omítky a probourána okna, ubouráno bylo i zdivo lodě a presbyteria. Střecha a římsy se také dočkaly kompletní výměny. Vše bylo pseudogoticky obnoveno. Ovšem nejvýraznější částí opravy bylo odstranění barokní výzdoby, které však bylo již od počátku vyžadováno zadavateli projektu. V kostele zůstalo jen sousoší Kalvárie se sochami svatého Václava a svaté Ludmily z roku 1727, jehož autorem je zřejmě F. Forstner, a sochy svatého Petra a Pavla ze sedmnáctého století.¹⁴³ Autorem sklomaleb v dohromady čtyřech hrotitých oknech s čtyřlístými kružbami v bočních lodích je opět František Urban. Hlavní oltář kostela je také dílem této rekonstrukce. Vytvořil ho v roce 1898 Josef Uzel, pochopitelně v pseudogotickém stylu.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Státní okresní archiv Kutná Hora, osobní fondy – Ludvík Lábler, neinvent. , nestr. , dopis č. 1.

¹⁴² Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Městský úřad Kutná Hora – Kostel nejsvětější Trojice, inv. č. III/54, kart. č. 98. , nestr.

¹⁴³ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech* 2. 1. vyd. Praha, 1978. s. 197.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 196.

Kamenný dům

Kutná Hora byla jedním z nejbohatších českých měst, což se samozřejmě odrazilo i na profánní architektuře. Během středověku bylo uvnitř města postaveno několik domů, které měly palácový charakter a které si svou honosnost zachovaly do dnešních dnů především díky záchranným snahám archeologického sboru Vocel. Kromě domu zvaného Kamenný to je například Sankturinovský nebo Knajzlíkovský dům.

Dvoupatrový dům s podloubím na dvou obloucích, z jejichž zesíleného středního pilíře vyrůstá arkýř umístěný na vysokém sochařsky zdobeném štítě byl znám již za předhusitské doby, kdy byl jeho majitelem Němec Pöttinger, z této doby pochází původní dispozice domu a rozsáhlé sklepy. Uvnitř se nachází rozlehlý mázhaus sklenutý na dva střední sloupy, který zpřístupňuje ostatní místnosti v prvním a druhém patře.¹⁴⁵

Během své existence zažil Kamenný dům několik majitelů. Pro nás i pro dům samotný byl však tím nejvýznamnějším horní hofmistr Prokop Kroupa, který nechal dům v devadesátých letech patnáctého století pozdně goticky přestavět. Stalo se tak po jeho povýšení do vladyckého stavu, ovšem o Kroupově původu toho mnoho nevíme, což se však týká většiny kutnohorských patricijů té doby. Prokop Kroupa se přiženil do rodiny bohatého řezníka, přijal jeho jméno, na čas snad i živnost a v letech 1487 – 1515 vlastnil Kamenný dům.¹⁴⁶ Kromě masa zřejmě obchodoval i s rudou a podnikal v dolech, čemuž se ambiciózní kutnohořan mohl v této době zřejmě jen těžko vyhnout. V letech 1497 - 1510 zastával důležitý dvorský úřad horního hofmistra.¹⁴⁷ Podle něj se také domu dlouho říkalo „Kroupovský“. Jako „kamenný“ je dům zmiňován poprvé až v roce 1660. Tím je také vyvrácena teorie, že své jméno získal podle toho, že byl jedním z mála kamenných domů v jinak převážně dřevěném městě, protože po třicetileté válce už v Kutné Hoře stálo poměrně velké množství kamenných domů.¹⁴⁸

Nejviditelnější a zároveň nejvýznamnější částí Kroupovy přestavby bylo vytvoření velkolepého bohatě zdobeného štítu. Jeho součástí je i čtyřhranný arkýř umístěný na konzole zdobené větvemi a vinnými listy. Přední i boční strany arkýře jsou rozděleny článkovanými pruty na menší okna, z nichž spodní jsou ukončena půlkruhovým nadpražím. Strop arkýře, ve kterém je vytesána hlava svatého Jana Křtitele s beránkem božím, tvoří dvojité hvězdicové klenby s jemně vypracovaným žebrovím a svorníky. Vrchol arkýře je zakončen poprsníkem s kružbou, nárožními dveřmi, střední baldachýn kryje sochy na konzolách. Po obou stranách arkýře jsou umístěny sochy

¹⁴⁵ MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965. s. 67.

¹⁴⁶ DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 222.

¹⁴⁷ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 341 – 342.

svatého Václava a svatého Ladislava s baldachýny vyběhajícími ve fiály.¹⁴⁹ Autorem výzdoby štítu je zřejmě Briccius Gauszke, jak ukazují některé podobnosti s výzdobou radnice ve Vratislavi, jejímž je tvůrcem.¹⁵⁰

Celým programem výzdoby chtěl Kroupa prezentovat své povýšení do šlechtického stavu a zdůraznit vše, čeho během svého života dosáhl, ale zároveň chtěl zajistit i posmrtné vykoupení své duši. Štít je založen na trojúhelníkové koncepci s fiálami a štíhlými jehlany členěné římsami s prolamovaným ornamentem. Při základně trojúhelníka tvořené hlavní římsou jsou v rozích umístěny reliéfy dvou proti sobě jedoucích rytířů při turnaji. Ti mají odkazovat na šlechtictví stavebníka, který se umístěním znaků Kutné Hory a haviřského cechu řadí mezi kutnohorské patricije. Římsa je zdobená rostlinným ornamentem a zvířaty v pohybu, jsou to medvěd, zajíc, ovce, beran, býk a další.

V další úrovni výzdoby jsou proražena tři okna se suprafenestrami. Střední okno vybíhá v širokou konzolu, na níž je umístěna Madona s dítětem trůnící pod trojdílným baldachýnem, která dominuje nejvyššímu patru výzdoby štítu. Nad Madonou se z obou stran sklánějí andělé, kteří ji korunují. Za jejím trůnem vyrůstá strom poznání tvořící samotný vrchol štítu, pod ním stojí sochy Adama a Evy jako připomínky prvotního hříchu. Kromě panny Marie měl posmrtné vykoupení Kroupovy duše zajistit i svatý Václav, který se ve výzdobném programu rovněž uplatňuje.¹⁵¹

Po smrti Prokopa Kroupy opět dům vystřídal různé majitele, až nakonec zřejmě zůstal zcela opuštěn, jak dokládá popis stavu domu z doby před rokem 1844 od Jana Erazima Vocela: „*Ještě několik let – a poslední památka kamenného domu zmizí, jehožto rozervané zbytky, do nových budov co všední kamení vezděné, pod hlínou a vápnem na věky pohřbeny budou.*“¹⁵² Roku 1841 koupil Kamenný dům kriminální a magistrátní rada Josef Křečan, který ho nechal opravit.¹⁵³ Při této opravě byly bohužel z důvodu neznalosti dělníků zničeny některé části výzdoby.¹⁵⁴ V roce 1849 byl dům koupen obcí a byly sem umístěny městské úřady, které byly na konci devatenáctého

¹⁴⁸ LEMINGER, Emanuel. *Stará Kutná Hora. Část 1. Mistopis*. 1. vyd. Kutná Hora, 2006. ISBN 80-86406.38-5. s. 30.

¹⁴⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

¹⁵⁰ ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 342. Na autorství Briccia Gauszkeho ukazují i odlišnosti od pozdně gotického dekorativismu v kamenickém detailu, za jehož vrchol bývá považováno dílo Matěje Rejska. Mistr Brikcí propracovává plastické články probíjenou ájourovou technikou, která zachází s kamenným materiálem jako s měkkou, ale velmi křehkou hmotou. Na rozdíl od Rejska také při práci počítá i s optickým účinkem světla a stínu, což je spíše malířský než kamenický přístup. Viz MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965. s. 68.

¹⁵¹ K informacích o výzdobě štítu doporučuji: ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7. s. 342. ; DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha (Kutná Hora), 2004. ISBN 80-7340-035-9. s. 222 – 224. ; Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

¹⁵² VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Horník. Almanach na rok 1844*. 1. vyd. Kutná Hora, 1844. s. 29.

¹⁵³ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

století přestěhovány do Vlašského dvora a Kamenný dům se poté stal sídlem muzea archeologického sboru Vocel.¹⁵⁵

Zvláště interiér byl během celé historie domu různě přestavován, nejmýrazněji se tak stalo po jeho koupi městem. Tehdy bylo zazděno podloubí, přízemní síň byla rozdělena na několik menších místností a klenutá síň prvního patra byla rozdělena na dvě nižší patra, ve kterých vzniklo pomocí příček několik místností. Totéž bylo provedeno i s mázhausem. Původní schody byly vyměněny za dvouramenné vedoucí až na půdu. Úpravy se nevyhnuly ani průčelí. Ostění oken bylo osekáno a byly sem vsazeny nové rámy, na zadní straně domu byla okna částečně zazděna a částečně rozšířena. Stejně dopadly i dveře, ty původní s bohatě článkovaným ostěním byly zazděny, aby mohly být proraženy otvory pro nové dvoukřídlé dveře.¹⁵⁶

Kamenný dům byl považován za jednu z nejdůležitějších gotických památek v rámci celého království a nechat ho spadnout, což by jistě netrvalo příliš dlouho, by bylo pro Kutnou Horu, která se pyšnila tím, jak zdárně zachraňuje své památky, jistě velmi ostudné. Trvalo však poměrně dlouho, než se debaty o jeho opravě změnilly ve skutky. O obnově domu bylo uvažováno již v roce 1884, ale tehdy se ještě pomýšlelo pouze na opravu štítu, jehož výzdoba už byla místy téměř neznatelná. O tři roky později už se schylovalo k plánované opravě, a tak byl Ludvík Lábler požádán o průzkum stavu domu, ovšem na jeho základě musel doporučit úplnou restauraci, tedy opravit jak dekorace, tak samotnou hmotu domu a to včetně interiérů, které měly být uvedeny do původního stavu. Budoucnost domu byla ohrožena i narušenou stabilitou.

Součástí zprávy z Láblerova průzkumu byla i doporučení, jak postupovat při případné obnově. Navrhoval zachovat vše, co bude v dostatečně dobrém stavu, a ostatní doplnit podle dochovaných fragmentů nebo „*v charakteru slohu*“¹⁵⁷. Dlouho se však nic nedělo, v této době totiž byla Kutná Hora finančně zatížena dostavbou chrámu svaté Barbory. Až v roce 1899 město rozhodlo o celkové rekonstrukci Kamenného domu, k čemuž jistě přispělo i to, že Láblerovy závěry potvrdil i Josef Mocker, který na chatrný stav domu a nutnost jeho rekonstrukce upozorňoval již v roce 1879.

V roce 1900 bylo započato s rekonstrukcí, která trvala až do roku 1903. Původní plány počítaly s méně rozsáhlou opravou, než jaká byla nakonec zrealizována. Práce byly rozvrženy na pouhé dva roky, během nichž měly být zabezpečeny základy, opraveno a zabezpečeno zdivo celé budovy, upraveno přízemí a první patro s arkýřem. Ve druhém roce mělo být zrestaurováno druhé

---

¹⁵⁴ VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Horník. Almanach na rok 1844*. 1. vyd. Kutná Hora, 1844. s. 29.

¹⁵⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

patro a štít.¹⁵⁸ Jako v případě ostatních restaurací, i od Kamenného domu bylo očekáváno, že pozvedne pověst Kutné Hory a že do města také přitáhne davy poučené i laické veřejnosti: „*Zdá se..., že v Kamenném domě šťastná ruka p. vrchního inženýra Láblera nalezne nový skvost Hory Kutné, jenž by se stal novým cílem poutí českého vzdělanstva do Hory Kutné.*“¹⁵⁹

Ze všeho nejdříve tedy bylo zabezpečeno obvodové zdivo a staré klenby. Poté byly vybourány veškeré pozdější příčky, klenby, schody a odstraněny stropy snížených místností. Při těchto pracích byly nalézány fragmenty původních konstrukčních i dekorativních prvků, což teprve vedlo k rozhodnutí, že interiér bude zrekonstruován tak, aby odpovídal podobě, jakou měl v době Prokopa Kroupy. Po vybourání příček v přízemním mázhauzu a podloubí byly nalezeny úplně zachovalé osmiboké sloupy a z nich vybíhající jednoduchá křížová klenba. Otvory ve zdi mezi mázhauzem a podloubím byly identifikovány jako široká vrata na levé straně a dvojitě okno s hlubokým člankovaným ostěním na straně pravé. Ostění oken a vrat, které bylo vylámáno při adaptaci domu pro účely radnice, bylo nalezeno poškozené v suti pod podlahou, kde se našly i části podokenních kamenných lavic a okenní pruty.

Nalezeno bylo i původní jednoramenné kamenné schodiště vedoucí ke klenuté síni a další schody vedoucí na malý mázhauz, ve kterém byly objeveny vchody do kuchyně a arkýřové světnice.

Interiér byl tedy navrácen do původního stavu s použitím některých originálních částí. Byly vyměněny schody vedoucí do prvního patra, poškozené části ostění dveří na schodech i v klenuté síni, která byla nově sklenuta a vydlážděna dvoubarevnými cihlovými dlaždicemi. Také v ní byl umístěn nový střední pilíř, nástěnné polopilíře byly nahrazeny jen částečně. Kuchyň byla původně taky klenutá, ale „*s ohledů konstruktivních*“¹⁶⁰ byla zakryta trémovým stropem. Kuchyň a komora ve druhém patře nebyly obnoveny ze statických důvodů a střední místnost byla ponechána úplně volná pro účely muzea. Arkýřová místnost byla opatřena dřevěným stropem, který zde původně býval.

Současně s úpravami interiéru probíhala i oprava průčelí „...*výzdoba nacházela se ještě před krátkým časem ve stavu úplného rozkladu a nutně voláno po záchraně, neměla-li by tato nádherná památka již již se rozpadávající vzíti úplně za své.*“¹⁶¹ Havarijní stav průčelí a především štítu byl způsoben použitím kutnohorského pískovce, který velice obtížně odolával povětrnostním vlivům a

¹⁵⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Restaurace Kamenného domu, inv. č. XIV/5, kart. č. 444, nestr.

¹⁵⁹ Podvysocké listy, 1900, roč. 11, č. 19, nestr.

¹⁶⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

různým rozmarům počasí. Výzdoba byla sice průběžně opravována, ale to se dělo pouze s pomocí štuku nebo dřeva. Některé části výzdoby štítu byly v tak havarijním stavu, že ani nebylo poznat, co mají představovat: „*Pod kalichem (býval na vrcholu štítu – pozn. aut.) pozorovati lze pozůstatky sochy polovypuklé práce (hautrelief), z nichž však udati nelze, koho by byla představovati měla, nad jejížto hlavou se dva andělé vznášejí.*“¹⁶²

Rekonstrukce štítu byla další prací, která celkovou obnovu Kamenného domu o rok prodloužila. Na začátku stál návrh Ludvíka Láblera: „*Štít, arkýř a veškerá okna musí bezpodmínečně novými nahrazeny býti, kdežto spodní arkády, podklad arkýře s římsovou konsolou, armatura průčelí a bohatě zdobená hlavní římsa tamtéž budou ponechány ve starém stavu a pouze opraveny.*“¹⁶³ Ovšem při podrobnějším prozkoumání stavu hlavní římsy byl její stav diagnostikován jako neopravitelný, a proto byla zcela nahrazena. Celý štít byl v podstatě zbourán a okopírován, také byly doplněny některé části výzdoby, což se týká hlavně arkýře, na jehož pravé straně před začátkem prací stála socha svatého Václava, „*na levé straně bývala umístěna socha krále Jiřího, jižto však fanatismus jezuitský v sedmnáctém století odstranil.*“¹⁶⁴ Sochy a jiné části figurální výzdoby byly vytvořeny podle modelů profesora na Umělecko-průmyslové škole v Praze Jana Kastnera. Nedá se přesně určit, proč byla socha Jiřího z Poděbrad vyměněna za postavu svatého Ladislava, možná tím chtěl Lábler odkázat na kapli ve Vlašském dvoře, která je zasvěcena právě dvěma světcům, kteří dnes stojí po stranách arkýře Kamenného domu.

Všechna okna Kamenného domu byla opatřena dubovými rámy s kotoučovým zasklením do olova. Hladké, většinou dubové dveře byly ozdobeny jednoduchým slohovým kováním, k čemuž byly hojně použity zbytky původního kování i původní zámky. Vzhledem ke špatnému stavu krovů musela být zřízena i nová střecha. Ta byla provedena podle profilu štítu.¹⁶⁵

Rozpočet opravy Kamenného domu nakonec dosáhl 23 210 zlatých.¹⁶⁶ Město Kutná Hora bylo na znovuzrozený Kamenný dům zřejmě velice hrdé, což dokládá článek v Podvysockých listech ze 14. března 1902: „*Není pochyby, že restaurovaný Kamenný dům bude cílem nových a*

---

¹⁶¹ Takto píše o stavu štítu Ludvík Lábler po rekonstrukci v roce 1902. Viz Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

¹⁶² VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*. 1. vyd. Kutná Hora, 1999. ISBN 80-9027-19-1-X. s. 72.

¹⁶³ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Restaurace Kamenného domu, inv. č. XIV/5, kart. č. 444, nestr.

¹⁶⁴ VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*. 1. vyd. Kutná Hora, 1999. ISBN 80-9027-19-1-X. s. 72.

¹⁶⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Kamenný dům 1901 - 1938, kart. č. 375, nestr.

¹⁶⁶ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv městského úřadu Kutná Hora - Restaurace Kamenného domu, inv. č. XIV/5, kart. č. 444, nestr.

*nových poutí do Hory Kutné a že snaha i oběť, kterou město naše restauraci Kamenného domu přineslo, dojde uznání i pochvaly veškeré české veřejnosti.“*¹⁶⁷

Restaurace Kamenného domu je čistou puristickou prací, vše „nepůvodní“ bylo odstraněno a chybějící části byly pečlivě doplněny, což mohlo být obzvlášť v případě štítu skutečně tvrdým oříškem. Výzdoba štítu mohla být obnovena pouze na základě dobových popisů a díky fantazii jejích novodobých tvůrců, takže dnes možná spíše než skutečnou pozdní gotiku reflektuje představu, jakou o ní měl Ludvík Lábler a jeho spolupracovníci.

Drobnější a nerealizované projekty

---

¹⁶⁷ *Podvysocké list*, 1902, roč. 13, č. 10, nestr.

Úprava průčelí všeobecné nemocnice

V letech 1861 – 1868 byla z iniciativy kutnohorského starosty a povoláním lékaře Josefa Jaromíra Štietky¹⁶⁸ postavena všeobecná veřejná nemocnice. Za projektanta byl zvolen Jiří Zach, který se zřejmě nechal inspirovat anglickou neogotikou. Ovšem původní podoba nemocnice byla poměrně pronikavě změněna při úpravě průčelí v roce 1890, kterou provedl Ludvík Lábler.¹⁶⁹ Jeho nové kamenné ozdoby sice respektují neogotický charakter architektury, odklonil se však od anglických vzorů a více se přiblížil českému pojetí neogotiky, patrná je inspirace pozdní vladislavskou gotikou.

Návrh budovy Tylova divadla

Ochotnické divadlo bylo v Kutné Hoře provozováno od roku 1843, kdy jej založil J. J. Štietka a stal se jeho ředitelem. V roce 1857 postavila obec budovu reálných škol, ve které získal Štietka jednu místnost v přízemí pro potřeby divadla. Ta byla v roce 1865 rozšířena přístavbou a při té příležitosti bylo postaveno i nové jeviště. Ovšem již o 10 let později dostalo divadlo výpověď, protože škola potřebovala více místností.¹⁷⁰ V dalších letech bylo divadlo provozováno na různých místech, ale žádná stálá scéna neexistovala.

Ke změnám se začalo schylovat roku 1877, kdy byl ustaven Sbor Havlíčkova divadla, který ale pouze vybíral peníze a roku 1881 se změnil ve Sbor ku postavení pomníku Karlu Havlíčkovi Borovskému. Ten o dva roky později dosáhl svého účelu a tak byl roku 1884 ustaven Spolek pro zbudování Tylova divadla.¹⁷¹ Od této chvíle už vypadala budoucnost kutnohorského divadla nadějněji. Spolek pořádal veřejné sbírky na stavbu divadla a projekt měla obstarat městská rada.¹⁷² Již od počátků bylo do této snahy vkládáno mnoho očekávání a kutnohorští nejspíš doufali, že s postavením vlastního divadla pozvednou i celé město mezi nejkulturnější a nejvlastenečtější obce Čech: „...*necht' s hrdostí popatří každý vlastenec český jak slavné Hory Kutné, Tylovo ' jméno proslavují a celé město necht' přikládá ruku pomocně ku bohumilému dílu tomuto! Slavně-li slávu*

---

¹⁶⁸ Josef Jaromír Štietka (1808 – 1878) byl obrozencem z okruhu Františka Palackého a ve svých kulturně organizačních snahách byl skutečně neúnavný. Do Kutné Hory přišel v roce 1835 a ihned okolo sebe začal shromažďovat okruh podobně smýšlejících nadšenců, mezi něž patřili i Josef Kajetán Tyl a Jan Erazim Vocel. Štietka se do dějin města nejvýrazněji zapsal jako horlivý zakladatel důležitých městských institucí a organizací. Byl zakladatelem ochotnického divadla, všeobecné veřejné nemocnice, městské reálky a nakonec i dívčí školy. Viz ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 404. ISSN 0049-5123.

¹⁶⁹ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8, s. 357.

¹⁷⁰ JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích. 1. díl: divadla*. 1. vyd. Praha, 1949. s. 98.

¹⁷¹ GRIMM, František. Dějiny kutnohorských ochotníků. *Kutná Hora – Tylovi. Památník vydaný k otevření Tylova divadla v Kutné Hoře dne 12. listopadu 1933*. 1. vyd. Kutná Hora, 1933. s. 44.

¹⁷² ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 410. ISSN 0049-5123.

slavného rodáka svého Tyla posvětime, krokem velikým přiblížíme se ku staré veliké důstojnosti města našeho královského!“¹⁷³

V roce 1884 byl vypracováním projektu pověřen Ludvík Lábler. V projekční soutěži, vypsané v roce následujícím, byl vedle Láblerova úspěšný ještě projekt pražského architekta Vratislava Pasovského, který je dnes znám pouze z popisů, ale odborná komise pražských architektů Jiřího Pacolda a Antonína Rosenberga nakonec doporučila k provedení návrh Láblerův.¹⁷⁴ Podle tohoto projektu měla vzniknout novorenesanční budova, která by exteriérem ani interiérem nijak výrazně nevybočovala z tehdejšího pojetí divadelní architektury. Detailní protváření fasád bylo inspirováno soudobými díly Josefa Zítka.¹⁷⁵ V tvorbě Ludvíka Láblera by tato stavba zaujímala místo jediné budovy inspirované renesancí. Nedlouho po předložení projektu byl Lábler požádán o jeho přepracování, což odmítl udělat bez nároku na honorář i z toho důvodu, že nevěřil v odhodlání představitelů města divadlo skutečně postavit, kterážto obava se nakonec ukázala zcela oprávněnou.¹⁷⁶

Původně bylo pro budovu divadla vybráno místo ve svahu pod Havlíčkovou sochou, čímž by budova vytvořila pandán k přestavěnému Vlašskému dvoru. Objevily se však finanční překážky (Spolek pro zbudování Tylova divadla nenasbíral dostatek prostředků a městská pokladna byla v té době vyčerpávána dostavbou chrámu svaté Barbory a rekonstrukcí kostela Na Náměti, navíc se chystala přestavba Vlašského dvora), které si vynutily odložení projektu. Velkolepá idea se definitivně utopila ve víru sporů o vhodnosti umístění stavby na Havlíčkově náměstí, které přerostly v debaty o tom, zda vůbec Kutná Hora nějaké vlastní divadlo potřebuje. V roce 1892 se Spolek pro zbudování Tylova divadla rozešel a své jmění odevzdal městu.¹⁷⁷ Kutnohorští představitelé začali v pozdějších letech uvažovat o tom, zda by nebylo pro město výhodnější postavit víceúčelový reprezentační dům s divadelním sálem, ovšem ani tato myšlenka nedošla naplnění a městské divadlo bylo nakonec postaveno až v letech 1928 – 1933 podle projektu bratří Hrabů.¹⁷⁸

---

¹⁷³ Kutnohorské listy, 1884, roč. 4, č. 11, nestr.

¹⁷⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 411. ISSN 0049-5123.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 412.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 411.

¹⁷⁷ JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích. 1. díl: divadla*. 1. vyd. Praha, 1949. s. 98.

¹⁷⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 410. ISSN 0049-5123.

Návrh budovy spořitelny

V roce 1887 se Lábler neúspěšně zúčastnil soutěže na projekt spořitelny v Husově ulici.¹⁷⁹ Tuto soutěž vypsal sama spořitelna a vybídla k ní Čenka Dajbycha a Josefa Kruliše, projekty ale zaslali ještě kromě Láblera i kutnohorský architekt Josef Procházka a další nejmenovaný architekt, proti čemuž se Dajbych ostře ohradil. Léta byly podle jeho návrhů stavěny a upravovány mnohé kutnohorské domy, aniž by mu však bylo umožněno uplatnit talent na nějaké významnější zakázce, proto byl zřejmě odhodlán, že tentokrát si příležitost vzít nenechá. Komise, která měla vybrat definitivní projekt a jejímiž členy byli tesařský mistr Gallat, stavitel Hradecký, inženýr Jan Vladislav a sám Dajbych, nakonec vybrala právě Dajbychův neorenesanční návrh a „*umožnila tak Čenku Dajbychovi vytvořit jeho nejcennější dílo.*“¹⁸⁰

Úprava sokolovny

Místní jednota Sokol uspořádala soutěž na svou tělocvičnu v roce 1884 a práce byla zadána místním architektům Josefu Krulišovi a Josefu Doležalovi. Soutěže se zúčastnili ještě Jiří Zach, Josef Šupich z Havlíčkova Brodu a pražský architekt František Buldra, jehož projekt byl sice shledán zejména esteticky nejkvalitnějším, ale Kruliš s Doležalem se předem vzdali nároků na honorář za plány, což jim zajistilo vítězství v soutěži. O tom, že jejich návrh pravděpodobně nebyl příliš dechberoucí, svědčí lítost, s jakou o jejich vítězství informují Kutnohorské listy ze 30. dubna 1884: „*Pan Kruliš charakterizuje facadu velmi pěkně a pan Doležal vypočetl vnitřek co do modernosti a hlavní potřeby celého ustanovení budovy samé – veliký pěkný sál ve městě – co nejprospěšněji. Kdyby bylo dosti peněz, tu každý znalec doporučiti by musel plány architekta Buldry, takhle ale spokojme se s plány dobrými našich mistrů – Doležal-Kruliše.*“¹⁸¹

Stavba sokolovny se pro město stala jednou z hlavních událostí a podobně jako aktivity okolo stavby divadla se proměnila v příležitost ukázat skutečné vlastenecké nadšení. Již od počátku roku 1884 svázeli kutnohorští občané materiál na stavbu a i tato činnost byla využita pro demonstraci oddanosti národním myšlenkám „*Dne 6. února veženo bude 15 for kamene na stavbu nové sokolovny kutnohorské. Měšťan zdejší J. Kalenta ozdobi celý ten transport povozů prapory, a praví se, že okázale uvítá se tato první práce na budoucí sokolské tělocvičně kutnohorské. Na*

¹⁷⁹ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8. s. 357.

¹⁸⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 412. ISSN 0049-5123.

¹⁸¹ Kutnohorské listy, 1884, roč. 4, č. 26, nestr.

zdar!“¹⁸² Kutnohorské dámy se také chtěly nějakým způsobem zúčastnit, a proto uspořádaly v dubnu roku 1884 bazar ve prospěch stavby.

Pro budovu bylo vybráno místo v dnešní Sokolské ulici a s realizací plánů bylo započato 16. července 1884. V tuto chvíli byli ještě všichni plni nadšení a optimismu „...*jak jest z plánů vidno, bude ‚Sokolovna‘ kutnohorská jednou z nejlepších svého druhu v Čechách.*“¹⁸³ Předpokládalo se, že stavba bude dokončena koncem října téhož roku. Základní kámen byl dovezen z trosk hradu Sion.

Místo, na němž byla stavba prováděna, však přineslo stavitelům nečekaně velký problém v podobě mírného kopce. Místní mistři nedokázali včas zabránit ujíždění stavby po svahu, a tak se na ní začaly již několik měsíců od zahájení realizace objevovat trhliny. Ve snaze zabránit zřícení byly na ujíždějící straně postaveny tři pilíře, které však stavbě spíše uškodily. „*Celý dojem porušen je sloupy, které jako berle mladou tu budovu podpořiti mají a pěkný vzhled facady na hlavní straně kormoutějí, což ‚Sokolně‘ nijak nesluší.*“¹⁸⁴ Stavba byla tedy v listopadu roku 1884 ukončena s tím, že na jaře roku následujícího bude dostavěna a náležitě upravena, aby nejen vydržela i příštím generacím, ale aby splnila i estetické požadavky.

Tak se zřejmě i stalo, leč ukázalo se, že budoucnost objektu je stále ohrožena, a tak byla jeho definitivní úprava roku 1888 zadána Láblerovi. Jeho projekt se, stejně jako projekty jeho předchůdců, navzdory velké pozornosti, jaké se stavba těšila, do současnosti nezachoval, musíme si proto vystačit s dobovými popisy stavby, protože ani fotografie nejsou v tomto případě k dispozici. Lábler zřejmě pokryl vstupní trakt do Sokolské ulice i boční průčelí budovy novorenesančním systémem arkádových oblouků, rustikovaných lezén a sgrafit, částečně inspirován pražskou sokolovnou Ignáce Ullmanna v Sokolské třídě z roku 1863.¹⁸⁵ Jeho projekt zahrnoval i úpravu interiéru, kde byla postavena dvojice širokých kamenných schodišť a jedny točité železné schody, vedoucí z místností v patře, kde vznikl salon, z něhož vedly troje dveře na balkon uvnitř cvičebního sálu.¹⁸⁶ Přes veškeré těžkosti, které vznik kutnohorské sokolovny provázely, bylo její zdárné dokončení oslaveno ve dnech 8. a 9. září 1888 s náležitou pompou. V článku v Kutnohorských novinách, věnovaném nadcházejícím oslavám, je připomínána porážka u Bílé hory i národní obrození a sokolská myšlenka je zde prezentována jako jedna z podmínek přežití českého národa. „*Tělocvikem vzpružila se mysl a omládlo tělo národa a tím dostavila se také odvaha a zmužilost, které bylo k vítězství národní myšlenky nezbytně třeba... V sokolovně máme všichni jeden program,*

¹⁸² Kutnohorské listy, 1884, roč. 4, č. 11, nestr.

¹⁸³ Kutnohorské listy, 1884, roč. 4, č. 47, nestr.

¹⁸⁴ Kutnohorské listy, 1884, roč. 4, č. 73, nestr.

¹⁸⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5, s. 412. ISSN 0049-5123.

*jednu snahu, jeden cíl; v sokolovně jsme a smíme být jenom Češi – stateční, rozhodní, rázní Češi a nic více!“*¹⁸⁷

Ovšem následující generace zřejmě neměly příliš pochopení pro vlny entuziasmu, které zaplavovaly město v souvislosti se stavbou sokolovny, neboť již v roce 1899 proběhla první přestavba a původní podoba objektu byla zcela překryta dalšími rekonstrukcemi z let 1917, 1924 – 1927 a 1964 – 1965.¹⁸⁸

---

¹⁸⁶ Kutnohorské listy, 1888, roč. 8, č. 9, nestr.

¹⁸⁷ Kutnohorské listy, 1888, roč. 8, č. 36, nestr.

¹⁸⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*. Praha, 1991, roč. 39, č. 5, s. 412. ISSN 0049-5123.

Skupina venkovských kostelů

Během prací na kutnohorských památkách využili služeb Ludvíka Láblera i faráři a starostové z okolních vesnic a měst, díky čemuž vznikla skupina historizujících kostelů, která nám ukazuje poněkud jinou tvář tohoto puristického architekta.

Jako by si Lábler chtěl těmito projekty odpočinout od velkých staveb, jejichž záchrana byla optikou kutnohorských měšťanů v letech zostřujících se národnostních bouří považována téměř za jednu z podmínek přežití českého národa. V souvislosti s kutnohorskými realizacemi na něj byl jistě vyvíjen poměrně velký nátlak a to i nepřímo v podobě nadšeného očekávání znovuzrození Kutné Hory jako jednoho z předních měst českého království právě prostřednictvím obnovení jejího gotického lesku.

Při těchto venkovských projektech možná mohl dát i volnější průchod svým vlastním invencím a vzhledem k tomu, že většinou se jedná o obnovy po požárech nebo dokonce o znovupostavení zbořeného kostela, nemusel se tolik ohlížet na předchozí podobu těchto staveb. Vzniklo tak několik jednoduchých, minimalisticky zdobených staveb. Svou roli jistě sehrála i finanční stránka věci, neboť obce si většinou opravy hradily samy, přesto si myslím, že Lábler skutečně netíhnul k okázalosti, což dokládá i výsledná podoba kostela Matky boží Na Náměti nebo Vlašského dvora.

Petrovice u Červených Janovic – kostel svatého Václava

Petrovický kostel svatého Václava je coby farní kostel připomínán již roku 1350.¹⁸⁹ V roce 1819 byl přestavěn, ale tato přestavba zřejmě nebyla provedena příliš zdárně, neboť již roku 1891 byl kostel pro sešlost stržen¹⁹⁰ a místo něj byl postaven nový neogotický inspirovaný formami rané gotiky. Lábler navrhl jednoduší obdélný kostel se západní věží a polygonálním kněžištěm. Hladkost fasády nenarušují žádné dekorativní prvky

Otryby – kostel svatého Havla

Drobný otrybský kostelík zasvěcený svatému Havlovi pochází pravděpodobně z první poloviny třináctého století.¹⁹¹ Je to pozdně románská obdélná stavba s půlkruhovou apsidou zaklenutou do konchy a plochým dřevěným stropem, její jednoduchost byla zachována i po obou přestavbách. Zchátralý kostel byl poprvé zrestaurován v roce 1888, ale již v následujícím roce

---

¹⁸⁹ Farní úřad Červené Janovice, Farní kronika farnosti Červené Janovice, s. 92.

¹⁹⁰ ZAVADIL, Antonín Josef. *Kutnohorsko slovem i obrazem. Část 1. Soudní okres kutnohorský*. 1. vyd. Kutná Hora, 1912. s. 292.

¹⁹¹ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. 1. vyd. Praha, 1978. s. 566.

úplně vyhořel, a tak byl v letech 1892 – 1893 zrestaurován znovu a to podle Láblerova projektu, který se více držel románského charakteru kostela.¹⁹²

Při opravě v roce 1888 byl zazděn původní raně gotický portál na severní straně a místo něj byl postaven nový neogotický portál na straně západní. Neogotická jsou také okna. Vzhledem k tomu, že k přestavbám kostela neexistuje jakákoliv dokumentace, můžeme pouze hádat, které architektonické části jsou dílem první přestavby a které přinesl až Lábler. Jisté je, že během druhé rekonstrukce byl obnoven a opatřen novými dveřmi původní zazděný portál.¹⁹³ Z přestavby po požáru také pochází neogotické vnitřní vybavení kostela.¹⁹⁴

Lošany – kostel svatého Jiří

V Lošanech stojí kostel svatého Jiří, který je poprvé připomínán roku 1355. Roku 1765 byla ke kostelu přistavěna loď, ale přesto byl roku 1894 zbořen, aby mohl být o rok později postaven znovu, tentokrát v neogotickém stylu.¹⁹⁵ Lábler tak dal vzniknout poměrně jednoduché stavbě, která se příliš neliší od kostela v Petrovicích. Opět tu máme jednolodní obdélnou budovu s polygonálním presbytářem a hranolovou věží dominující západnímu průčelí.

Uhlířské Janovice – kostel svatého Jiljí

Původně malý chrám uhlířů v Uhlířských Janovicích asi z konce třináctého století byl na začátku století čtrnáctého (po založení města) rozšířen tak, že původní chrámek byl přeměněn v sakristii a tím vznikl jednolodní obdélný kostelík s obdélným, polygonálně uzavřeným presbyteriem s opěráky a se sakristií v přechodném románsko – gotickém slohu. Presbyterium je ukončeno osmistěnem a zaklenuto dvěma druhy klenby, z nichž každá je uzavřena zvláštním svorníkem. Na svorníku, spojujícím žebra vybíhající ze šesti vrcholů osmistěnu, je vytesána holubice, na druhém, jenž drží klenbu sahající k triumfálnímu oblouku, se nalézá znak Šternberků, zřejmě zakladatelů kostela.¹⁹⁶ Původně byla součástí stavby i věž v západním průčelí, která však byla snesena roku 1795, kdy byl v Uhlířských Janovicích postaven nový kostel svatého Aloise a kostel svatého Jiljí měl být zbořen, ujalo se ho však obecní zastupitelstvo.¹⁹⁷

---

¹⁹² ZAVADIL, Antonín Josef. *Kutnohorsko slovem i obrazem. Práce veškerého učitelstva okresu. Díl 2. Místopis okresního hejtmanství. Část 2. Soudní okres uhlířskojanovický*. 1. vyd. Kutná Hora, 1914. s. 244.

¹⁹³ Tamtéž, s. 244.

¹⁹⁴ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. 1. vyd. Praha, 1978. s. 566.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 312.

¹⁹⁶ Farní úřad Uhlířské Janovice, Pamětní kniha farnosti Uhlířské Janovice, s. 45.

¹⁹⁷ Method, 1895, roč. 21, č. 11, s. 131.

V letech 1869 – 1871 byl kostel poprvé opraven, ale již roku 1904 vyhořel a znovu obnoven byl v letech 1908 – 1909¹⁹⁸ a stal se prvním Láblerovým „kutnohorským“ počinem, na kterém je zcela patrný odklon od zásad přísného purismu. Při požáru shořela střecha, strop lodi a kruchta a celý interiér byl značně poškozen. „Díky“ ohni byly nalezeny zbytky původních částí kostela, které byly zakryty při barokní přestavbě po třicetileté válce, z nichž nejvýraznější byly pozůstatky po věži. Při následné opravě byla postavena nová střecha se sanktusovou věžičkou, zhotovenou podle té původní, dále byl zřízen dřevěný strop, hlavní římsy, doplněn štít a opravena okna. Také původní vchody do lodi byly obnoveny. Nakonec byla navržena nová kamenná dlažba lodi a okolí kostelíka bylo taktéž vydlážděno, aby se zamezilo vniku dešťové vody do základů.¹⁹⁹

V roce 1895 byly v presbyteriu nalezeny nástěnné malby ze čtrnáctého století, o kterých Lábler rozhodl „...aby byly od povolaného umělce jen tak dalece opraveny, by budoucnosti zachovány zůstaly a mají proto pouze v konturách, jakož i méně poškozených místech býti vyretušovány, odpuchlé části náležitě upevněny, v prázdných pak místech bez doplnění ponechány.“²⁰⁰ Tento přístup je poměrně vzdálen pečlivému doplňování a přemalování nástěnných maleb v chrámu svaté Barbory, čímž byly tyto malby v podstatě zničeny.

Dalším z poměrně překvapivých kroků je rozhodnutí neobnovit věž v západním průčelí. „Zbytky staré věže byly pouze zjištěny, zakresleny a tvořily vzácnou pomůcku pro posouzení původního stavu kostelíka.“²⁰¹ Josef Vepřek, který jinak Láblerovy práce pro Kutnou Horu hodnotil spíše pozitivně, tentokrát neoplýval pochopením: „Dnešní podoba kostelíku je z roku 1909, kdy jej puristicky obnovil ing. L. Lábler, avšak na újmu původní stavby.“²⁰²

Na opravě kostela svatého Jiljí v Uhlířských Janovicích vidíme, jak se restaurátorský purismus postupně uvolňoval a honba za čistou a dokonalou gotikou se proměňovala spíše ve snahu poznat památku jako celek a už jí násilně nevracet mnohdy spíše vysněnou původní podobu. Lábler nechal vyniknout všechny stavební periody kostela, tudíž se zde prolíná románský sloh, gotika i barokní prvky.

---

¹⁹⁸ Method, 1895, roč. 21, č. 11, s. 131.

¹⁹⁹ Farní úřad Uhlířské Janovice, Pamětní kniha farnosti Uhlířské Janovice, s. 48.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 48 – 49.

²⁰¹ Tamtéž, s. 49.

²⁰² VEPŘEK, Josef a kol. *Kutná Hora a okolí*. 1. vyd. Praha, 1955. s. 48.

Závěr

Ludvík Lábler, jeden z představitelů restaurátorského purismu, žil v letech 1855 – 1930, tedy v době bouřlivých společenských, kulturních i dějinných změn. Architektura za tu dobu prošla zásadním vývojem, ale v jeho tvorbě se to v podstatě neodrazilo, což je z velké části způsobeno tím, že za celý život vytvořil minimum novostaveb, jimiž byly navíc v naprosté většině kostely nebo kaple a v sakrální architektuře se moderní směry prosazovaly obzvlášť pozvolna. Přesto je jeho dílo nezanedbatelné.

Jako blízký spolupracovník Josefa Mockera přišel roku 1884 do Kutné Hory, kde nakonec strávil 19 let, během nichž byla podle jeho projektů restaurována či přestavěna většina zdejších památek. Pro tento výbuch obnovitelského nadšení byla zásadní restaurace a dostavba chrámu svaté Barbory, která je sice z větší části dílem Mockerovým, ale po jeho smrti byla dokončena podle Láblerových plánů. Kutnohořané přisuzovali této stavbě mimořádnou důležitost, připomínala doby, kdy byla Kutná Hora nejdůležitějším městem českého království a kdy i jeho obyvatelé byli natolik bohatí a sebevědomí, že si troufli pustit se do tak rozsáhlého stavebního podniku. Odkazy na slavnou minulost a zdůrazňování českosti celé akce provázely obnovu chrámu po celou dobu jejího trvání a každý, kdo se na něm podílel, si tím získal uznání města. Láblerovi se tak otevřela cesta k realizaci rozsáhlých přestaveb zdejších památek.

Dalším významným objektem, jehož restaurace už byla kompletně dílem Ludvíka Láblera, byl Vlašský dvůr, jehož obnova se pro změnu stala reprezentativní akcí mladočechů, kteří vyhráli volby v Kutné Hoře v roce 1892. Vlašský dvůr lze z pohledu kutnohořanů přelomu devatenáctého a dvacátého století chápat jako světskou paralelu chrámu svaté Barbory. Původně se měl stát centrem kutnohorského školství, což se posléze ukázalo jako nerealizovatelné, a proto sem byla umístěna jen jedna škola. Způsob, jakým jeho restaurace probíhala, byl zřejmě předmětem kritiky už ve své době, jak dokládá touha obhájit se ve fejetonu, který Lábler napsal o kutnohorských památkách do Architektonického obzoru. Většina objektu byla zbourána a postavena znovu, lze ho tudíž považovat z části za novostavbu. Navzdory této skutečnosti je však dnešní podoba Vlašského dvora hodna spíše uznání než odsouzení, neboť podle původního projektu, který vypracoval František Schmoranz s Janem Machytkou, měla vzniknout neorenesanční budova, jejíž středověký původ by byl sotva znatelný.

Během prací na Svatobarborském chrámu a Vlašském dvoře stihl Lábler vypracovat projekt obnovy chrámu Matky boží Na Náměti, kostela nejsvětější Trojice a Kamenné kašny. Posledním jeho projektem pro město byla přestavba Kamenného domu. Kromě restaurací a přestaveb památek se však Lábler snažil zapsat i do současné architektury města, v této oblasti však nebyl tolik

úspěšný. Okolnosti vzniku některých staveb ukazují, že kutnohořané se soustředili spíše na historické hodnoty architektury města než na budování nových dominant.

V roce 1885 sice vyhrál veřejnou soutěž na projekt budovy Tylova divadla, ale právě v tomto případě se ukázalo, že pouze vlastenecké nadšení a touha získat zpět ztracený význam nestačí. Nejdříve to byly spory ohledně umístění budoucího divadla, k nimž se později přidal problém nedostatku financí plynoucí z probíhajících oprav památek, což nakonec vyústilo v debatu o samotné potřebnosti takové stavby pro město, co zapříčinilo, že divadlo nebylo podle Láblerova projektu postaveno. Poté se Lábler neúspěšně zúčastnil soutěže na projekt budovy spořitelny, autorem vítězného návrhu byl Čeněk Dajbych, který byl zároveň členem komise, jež projekty posuzovala. Svůj talent mohl nakonec Lábler uplatnit při úpravě sokolovny, která sice byla stavěna podle projektu místních stavitelů, ale ti se nedokázali vypořádat s komplikacemi, které jim přinesl svažující se terén a hrozilo, že rozestavěná budova se zřítí. Dnešní podoba sokolovny je ale výsledkem několika pozdějších přestaveb, a proto je jediným zcela autorským dílem Ludvíka Láblera v Kutné Hoře úprava průčelí novostavby všeobecné nemocnice, jež však byla postavena ve stylu neogotiky, tudíž nenabízí žádné zásadní odbočení od jeho ostatních kutnohorských děl.

Trochu rozdílné jsou jeho opravy a novostavby kostelů v okolí Kutné Hory. Zadavateli těchto staveb byly samotné obce a většina prostředků šla z obecních pokladen, takže rozpočet byl v těchto případech omezenější než u kutnohorských staveb. Zřejmě i proto k těmto projektům Lábler nepřistupoval přísně puristicky a nesnažil se z nich vytvořit přehlídku „vzorové gotiky“. Většinou se jednalo o opravy po požárech a Lábler „pouze“ uvedl kostely do stavu, v jakém se nacházely před zásahem tohoto živlu.

Ludvík Lábler byl téměř zapomenut a pokud je zmiňován, tak pouze jako reprezentant zavrženíhodných přístupů v oblasti památkové péče. Když se však hlouběji zaměříme na jeho tvorbu, zjistíme, že jeho purismus už byl přece jen citlivější než například přestavby Josefa Mockera. Lábler sice zcela v souladu s dobovým cítěním odstraňoval z památek hlavně barokní prvky, ale nebyl v tomto směru nemilosrdný, jak vidíme už v chrámu svaté Barbory, kam nechal umístit původní barokní varhany zcela z praktických důvodů – vytvořit návrh neogotických by trvalo příliš dlouho, bylo by to drahé a byla by škoda nechat barokní korpus zchátrat. Postupem doby už se s barokem zcela smířil a nakonec i vedl opravdu zámku Karlova koruna u Chlumce nad Cidlinou.

Největší jeho přínos však tkví v tom, že památky nedoplňoval novými gotickými prvky, aby více odpovídaly představě o dokonalé nadčasové a „celoevropské“ gotice. On se skutečně snažil dát jim jejich originální podobu a zcela respektoval specifika vladislavské gotiky, která se v Kutné

Hoře uplatnila nejvíce, v případě venkovských kostelů pro změnu upřednostňoval jejich románský původ. Skutečnost, že byl o generaci mladší než Josef Mocker, je patrná i na jeho díle.

Résumé

Ludvík Lábler was the Czech architect and conservationist, the close collaborator of Josef Mocker. He was born in 1855 in Brandýs nad Labem nad died in Prague in 1930. His studies were typical for Czech architects of the second half of the nineteenth century. At first he studied engineering in Prague, afterwards in Vienna, and only an usual journey to Italy was missing. He had joined a state service after his return to Prague and worked in the different official functions in a sphere of the architecture. He had served there until 1921, but even as the retired officer often participated on committees deciding about the commission of buildings and reconstructions of the historical monuments (renovation of Karlštejn or adaptation of Czernin palace for needs of the foreign office).

Lábler represents the restaurator purism which is noted for removing of all the parts of historical monuments that do not originate from the Gothic style. But there is perceptible clear evolution in his works. He gradually left principles of strict purism and in the end of his career even admitted qualities of the Baroque style, which was for most of the nineteenth century condemned as an incarnation of a bad taste. This was supported by his participation on reconstruction of the castle in Chlumec nad Cidlinou (1927 – 1928).

The most important part of his life could be defined by the years 1884 – 1902, when he worked in Kutná Hora. He helped to save almost all of the Gothic monuments in this town. He started as collaborator of Josef Mocker on reconstruction of st. Barbara's church (1884 – 1904), which was finished according to Lábler's project. Other reconstructions were his individual works - reconstruction of the church of God's Mother „Na Náměti“ (1886 – 1890), the church of st. Trinity (1896 – 1898), „Vlašský dvůr“ (1893 – 1898), the Stone Fountain (1887 – 1890) and the Stone House (1900 – 1903).

He also wanted to interfere into contemporary architecture of Kutná Hora and that's why he took part in the competition of tenders on a project for the building of the local theater in 1885. His project had won but because of disagreements about the location and financial problems was not realized. Lábler also sent his project to the competition of tenders for the building of the Savings Bank in 1887, but that time a project of the local master builder who was also a member of the selection committee was chosen. One year later the building of local „Sokol“ was adjusted according to Lábler's project and in 1890 Lábler designed the adjustment of the front of the neo-gothic building of the hospital which was erected lately.

Lábler is the author of reconstructions or new-buildings of several churches in surroundings of Kutná Hora too. They are st. Wenceslas' church in Petrovice (1891 – 1892), st. Havel's church

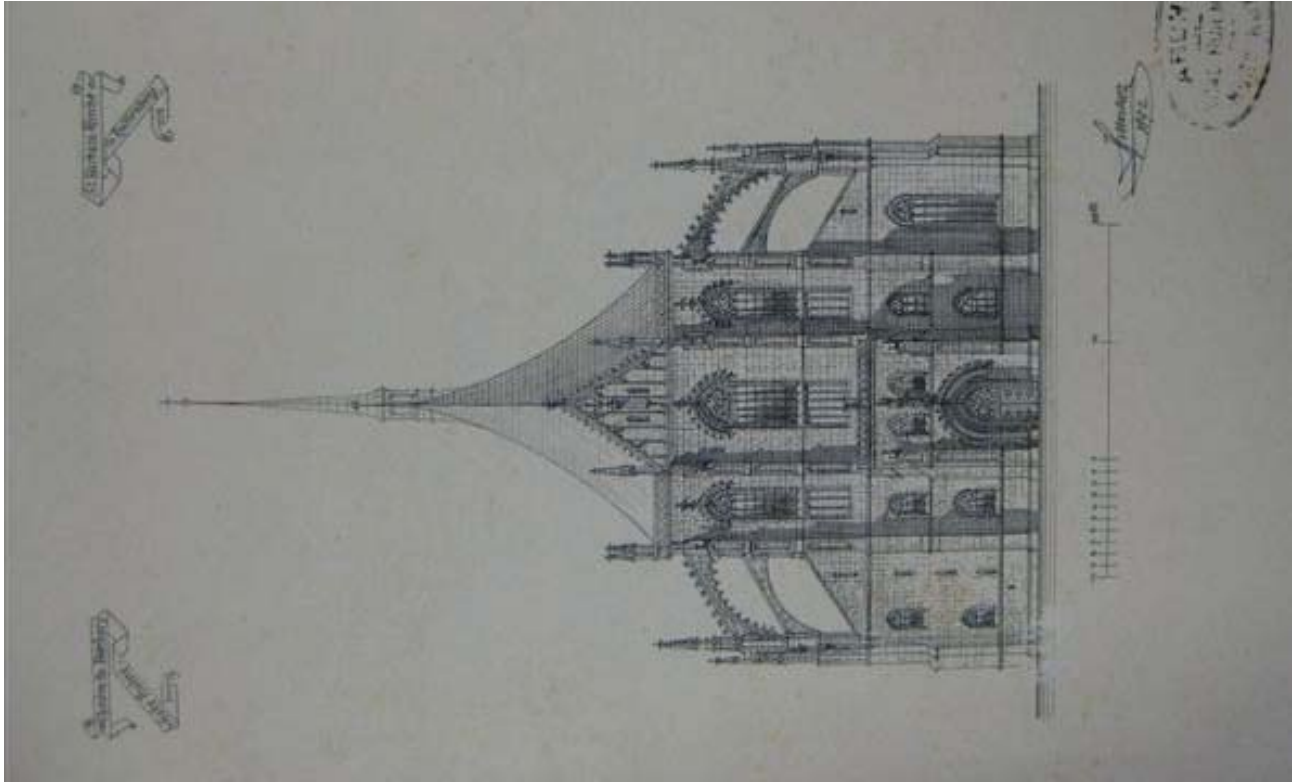
in Otryby (1892 – 1893), st. George's church in Lošany (1895) and st. Giles' church in Uhlířské Janovice (1908 – 1909).

Ludvík Lábler was nearly forgotten and usually perceived negatively as a representative of the strict purism. His adaptation of „Vlašský dvůr“ is mostly mentioned as an example of barbaric destruction of the historical monument. But it is due to him that „Vlašský dvůr“ looks at least like it originally looked and that it is not just pseudo-renaissance building which was projected by František Schmoranz and Jan Machytka. We should rather appreciate that his comprehension of purism was not as strict as it was by Josef Mocker and his generation, because Lábler did not remove non-gothic elements in many cases when he just thought it was unpractical, unnecessary or even harmful to the aesthetical side of the monument.

Obrazová příloha

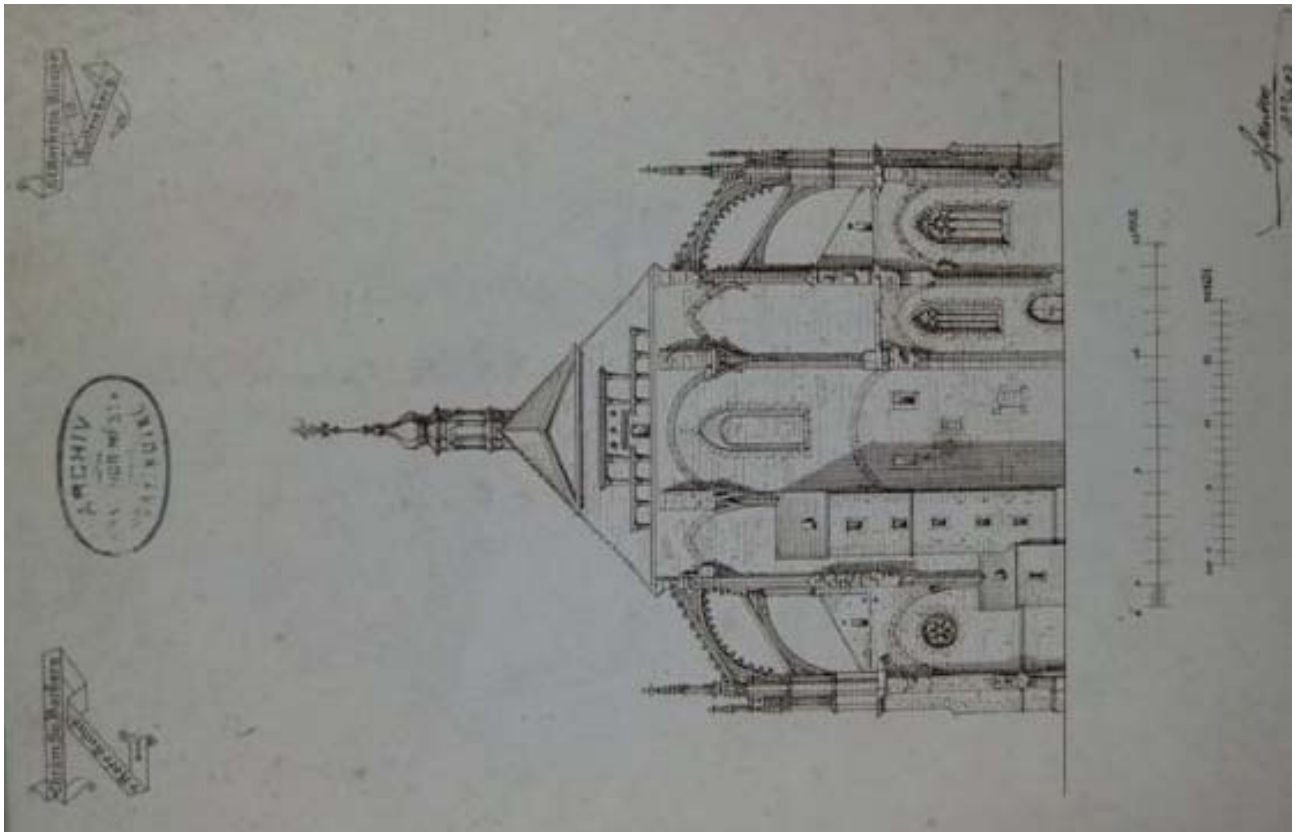
Chrám sv. Barbory

1

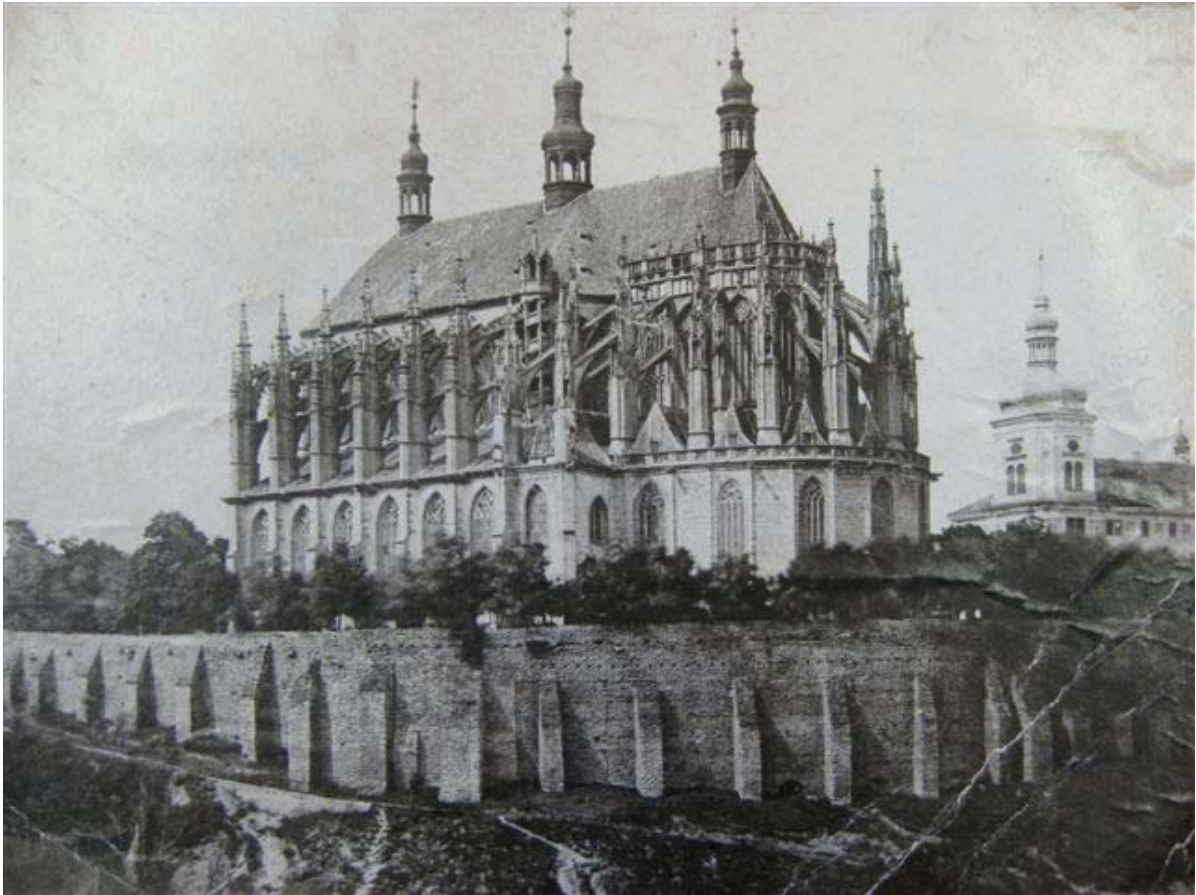
návrh přestavby průčelí

2

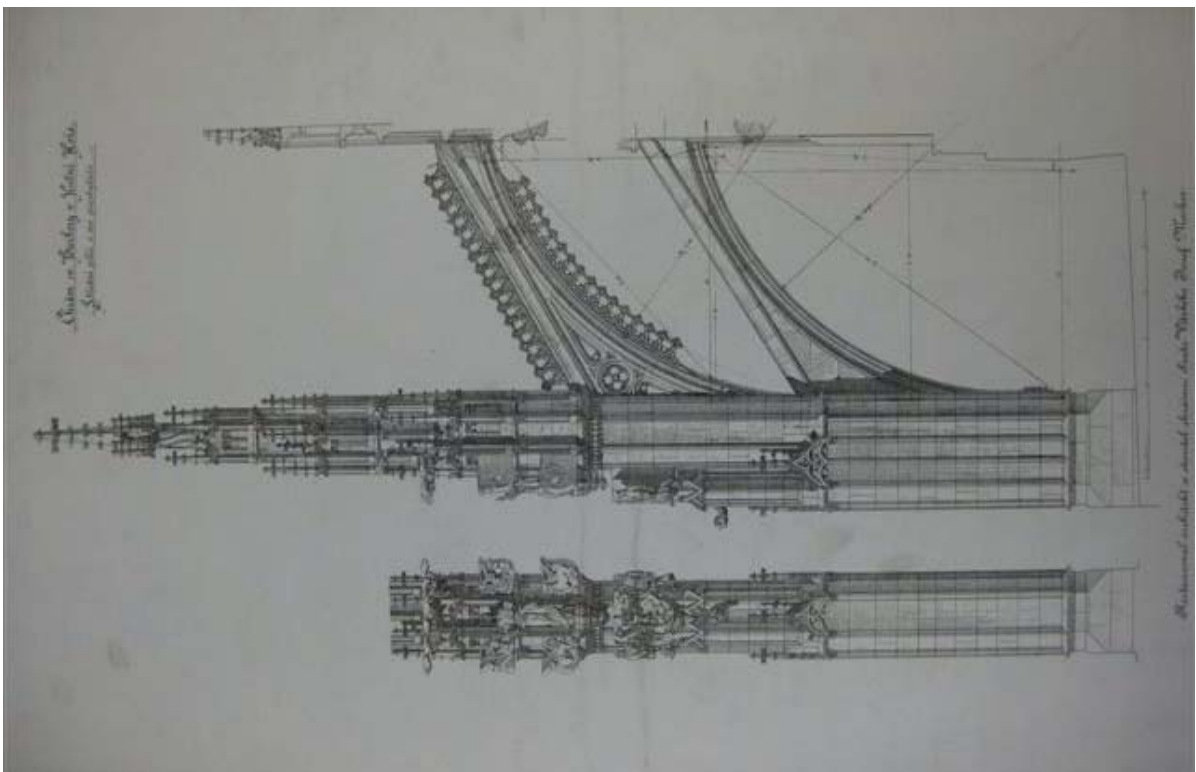
kresba průčelí před přestavbou

3

fotografie chrámu před přestavbou střechy

4

kresba jednoho z pilířů

5

chrám sv. Barbory v současnosti

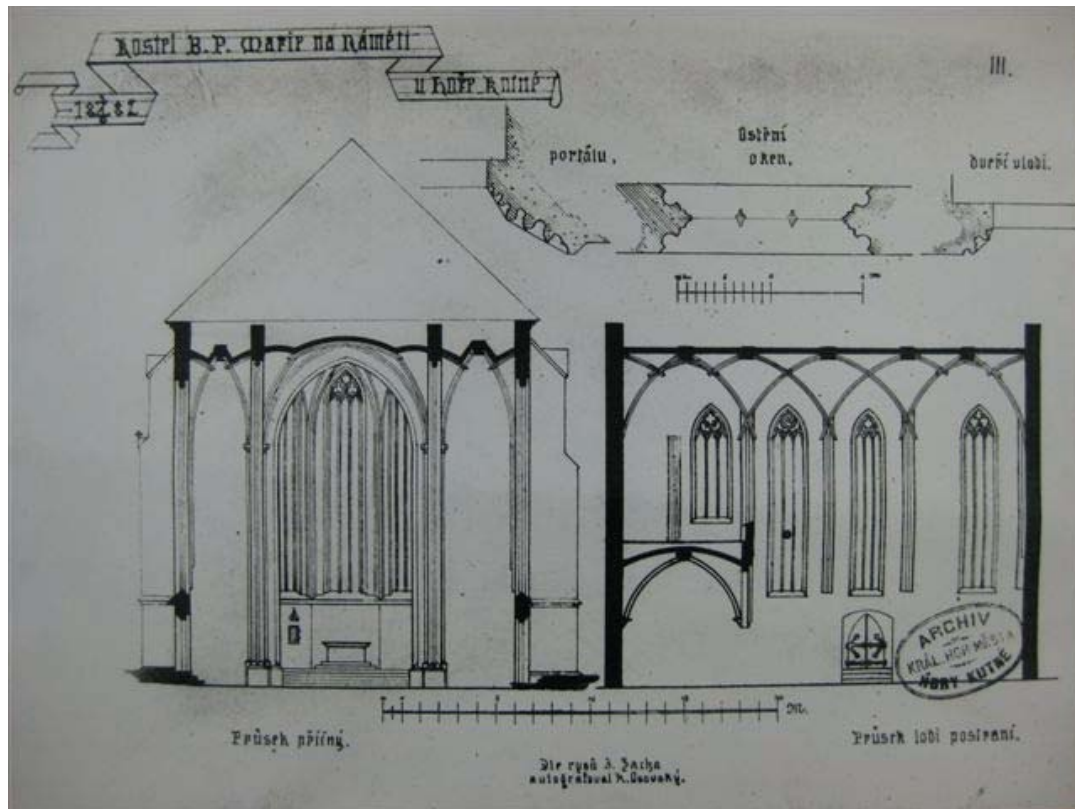
6

průčelí po dostavbě

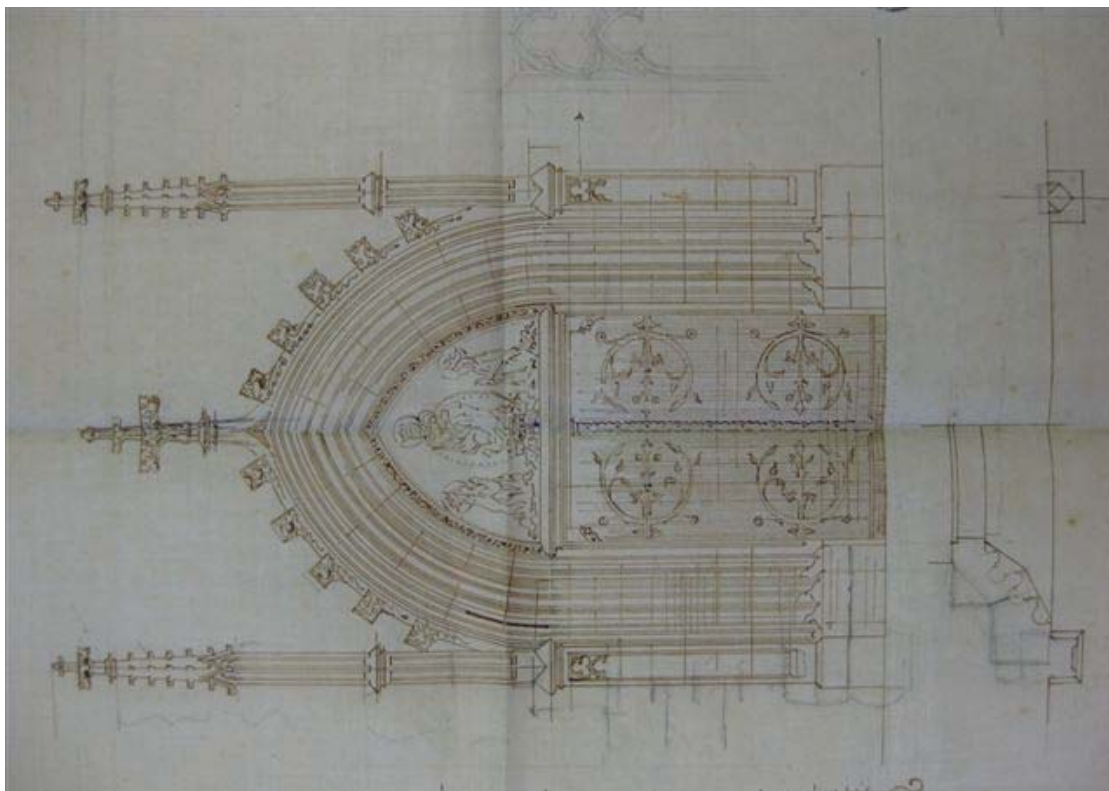
Chrám Matky boží Na Náměti

7

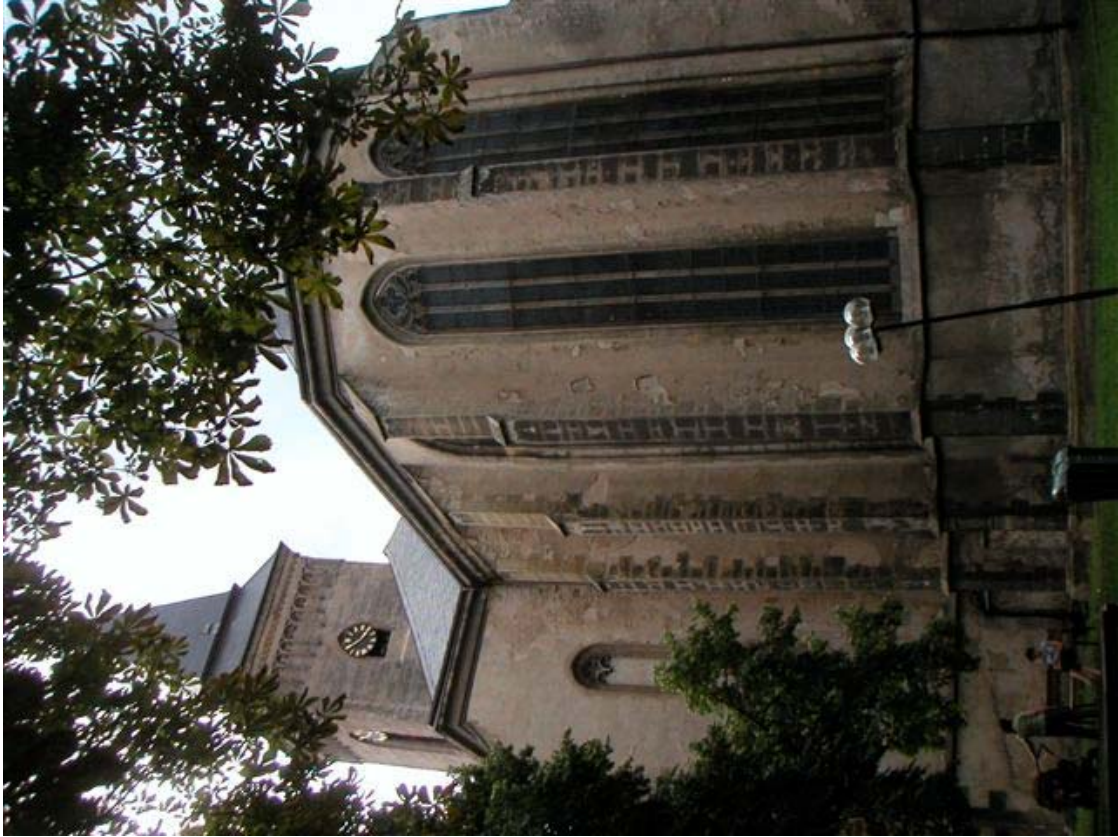
příčný průřez a boční průřez loďi

8

návrh přestavby portálu

9

současná podoba kostela

10

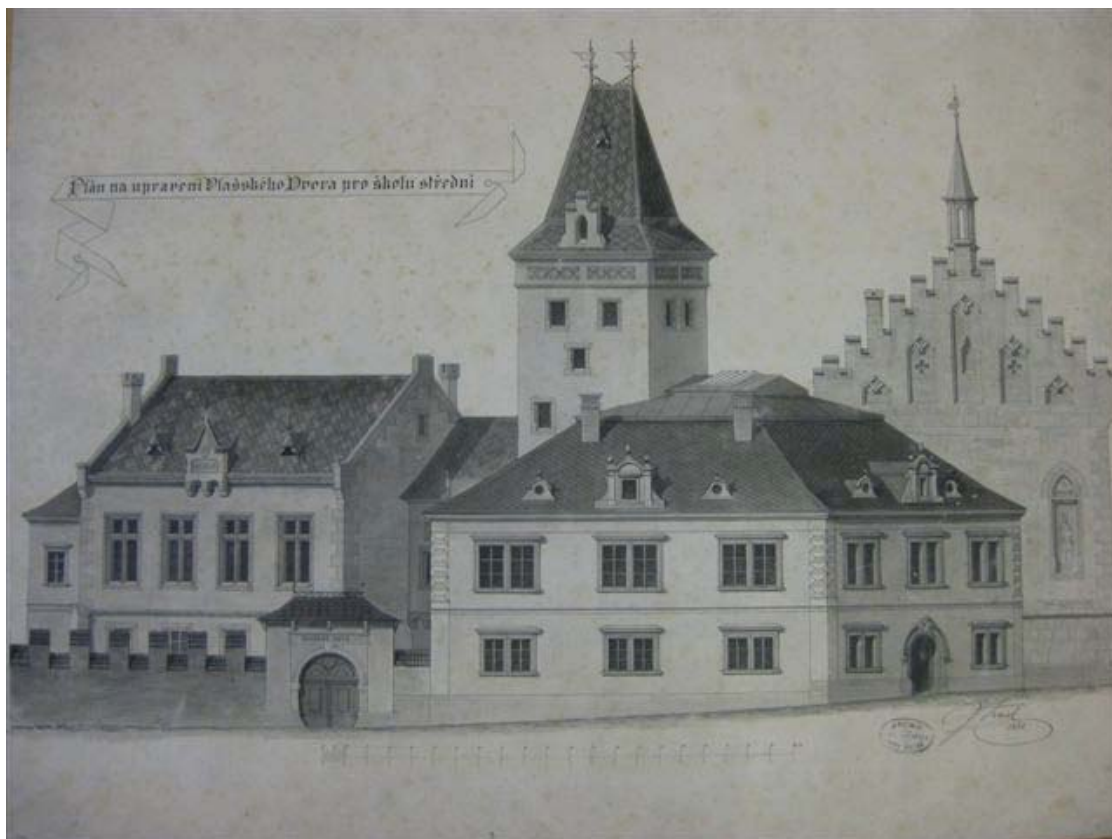

portál v současnosti

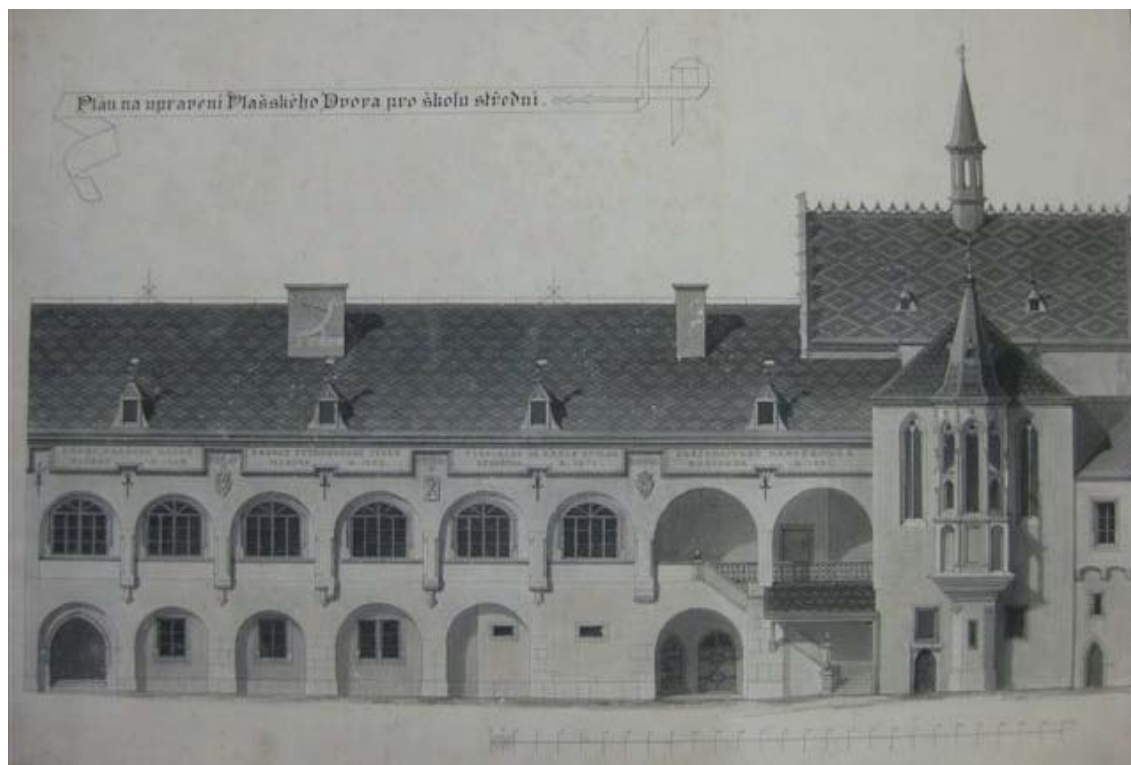
Vlašský dvůr

11

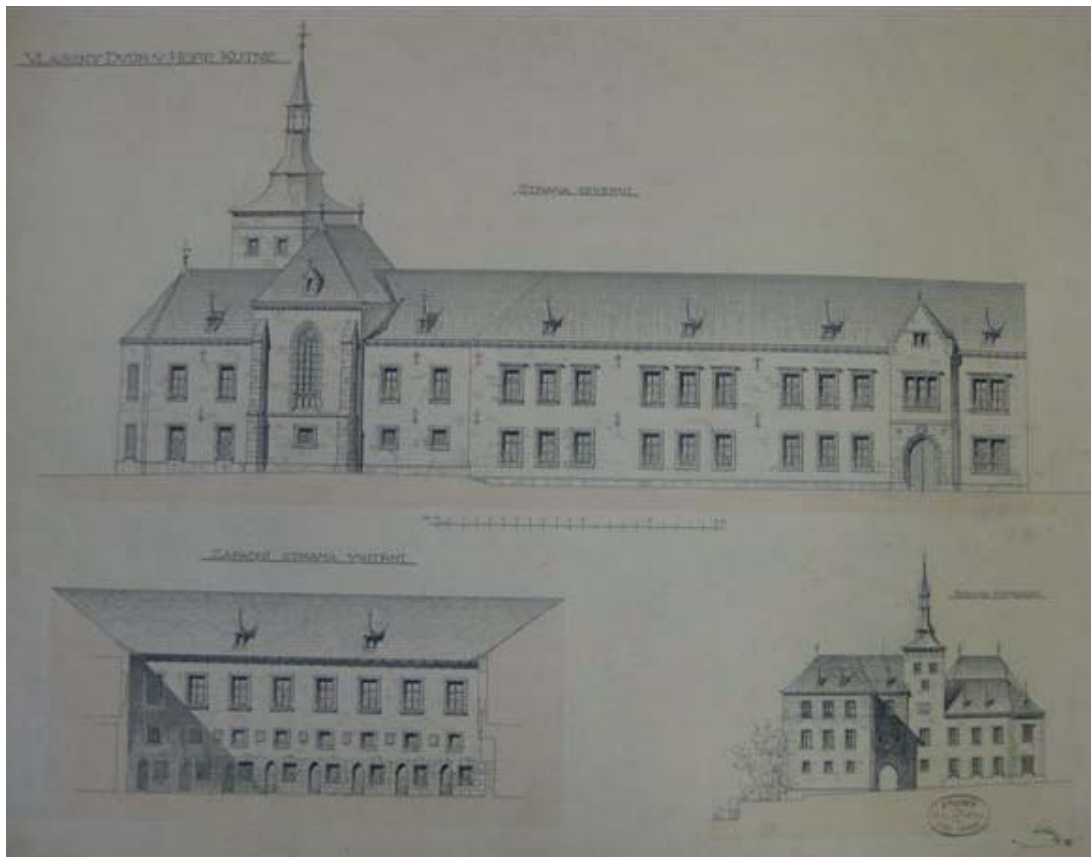
návrh přestavby (pohled z Havlíčkovského náměstí) – F. Schmoranz, J. Machytka

12

návrh přestavby (nádvoří) – F. Schmoranz, J. Machytka

13

návrh přestavby – L. Lábler

14

návrh přestavby (pohled z Havlíčkova náměstí) – L. Lábler

15

fotografie před přestavbou – pohled z Havlíčkova náměstí

16

fotografie nádvoří před přestavbou

17

fotografie „Mincmistrovského domu“ před demolicí

18

fotografie arkád před přestavbou

19

současná podoba Dvora – pohled z Havlíčkova náměstí

20

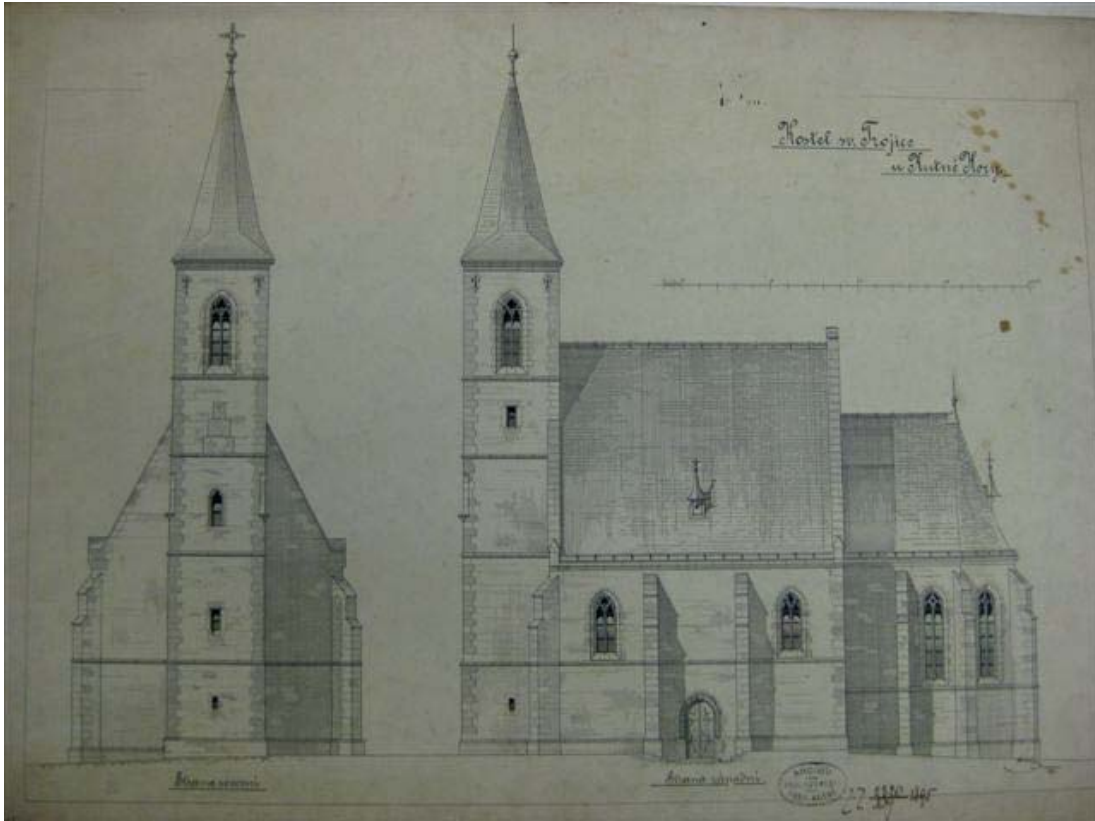
současná podoba nádvoří – vpravo arkády, uprostřed a vlevo bývalé šmitny

nádvoří s kaplí sv. Václava a Ladislava

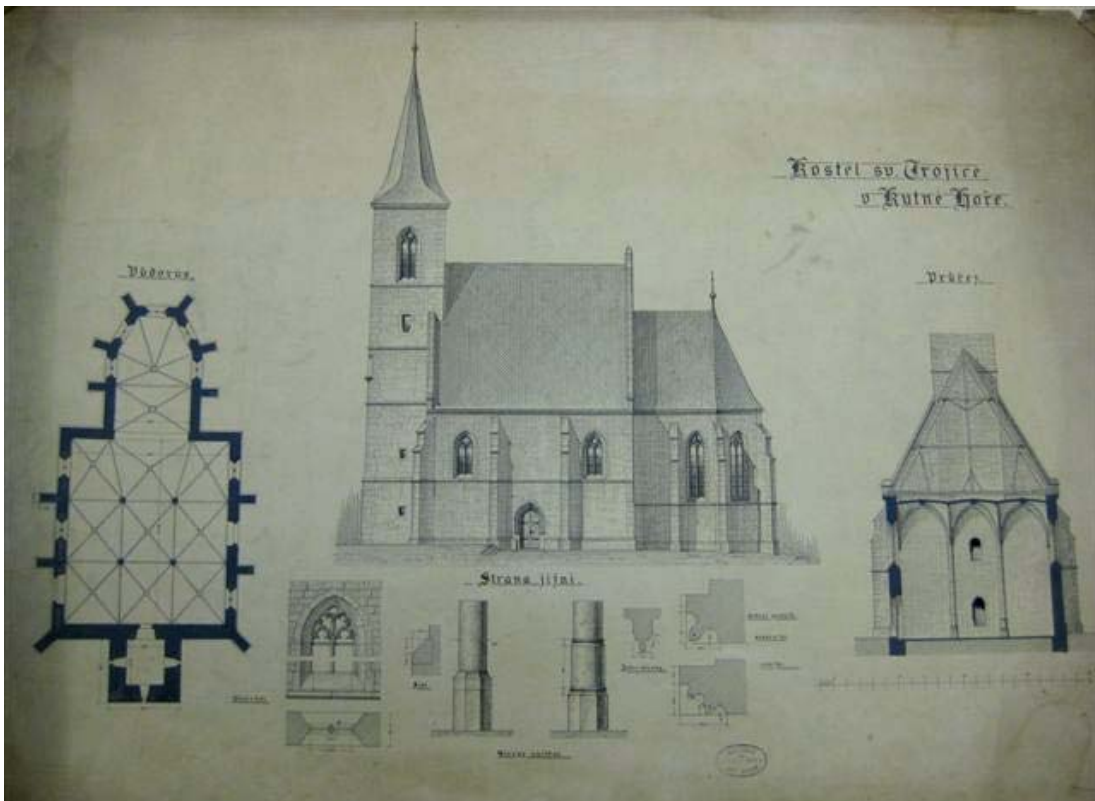
Kostel nejsvětější Trojice

22

plán rekonstrukce – průčelí a boční pohled

23

plán rekonstrukce, půdorys, příčný průřez

24

fotografie kostela před rekonstrukcí

25

současný stav kostela – boční pohled

současný stav kostela - věž

Kamenný dům

27

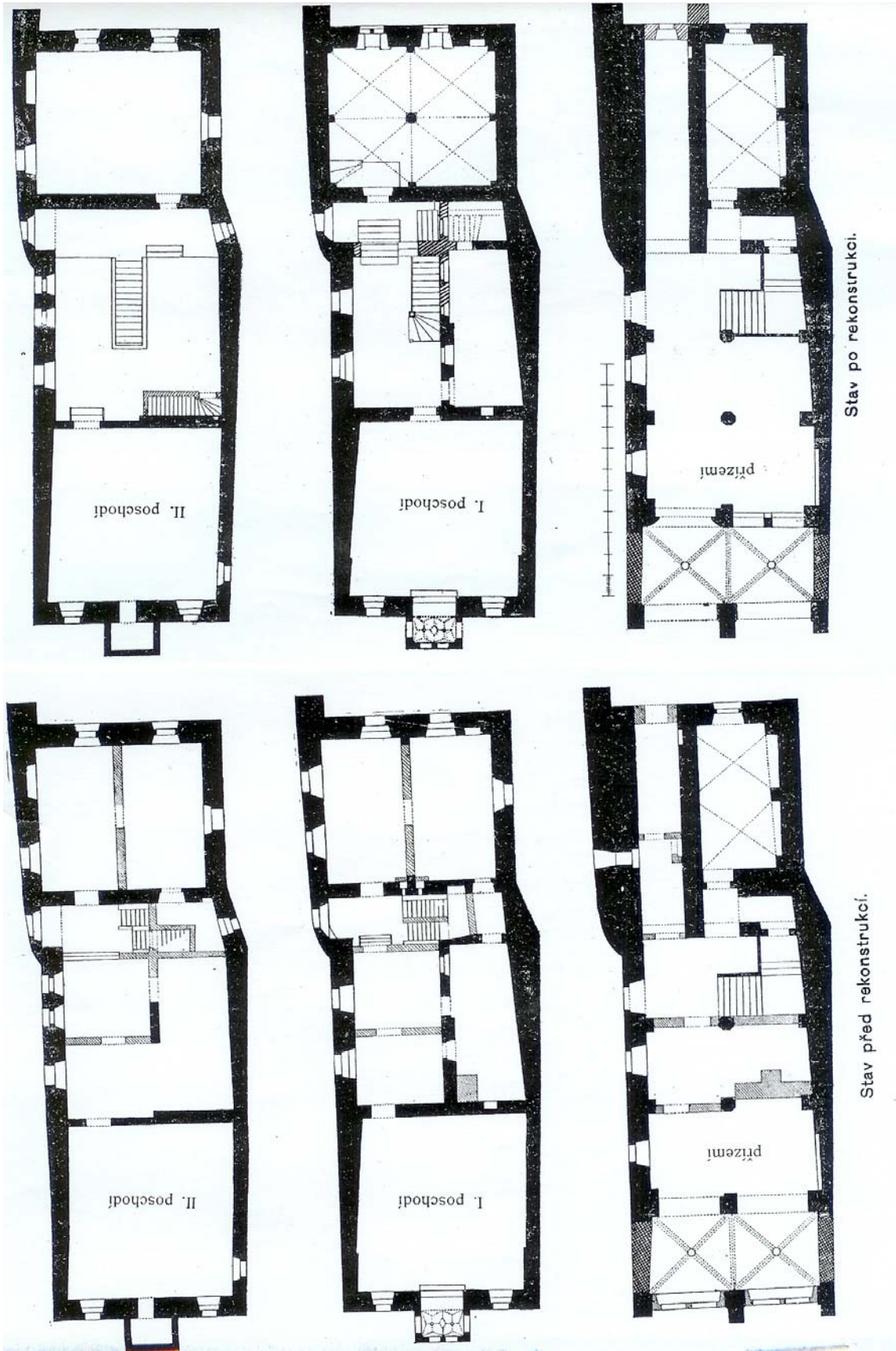

fotografie průčelí a štítu před rekonstrukcí

28

současná podoba průčelí a štítu

půdorysy pater před a po rekonstrukci

Kamenná kašna a Všeobecná nemocnice

30

Kamenná kašna

31

Všeobecná nemocnice po úpravě průčelí

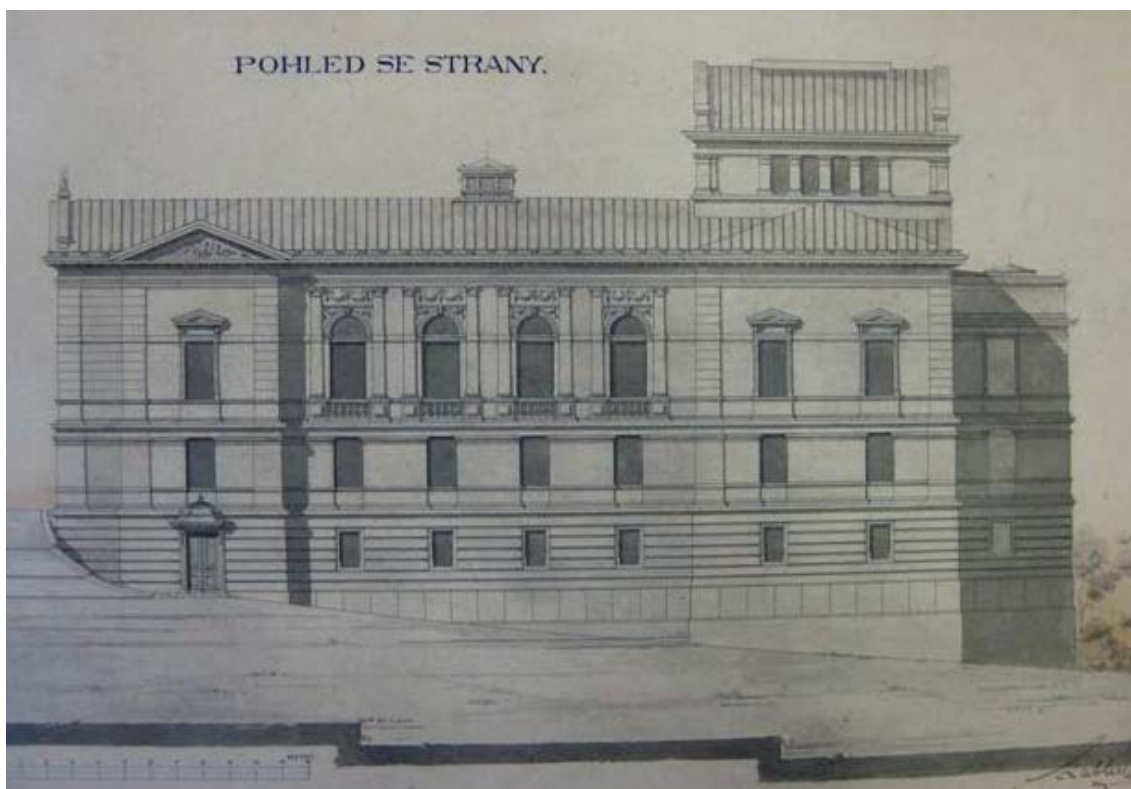
Tylovo divadlo

32

Láblerův projekt – průčelí

33

Láblerův projekt – boční pohled

dnešní podoba Tylova divadla

Sokolovna

35

průčelí

36

boční pohled

Kostel sv. Havla v Otrybech

37

boční pohled

38

obnovený pozdně románský portál

Kostel sv. Václava v Petrovicích

39

průčelí

40

boční pohled

Seznam vyobrazení

1. Chrám sv. Barbory – návrh přestavby průčelí (uloženo v: Státní okresní archiv Kutná Hora²⁰³, Archiv města Kutná Hora²⁰⁴, Mapy a plány²⁰⁵, ev. č. M-69.)
2. — " — kresba průčelí před dostavbou (uloženo tamtéž.)
3. — " — fotografie chrámu před restaurací (uloženo v: SOkA KH, Sběrka fotografií, inv. č. 83/II. A.)
4. — " — kresba jednoho z pilířů (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-69.)
5. — " — současný stav (foto autorka²⁰⁶)
6. — " — současná podoba průčelí (f. a.)

7. Chrám Matky boží Na Náměti – příčný průřez a boční průřez lodi (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-79.)
8. — " — návrh portálu (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-80.)
9. — " — současný stav (f. a.)
10. — " — portál po přestavbě (f. a.)

11. Vlašský dvůr – návrh přestavby (pohled z Havlíčkova náměstí) – F. Schmoranz, J. Machytka (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-52.)
12. — " — návrh přestavby (nádvoří) – F. Schmoranz, J. Machytka (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-55.)
13. — " — návrh přestavby – L. Lábler (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-56)
14. — " — návrh přestavby (pohled z Havlíčkova náměstí) – L. Lábler (uloženo tamtéž)
15. — " — fotografie před přestavbou, pohled z Havlíčkova náměstí (uloženo v: SOkA KH, Sběrka fotografií, inv. č. 528.)

---

²⁰³ Dále jen SOkA KH.

²⁰⁴ Dále jen AMKH.

²⁰⁵ Dále jen MP.

²⁰⁶ Dále jen f. a.

16. — " — fotografie nádvoří před přestavbou (uloženo v: SOkA KH, Sbíрка fotografií, inv. č. 529.)
17. — " — fotografie Mincmistrovského domu před demolicí (SOkA KH, Sbíрка fotografií, inv. č. 530.)
18. — " — fotografie arkád před přestavbou (SOkA KH, Sbíрка foografií, inv. č. 531.)
19. — " — současný stav, pohled z Havlíčkova náměstí (f. a.)
20. — " — současný stav nádvoří (f. a.)
21. — " — současný stav kaple sv. Václava a Ladislava (f. a.)

22. Kostel nejsvětější Trojice – plány restaurace, průčelí a boční pohled (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-84.)
23. — " — plány restaurace, půdorys, příčný průřez (uloženo tamtéž)
24. — " — fotografie před rekonstrukcí (uloženo v: SOkA KH, Sbíрка fotografií, inv. č. 438.)
25. — " — současný stav – boční pohled (f. a.)
26. — " — současný stav – věž (f. a.)

27. Kamenný dům - fotografie průčelí a štítu před rekonstrukcí (uloženo v: SOkA KH, Sbíрка fotografií, inv. č. 601.)
28. — " — současný stav průčelí a štítu (f. a.)
29. — " — půdorysy pater před a po rekonstrukci (originál v: HEJNIC, Otakar. *Kamenný dům*. 1.vyd. Kutná Hora, 1903.)

30. Kamenná kašna (f. a.)

31. Průčelí Všeobecné nemocnice (f. a.)

32. Tylovo divadlo – Láblerův projekt, průčelí (uloženo v: SOkA KH, AMKH, MP, ev. č. M-108.)
33. — " — Láblerův projekt, boční pohled (uloženo tamtéž)
34. — " — současná podoba (f. a.)
35. Sokolovna – průčelí (f. a.)
36. — " — boční pohled (f. a.)
37. Kostel sv. Havla v Otrybech – boční pohled (f. a.)
38. — " — obnovený pozdně románský portál (f. a.)
39. Kostel sv. Václava v Petrovicích – boční pohled (f. a.)
40. — " — věž (f. a.)

Použitá literatura

ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ, Helena. *Kutná Hora*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-186-7.

Autor neuveden. Nalezené staré malby v kostele sv. Jiljí v Uhlíř. Janovicích. *Method*, 1895, roč. 21, č. 11, s. 131.

BARTOŠ, Martin. *Památky Kutnohorska: nemovitě kulturní památky okresu Kutná Hora*. 1. vyd. Kutná Hora, 1997.

BENEŠOVÁ, Marie. *Česká architektura v proměnách dvou století 1780 – 1980*. 1. vyd. Praha, 1984.

BISINGEROVÁ, Marie – HRABÁKOVÁ, Světlana – NAČERADSKÁ, Petra. *Vlašský dvůr: tajemství mince*. 1. vyd. Kutná Hora, 2001.

BLAŽÍČKOVÁ – HOROVÁ, Naděžda a kol. *Dějiny českého výtvarného umění III. 1780 – 1890/2*. 1. vyd. Praha, 2001. ISBN 80-200-0735-0.

BOJAROVÁ, Markéta. Skupina historizujících kostelů na Kolínsku. *Památky středních Čech*, 2001, roč. 15, č. 2, s. 63 – 68.

BRANIŠ, Josef. *Dějiny středověkého umění v Čechách 1*. 1. vyd. Praha, 1892.

BRANIŠ, Josef. *Dějiny středověkého umění v Čechách 2*. 1. vyd. Praha, 1893.

BRANIŠ, Josef. *Chrám svaté Barbory v Kutné Hoře: dějiny a popis původní stavby až do r. 1620*. 1. vyd. Kutná Hora, 1891.

ČERNÝ, Josef. *K památnému dni otevření Tylova divadla v Kutné Hoře dne 12. listopadu 1933*. 1. vyd. Kutná Hora, 1933.

Dílo: list věnovaný původní tvorbě české hlavně dekorativní. 1904, roč. 2, s. 217.

DUDÁK, Vladislav. *Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran*. 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-7340-035-9.

DVOŘÁK, Max. *Katechismus památkové péče*. 2. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-86234-55-X.

FÍŠERA, Zdeněk. *Encyklopedie městských věží v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha, 2006. ISBN 80-7277-303-8.

HEJNIC, Otakar. *Kamenný dům v Kutné Hoře*. 1. vyd. Kutná Hora, 1903.

HILMERA, Jiří. *Česká divadelní architektura*. 1. vyd. Praha, 1999. ISBN 80-7008-087-6.

- HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha, 1987.
- HOMOLKA, Jaromír a kol. *Pozdně gotické umění v Čechách (1471 – 1526)*. 1. vyd. Praha, 1978.
- HOROVÁ, Anděla (ed.). *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. A – M*. 1. vyd. Praha, 1995. ISBN 80-200-0521-8.
- HOROVÁ, Anděla (ed.). *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky*. 1. vyd. Praha, 2006.
- CHADRABA, Rudolf. *Kapitoly z českého dějepisu umění. I. Předchůdci a zakladatelé*. 1. vyd. Praha, 1987.
- JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích. 1. díl. Divadla*. 1. vyd. Praha, 1949.
- KOŘÍNEK, Jan. *Staré paměti kutnohorské*. 1. vyd. Praha, 2000. ISBN 80-7106-453-X.
- KOULA, Jan Emil. *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. 1. vyd. Praha, 1940.
- KUTAL, Albert – LÍBAL, Dobroslav – MATĚJČEK, Antonín. *České umění gotické. Svazek 1. Stavitelství a sochařství*. 1. vyd. Praha, 1949.
- Kutná Hora a okolí*. 1. vyd. Brno, 1933.
- Kutnohorské příspěvky k dějepisu vzdělanosti české, 1881, řada 1*.
- LÁBLER, Ludvík. Kamenná kašna v Kutné Hoře. *Architektonický obzor*, 1902, roč. 1, s. 30.
- LÁBLER, Ludvík. Kutná Hora a její památky stavitelské. *Architektonický obzor*, 1903, roč. 2, s. 2, 6, 9, 14.
- LEJSKOVÁ, Milada. Kutnohorská pozdní gotika a její vyvrcholení Benediktem Rejtem. *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, 1933, řada 8., sešit 1. s. 35 – 49*.
- LEJSKOVÁ – MATYÁŠOVÁ, Milada. Parukový a copový sloh očima „archeologů“ 2. půle minulého věku: příspěvek k poznání teorie památkové péče v rozmezí let 1854 – 1906. *Acta regionalia 1970 - 1971: sborník vlastivědných prací*. Praha, 1972, s. 83 – 94.
- LEMINGER, Emanuel. *Stará Kutná Hora. Část 1. Místopis*. 1. vyd. Kutná Hora, 2006. ISBN 80-86406-38-5.
- LEMINGER, Emanuel. *Stará Kutná Hora. Část 2. Dějiny*. 1. vyd. Kutná Hora, 2006. ISBN 80-86406-38-5.
- LEMINGER, Emanuel. *Stará Kutná Hora. Část 3. Archeologie, numismatika, dodatky*. 1. vyd. Kutná Hora, 2006. ISBN 80-86406-40-7.

- LÍBAL, Dobroslav. *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 1948.
- LÍBAL, Dobroslav. Kutná Hora, staleté ohnisko krásy. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 210 – 214. ISSN 1210-5538.
- LÍBAL, Dobroslav. *Starobylá města v Československu: stavba jako obraz dějin*. 1. vyd. Praha, 1970.
- LÍBAL, Dobroslav – LÍBALOVÁ, Veronika. *Gotická architektura středních Čech*. 1. vyd. Praha, 1983.
- MATĚJČEK, Antonín – WIRTH, Zdeněk. *Česká architektura 1800 – 1920*. 1. vyd. Praha, 1922.
- MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. 2. vyd. Praha, 1965.
- MATĚJKOVÁ, Eva. *Vlašský dvůr v Kutné Hoře*. 1. vyd. Praha, 1963.
- MATERKA, Antonín. Vlašský dvůr na Horách Kutných. *Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze*, 1893, roč. 1, č. 2. s. 33 – 41.
- MUŠKA, Eugen. *Vlaský dvůr v Kutné Hoře*. Praha, 1909.
- Ottův slovník naučný. Díl čtvrtý. Bianchi – Giovini*. 2. vyd. Praha, 1997. ISBN 80-7185-089-6.
- Ottův slovník naučný. Díl patnáctý. Krajčij – Ligustrum*. 2. vyd. Praha, 1999. ISBN 80-7185-226-0.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 26. díl. U – Vusín*. 1. vyd. Praha, 1907.
- NOHEL, Roland. *Kutnohorské erbovní rody*. 1. vyd. Kutná Hora, 1998.
- PAVEL, Jakub. Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. stol. (Od osvícenství do první světové války). *Sborník archivních prací* 25, 1975, s. 143 – 290.
- PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: společenská nezbytnost památkové péče*. 1. vyd. Praha, 1969.
- PETRASOVÁ, Taťána. Sklomalby Františka Urbana v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče*, 1994, roč. 54, č. 7, s. 236 – 239. ISSN 1210-5538.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 1*. 1. vyd. Praha, 1977.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2*. 1. vyd. Praha, 1978.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3*. 1. vyd. Praha, 1980.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 4*. 1. vyd. Praha, 1982.

- POSPÍCHALOVÁ, Helena – LEBEDOVÁ, Jana. Osudy Vlašského dvora ve sbírce fotografií kutnohorského archivu. *Historická fotografie: sborník pro prezentaci historických fotografií ve fondech a sbírkách České republiky*, 2006, roč. 6, s. 46 – 56. ISSN 1213-399X.
- ŠVÁCHA, Rostislav. Kutnohorská architektura období historismu a moderny. *Umění*, 1991, roč. 39, č. 5. ISSN 0049-5123.
- TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých výtvarných umělců*. 4. vyd. Ostrava, 1994. ISBN 80-900648-4-1.
- RIEGL, Alois. *Moderní památková péče*. 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-86234-34-7.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl dvanáctý – Čáslavsko*. 3. vyd. Praha, 1997. ISBN 80-7203-155-4.
- Stavba*, 1930 – 1931, roč. 9, s. 15. (nekrolog Ludvíka Láblera).
- ŠEBEK, Josef. Oprava Vlašského dvora v Kutné Hoře. *Památková péče*, 1968, roč. 28, č. 5, s. 129 – 142.
- TILL, Alois. *Kutná Hora, sídlo umění*. 2. vyd. Louny, 1928.
- Umění*, 1930, sv. 3, s. 424 – 425. (nekrolog Ludvíka Láblera).
- VEPŘEK, Josef. *Kutná Hora a okolí: oblastní turistický průvodce*. 1. vyd. Praha, 1955.
- VEPŘEK, Josef. *Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře*. Kutná Hora, 1946.
- VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Horník: almanach na rok 1844*. Kutná Hora, 1844.
- VESELSKÝ, Petr Miloslav. *Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*. 1. vyd. Kutná Hora, 1999. ISBN 80-9027-19-X.
- VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8.
- VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha, 2001. ISBN 80-7277-028-4.
- VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné 1884 – 1905*. Kutná Hora, b. d.
- VYBÍRAL, Jindřich. *Česká architektura na prahu moderní doby: devatenáct esejů o devatenáctém století*. 1. vyd. Praha, 2002. ISBN 80-7203-475-8.
- WIRTH, Zdeněk. *Kutná hora: město a jeho umění*. 2. vyd. Praha, 1930.

ZACH, Jiří. Chrám Matky Boží na Náměti v Hoře Kutné. *Method*, 1885, roč. 11, č. 11, s. 125 – 130.; roč. 11, č. 12, s. 135 – 139.; 1886, roč.12, č. 1, s. 1 – 9.

ZACH, Jiří. *Kostel Matky Boží na Náměti v Hoře Kutné*. Kutná Hora, b. d.

ZAVADIL, Antonín Josef. *Královské horní a svobodné město Hora Kutná*. b.m. b. d.

ZAVADIL, Antonín Josef. *Kutnohorsko slovem i obrazem. Díl 2. Část 1*. 1. vyd. Kutná Hora, 1912.

ZAVADIL, Antonín Josef. *Svědkové staré slávy kutnohorské*. Kutná Hora, 1898.

ZDENO, Vlastimil. *Šolcův nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora, 1904.

Dobová periodika

Kutnohorské listy

Podvysocké listy

Prameny

Archiv Národního muzea, Osobní fondy – Ludvík Lábler.

Archiv Národního technického muzea, Archiv architektury, fond č. 25 – Ludvík Lábler.

Státní okresní archiv Kutná Hora²⁰⁷, Archiv města Kutná Hora, Mapy a plány, ev. č. 42, 44, 48, 52, 53, 55, 56, 68, 69, 70, 71, 108, 110.

SOkA KH, Městský úřad Kutná Hora²⁰⁸, Kamenný dům 1901 – 1938, inv. č. X, kart. č. 375.

SOkA KH, MÚKH, Kaple sv. Václava ve Vlaš. Dvoře, inv. č. III/21, kart. č. 106.

SOkA KH, MÚKH, Kostel nejsvětější Trojice, inv. č. III/54, kart. č. 98.

SOkA KH, MÚKH, Restaurace Kamenného domu, inv. č. XIV/5, kart. č. 444.

SOkA KH, Osobní fondy – Karel Vorlíček, Dějiny restaurace Vlašského dvora v letech 1892 – 1898. neinvent.

SOkA KH, Osobní fondy – Ludvík Lábler, Korespondence s Josefem Branišem, neinvent.

SOkA KH, Sběrka fotografií.

---

²⁰⁷ Dále jen SOkA KH.

²⁰⁸ Dále jen MÚKH.

